

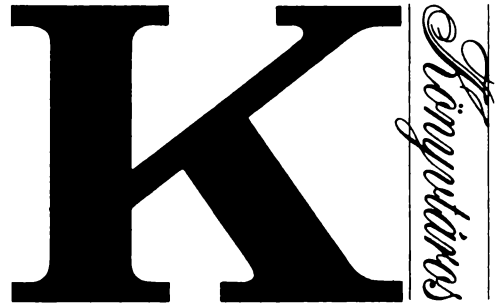
7 400(2)

Könnyvtáros

'86 | 4

KK

36. évfolyam, 4. szám
1986. április

TARTALOM

Bereczky László	Így állt össze az áprilisi szám	187	
Vidra Szabó Ferenc	A közművelődési könyvtárakban dolgozók élet- és munkakörülményei	188	
Lengyelne Molnár Klára	Máig sem rendeződött megnyugtatóan a Szolnok megyei könyvtárosok bérhelyezete	192	
Arató Antal – Halmi Sylvia	Pályát elhagyó könyvtárosok a közművelődési könyvtárakban 1985-ben	194	
Urbán László	Lapozgató 198, 204, 218, 226, 241 Ellenpontok a könyvtárépítés témájára III.	199	
FÓRUM			
Abody Rita	A középkor hajnala. Jegyzetek a képregény poétikájához	205	
Kartal Zsuzsa	Biblia divitiarium – avagy A gazdagság könyvei	212	
Huszár Ernőné dr.	Bemutatjuk a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola Központi Könyvtárát	214	
Bárdosi Mária	Tájékoztató könyvtári szoftverekről (<i>Figyelmébe ajánljuk!</i>)	217	
ISKOLA ÉS KÖNYVTÁR			
Moczik Andrásné	Iskolai mintakönyvtár Oroszlányban	219	
Kovács Mária	Könyv- és könyvtárhasználatra nevelés a tanítási órán és a gyermekkönyvtárban	220	
Kadosa Árpád	Nem tagadom a fényeket! (<i>Visszhang</i>)	225	
KÖNYVTÁRI ÉLET			
Mohos Béláné	Végül mégis tanítok...	227	
Kovács Géza	Mikroszámítógép a Szombathelyi Megyei Könyvtárban	229	
HÍREK			
LÁTÓKÖR			
Sebestyén György	Magyar és francia szakemberek tanácskozása a bibliológiáról	233	
Dr. Kovács Ilona	Magyar könyvek Amerikában. Az amerikai közkönyvtárak magyar gyűjteményeinek jövője	235	
Csordás Gábor	Szikszai Károly képeiről, irodalmiasan (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	237	
BIBLIOGRÁFIÁK			
Zircz Péter	Új szolgáltatás: Hungarika Információ	238	
Lukácsy Sándor	Magyar könyvek könyve	240	
SAKMAI FOLYÓIRATOK – HÁLÓZATI HÍRADÓK			242
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK			246
A lapunk e számában közölt grafikák Szikszai Károly alkotásai			185

Из содержания

Arató Antal – Halmai Sylvia: Библиотекари, оставляющие свою профессию, в массовых библиотеках в Венгрии в 1985 г. (194);
Урбан Ласло: Опыт строительства библиотек в Венгрии. Часть 3. (199);
Место и роль романа в картинках в библиотеках. Статьи *Риты Абоди* и *Жужи Картала* (205, 212).

From the contents

Antal Arató – Sylvia Halmai: Librarians leaving the profession from Hungarian public libraries in 1985 (194);
László Urbán: Experiences on building libraries in Hungary Part III. (199);
Place and role of comics in libraries. Articles by *Rita Abody* and *Zsuzsa Kartal* (205, 212).

Aus dem Inhalt

Antal Arató – Sylvia Halmai: Ihren Beruf verlassenden Bibliothekare in den ungarischen allgemeinbildenden Bibliotheken in 1985 (194);
László Urbán: Erfahrungen mit Bibliotheksbauten in Ungarn III. (199);
Die Stelle und die Rolle der „Comics“ (Bildromane) in den Bibliotheken. Artikel von *Rita Abody* und *Zsuzsa Kartal*. (205, 212).

Cikkeink szerzői

Abody Rita, a Könyvtáros munkatársa; *Arató Antal*, az OSZK KMK osztályvezetője; *Bárdosi Mária*, az OSZK KMK munkatársa; *Bereczky László*, a Könyvtáros főszerkesztője; *Csordás Gábor*, író *Halmai Sylvia*, az OSZK KMK munkatársa; *Huszár Ernőné dr.*, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárának főigazgatója; *Kartal Zsuzsa*, a Könyvtáros munkatársa; *dr. Kovács Ilona*, az OSZK osztályvezetője; *Kovács Mária dr.*, a Szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola adjunktusa; *Lukácsy Sándor*, az Irodalomtörténeti Intézet fősztályvezetője; *Moczik Andrásné*, az Oroszlányi Városi Könyvtár munkatársa; *Sebestyén György*, az MTA Könyvtárának munkatársa; *Urbán László*, az OSZK KMK munkatársa; *Vidra Szabó Ferenc*, az OSZK KMK munkatársa; *Zircz Péter*, az OSZK nyugalmazott főigazgatóhelyettese.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

Főszerkesztő: **Bereczky László**

A szerkesztőség címe: 1051 Budapest, Alpári Gyula u. 2. IV. em. 31.

Telefon: 189-895

Kiadja: a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9–11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (867387/09)

Petőfi Nyomda — 86/60028 Kecskemét, 1986

Felelős vezető: **Ablaka István** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest V., József nádor tér 1. — 1900 —, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215–96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/4 évre 78 forint. Egy szám ára 13 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

Így állt össze az áprilisi szám

A szám élére három, a könyvtárosok egzisztenciális kérdéseivel foglalkozó írást tettünk. *Vidra Szabó Ferenc* a közművelődési könyvtárak dolgozóinak élet- és munkakörülményeit vizsgálva nem túlságosan szívderítő következtetésekre jut. *Lengyelne Molnár Klára* elemzésének is hasonló az eredménye: nem rendeződött megnyugtatóan a Szolnok megyei könyvtárosok bérhelyzete. (Joggal hihetjük, a többi tizennyolc megyében sem külön a helyzet!) A következményekről, a közművelődési könyvtárosok már-már aggasztó méretű pályaelhagyásáról *Arató Antal* és *Halmai Sylvia* dolgozata tudósít. Mind a három cikk azt sugallja, hogy központi intézkedésre van szükség, valamit tennünk kell, ha nem akarjuk, hogy a legjobb munkaerők a könyvtárakon kívül keressék boldogulásukat. A régóta beígért, és többször elhalasztott, központi keretből történő rendkívüli bérrendezést nem lehet tovább halogatni, vagy a könyvtári munka színvonala sínyli meg.

Urbán László „ellenpontjainak” harmadik része a nem megfelelő könyvtári állványokon és polcokon, illetve ezek megalkotóin „veri el a port”.

A *Fórum* rovat két érdekes cikke amellől voksol, hogy a képregénynek, a jó képregénynek igenis helye van a könyvtárakban. A lap februári számában ugyanis cikköszeállítás jelent meg az 1985 augusztusában lezajlott képregény-konferenciáról, s ebben *Sz. Szabó László*, *Dr. Horváth Károly* és *Pápayné Kemenczey Judit* hangot adtak a képregény-olvasás sebes terjedése feletti aggodalmuknak. Mostani számunkban *Abody Rita* és *Kartal Zsuzsa* vitatkozik ezzel a felfogással. Írásaikban a képregény eredetét, kultúránkban elfoglalt helyét és – elsősorban – pozitív lehetőségeit elemzik. *Abody Rita* szerint bizzunk a műfajban és olvasóiban, s tőlünk telhetőleg igyekezzünk felhasználni könyvtárosi és népművelői céljainkhoz a meglévő külföldi és magyar,

jó minőségű és kevésbé szerencsés alkotásokat is, kihasználva népszerűségüket. *Kartal Zsuzsa* azt bizonyítja, hogy a jó minőségű képregény nem utópia, számos létező és lehetséges példa mutatja, hogy kép és szöveg színvonalas, kifejező, művészi értékű egységbe hozható. Végső soron ők ketten – akárcsak az előttük szólók – a reménybeli, hitelt érdemlően esztétikus magyar képregények mellett tesznek hitet. Érvelésük szenvedélyes, helyenként kihegyezett, s ez úgy gondolom sokak vitakedvét felkeltheti.

Iskola és könyvtár sokrétű kapcsolatához szolgáltat értékes adalékokat egy-egy akció kapcsán *Moczik Andrásné* és *Kovács Mária* cikke.

A *Könyvtári élet* sorozatban találjuk *Mohos Béláné* szubjektív hangvételű vallomását a könyvtári munka szépségéről és *Kovács Géza* írását a mikroszámítógép könyvtári alkalmazásáról a Szombathelyi Megyei Könyvtárban.

A *Látókörben* *Sebestyén György* a bibliológia „rejtelmébe” igyekszik beavatni az olvasót, a múlt év végén Budapesten rendezett magyar-francia bibliológiai kollokvium kapcsán, *Kovács Ilona* pedig az amerikai közönyvtárak magyar gyűjteményeinek jövőjéről értekezik.

A könyvismertetések sorában *Zircz Péter* az Országos Széchényi Könyvtár új szolgáltatását, a *Hungarika* Információt mutatja be, *Lukácsy Sándor* pedig a *Magyar könyvek könyvéről* közöl kritikát.

Itt adunk hírt arról, hogy a könyvtárakhoz küldött felhívásunkra, hogy ti. segítsék a szerkesztőség munkáját ötletekkel, témajavaslatokkal, már érkeznek jobbnál jobb problémafelvetések. Ezúton is szeretném megismételni felhívásunkat, hiszen az nemcsak a hálózati központokhoz szól, hanem a *Könyvtáros* valamennyi olvasójához: várjuk javaslatait, ötleteit, témavázlatait és persze kész cikkeiket.

Bereczky László

A közművelődési könyvtárakban dolgozók élet- és munkakörülményei

Dolgozatom alapját a Könyvtártudományi és Módszertani Központ két – egymást kiegészítő – vizsgálata alkotja: 1983 végén és 1984 elején valamennyi főfoglalkozású könyvtáros-hoz adatlapot juttattunk el, majd a visszaérkezett 6800 lapból véletlenszerűen kiválasztottunk 880 személyt, akik igen részletes kérdőívet töltöttek ki. A vizsgálat valamennyi típusú könyvtárra kiterjedt, így amikor a közművelődési könyvtárakban dolgozókról írok, mindig adott a lehetőség, hogy az országos helyzetképhez viszonyítsak.

Néhány jellemző vonás

A könyvtáros pálya alapvetően *női pálya* – ez a kép él a köztudatban, és ugyanezt igazolják a beérkezett adatok is. Országos összesítésben a könyvtárosok 12,9 százaléka férfi és 87,1 százaléka nő, a közművelődési könyvtárakban még ennél is magasabb a nők aránya: a tanácsi könyvtárakban 89, a szakszervezeti könyvtárakban pedig 92,2 százalék. A tanácsi könyvtárakban tovább differenciálódik a kép, ha azt is szemügyre vesszük, hogy milyen beosztásban dolgozik valaki. A legtöbb férfit az igazgatók között találjuk, összesen 52,2 százalékot! A középszintű vezetők – igazgatóhelyettesek, osztályvezetők – között már csak 23,2 százalék a férfi, míg az alsószintű vezetők – osztályvezető-helyettesek, csoportvezetők – között 16,3 százalék. A beosztottak között viszont mindössze 7,1 százaléknyi férfit találunk, és 92,9 százalék nőt! Érdeemes összehasonlítani a két szélső pólust: a felvétel idejében a megyei könyvtárak igazgatóinak mindössze 17,6 százaléka volt nő, a községi könyvtárak beosztottjai között pedig 94,6 százalék!

Jól kitapintható különbségek fedezhetők fel

az országos átlaghoz viszonyítva *az életkor* tekintetében is. Míg a szakszervezeti könyvtárakban dolgozók átlagos életkora nagyjából megegyezik az országos átlagával, addig a tanácsi könyvtárakban kevesebb idősebb korút, és több fiatalot találunk. Különösen sok a fiatal a községi könyvtárakban: míg országosan a könyvtárosok 23,7 százaléka fiatalabb 30 évesnél, addig a tanácsi könyvtárakban 28,6, ezen belül a községi könyvtárakban pedig 34 százalékot találunk.

A könyvtárosok iskolai végzettségének, szakképzettségének és fizetésbeli összetevőinek jellegzetességeiről már szoltam a *Könyvtáros* 1984. évi 10. számában megjelent *Mennyit keresnek a könyvtárosok?* című írásomban, most csak a legfőbb jellegzetességekre szeretnék utalni.

A tanácsi könyvtárakban túlsúlyban vannak a középiskolai végzettségűek, ők alkotják az összlétszám 45 százalékát, az országos 37 százalékhoz képest; a szakszervezeti könyvtárakban pedig a főiskolai végzettségűek a dominánsok: 53 százalékkal képviseltetik magukat az országos 39 százalékkal szemben. Az egyetemet végzetek mindkét típusban kevesebben vannak az országos átlaghoz képest, amely 22 százalék (a tanácsi könyvtárakban 11, a szakszervezetiben pedig csak 9). Ugyanez a helyzet ismétlődik, ha a könyvtárosok szakképzettségét nézzük: a tanácsi könyvtárakban a közép- és a főiskolai szintű szakképzettek vannak többségben, a szakszervezetiben pedig a főiskolai szintűek. Az egyetemi könyvtáros szakképzettséggel rendelkezők mindkét típusban messze lemaradnak az országos átlagtól.

A könyvtárosok fizetésének átlaga a vizsgálat idejében 4320 forint volt, ezen belül legmagasabb, a szakkönyvtárakban és az iskolai könyvtárakban (4740), a szakszervezeti könyv-

tárakban: 4450, a felsőoktatási intézetek könyvtáraiban: 4430 és a tanácsi könyvtárakban volt a legalacsonyabb: 3930. Bár adataink nem a legfrissebbek, a főbb tendenciák azóta sem változtak, más pályákhoz viszonyítva pedig inkább romlott a helyzet. (Gondoljunk az időközben lezajlott pedagógus bérrendezésre.)

Ha megvizsgáljuk a fizetések *nemek szerinti* alakulását, azt tapasztaljuk, hogy országosan a nők több mint ezer forinttal kevesebbet keresnek a férfiaknál (férfiak 5240, nők 4180). Hasonló nagyságrendű az eltérés a szakszervezeti könyvtárakban is (férfiak 5460, nők 4370); a tanácsi könyvtárakban viszont még ennél is nagyobb (férfiak 5070, nők 3790). A nők persze nem „nemi hovatarozásuk” miatt kapnak kevesebbet férfitársaiknál, hanem azért, mert közöttük kevesebb a vezető és a magasán kvalifikált szakember.

Az azonos korú, de eltérő könyvtártípusban dolgozók fizetését összehasonlítva azt tapasztaljuk, hogy a fiatalok mindenhol keveset ke-

resnek, és különösen alacsony ez a kereset a közszégi könyvtárakban (2650), és nem sokkal több a városi könyvtárakban (2830). A megyei könyvtárakban 3040, a szakszervezeti könyvtárakban pedig átlagosan 3250 forintot keresnek a fiatalok, vagyis a 30 évesnél fiatalabbak.

Az azonos iskolai végzettségűek esetében azt tapasztaljuk, hogy az egyes kategóriákon belül a szakszervezeti könyvtárakban minden kategóriában *magasabb* az országos átlagnál a fizetés, ugyanakkor a tanácsi könyvtárakban mindenhol *alacsonyabb!* A legnagyobb eltérést a 8 általánost végzettek között találjuk: a szakszervezeti könyvtárakban átlagosan 750 forinttal, a tanácsi könyvtárakban pedig 300 forinttal keresnek többet, illetve kevesebbet az országos átlaghoz képest. *A könyvtárosok szakképzettsége* szerint is hasonlóképpen alakulnak a fizetési arányok, egyedül azoknak a fizetése marad el a szakszervezeti könyvtárakban az országos átlagtól, akiknek semmilyen könyvtáros szakképzettségük nincs. A lemaradás átlagosan 200 forint, de ez az összeg még így is 420 forinttal magasabb a tanácsi könyvtárak hasonló kategóriájánál.

Mellékjövedelmek – műszakbeosztás

Most csak a főfoglalkozású munkahelyen szerzett mellékjövedelmeket tudjuk számbavenni. Részben azért, mert az egyéb helyről származó jövedelmekről nehéz lenne hiteles képet rajzolni, részben pedig azért, mert a főfoglalkozású munkahely bérkiegészítő lehetőségei szorosabb összefüggésben vannak a pálya sajátosságaival, mint az egyéb jövedelemszerzési lehetőségek.

Első – és talán nem lényegtelen – megállapításunk, hogy a közművelődési könyvtárakban ismeretlen fogalom a nyelvpótlék: míg országosan a könyvtárosok 10,1 százaléka kap nyelvpótlékot, addig a több mint 400 megkérdezett közművelődési könyvtárban dolgozó közül mindössze ketten!

Egyéb havi bérpótlékot országosan a könyvtárosok 8,3 százaléka kap. A szakszervezeti könyvtárakban ez az arány 6,9, a tanácsi könyvtárakban 2,8 százalék. A szakszervezeti könyvtárakban átlagosan havi 2730 forint ez az összeg, ugyanakkor a tanácsi könyvtárakban csak havi 800.

Nyerésrészesezés és prémium a tanácsi könyvtárakban nincs. Országosan a könyvtá-

rosok 9,2 százaléka kapott a tárgyévben nyereségrészesedést, és 5,6 százaléka prémiumot. A szakszervezeti könyvtárban dolgozók közül ugyanebben az évben a megkérdezettek 19 százaléka kapott nyereségrészesedést (átlagosan évi 2360 forintot), és 5,2 százaléka prémiumot (átlagosan 2570-et).

A jutalom az a bérkiegészítési forma, amely – ha olykor szerény mértékben is – mégis a legtöbb dolgozót érinti. Könyvtártípusonként vizsgálva a jutalmazottak százalékos arányát az összes dolgozókhöz viszonyítva, továbbá az éves jutalom átlagos összegét, megállapíthatjuk, hogy az FSZEK hálózatban ez az arány 83,3 (5200), a megyei könyvtárakban 80,0 (3580), a városi könyvtárakban 80,0 (3610), a községi könyvtárakban 78,7 (2680). A tanácsi könyvtári átlag tehát 80,0 százalék, illetve 3500 forint, míg a szakszervezeti könyvtári 69,0 százalék és 4670 forint. Mint látható, a szakszervezeti könyvtárakban az átlagosnál kevesebben kaptak jutalmat, azonban némileg magasabb összeget. Az országos átlag egyébként 73,5 százalék, illetve 3900 forint.

Eddigi adatsorainkat vizsgálva tehát megállapíthatjuk, hogy a tanácsi könyvtárakban nemcsak a fizetés marad el az országos átlagtól, hanem a különböző bérkiegészítési formákból is kisebb mértékben részesednek, mint a más típusú könyvtárak dolgozói. Vagyis: a bérkiegészítési lehetőségek nem hogy csökkentenék a különbségeket a különféle könyvtártípusban dolgozók között, hanem növelik azokat: a bérkiegészítéseknek nincs kiegyenlítő hatásuk.

Mielőtt tovább folytatnánk az anyagi helyzet elemzését, ejtenünk kell néhány szót a könyvtárosok műszakbeosztásáról, mint az élet- és munkakörülményeket jól jellemző és nagy mértékben befolyásoló tényezőről. A műszakbeosztás szempontjából a vizsgált könyvtártípusok közül az FSZEK hálózat dolgozói vannak a legkedvezőtlenebb helyzetben, ugyanis a megkérdezetteknek közel a fele (47,6 százalék) dolgozik rendszeresen este is. Némileg kisebb ez az arány a megyei könyvtárakban (30,1), a városi könyvtárakban még kisebb (18,7), a községi könyvtárakban 11,1, végül a legkevesebben dolgoznak rendszeresen késő délutánig a szakszervezeti könyvtárakban (8,9).

Országos viszonylatban a könyvtárosok 30,9 százaléka dolgozik havonta egyszer szombaton is, 11,2 havonta kétszer, és 2,8 százalékuk gyakorlatilag minden héten. A vizsgált könyvtártípusok szempontjából ismét a szakszervezeti

könyvtárak vannak előnyben, ahol gyakorlatilag nincs szombati nyitvatartás. Ezzel szemben a városi és a megyei könyvtárak dolgozóinak több mint a fele legalább havonta egyszer dolgozik szombaton, és több mint negyede havonta kétszer. A szombati nyitvatartás leginkább a községi könyvtárosokra jellemző: 26,3 százalék havonta egyszer, 29,3 kétszer és 19,2 minden szombaton dolgozik! A tanácsi könyvtárak közül úgy látszik az FSZEK hálózatban oldották meg a legigazságosabban a szombati ügyeletet, itt ugyanis a havi egyszeri szombati igénybevétel a legjellemzőbb (28,6) és havonta kétszer csak a dolgozók 9,5 százalékának kell dolgoznia.

A szombaton végzett munkát általában szabaddal vagy csúsztatással egyenlítik ki, kizárólag a megyei könyvtárakban fordul elő, hogy túlóradíjat fizetnek érte. A községi könyvtárakban viszont – ahol a legáltalánosabb a szombati nyitvatartás – a hétvégén is dolgozók 30 százaléka nem kap semmilyen ellenszolgáltatást.

Egy főre jutó havi jövedelem – lakás, egyebek

Egy-egy családra átlagosan – országos viszonylatban – a könyvtárosok között 1,02 eltartott jut. A vizsgált könyvtárakban ez az arány így alakult: FSZEK hálózat 0,92, megyei könyvtárak 0,99, szakszervezeti könyvtárak 1,03, községi könyvtárak 1,08, városi könyvtárak 1,25 eltartott.

Hasonló sorrendet mutat a családokban az egy főre jutó átlagos havi jövedelem is. *Hazánkban 1983-ban 3644 forint volt ez az összeg*, a főfoglalkozású könyvtárosok között pedig országosan csak 3415. A legmagasabb átlag most is a szakszervezeti könyvtárakban dolgozók családjában mutatkozik (3724), ezután következik az FSZEK hálózat (3712), a megyei könyvtár (3500), a városi könyvtár (3086), végül pedig a községi könyvtár (2898). Egy főre 2500 forintnál kevesebb jut országosan a könyvtárosok 17,9 százalékának a családjában, a városi könyvtárakban ugyanez az arány 23,9, a községiekben pedig 36,5! A magas jövedelműek (vagyis ahol az egy főre jutó havi jövedelem meghaladta az 5000 forintot országosan 15,5, a városi könyvtárakban viszont csak 7,2, a községiekben pedig 4,2 százalékot tettek ki.

Az eddigiekből egyértelműen kiderül, hogy a pénzben kifejezhető anyagiakban a könyvtá-

rosok – különösen a tanácsi könyvtárak dolgozói – jelentős hátrányban vannak a más pályákon dolgozókhoz viszonyítva. Kérdőívünk tartalmazott adatokat a lakáskörülményekre és a közös háztartás vagyoni helyzetére vonatkozóan is, de ha ezeket az adatokat összevetjük a havi jövedelmekkel, meglehetősen ellentmondásos kép alakul ki. Mert – mint láttuk – a havi jövedelem kifejezetten alacsonynak mondható, ugyanakkor a könyvtárosok 47,5 százalékának van a családjában autó, és egyetlen olyan esetet sem talákoztunk, ahol a kérdezett háztartásában a vizsgált vagyontárgyak közül legalább egy ne lett volna. (A vizsgálatba bevont vagyontárgyak: saját tulajdonú lakás, autó, üdülő, szőlő, gyümölcsös, üres telek.)

A lakáshelyzetet vizsgálva szinte a korábbiakkal ellentétes kép tárul elénk. Hiszen a jövedelmi viszonyokat vizsgálva általában a következő sorrend volt felállítható: szakszervezeti könyvtárak, FSZEK hálózat, megyei, városi, községi könyvtárak. A saját tulajdonú lakással rendelkezők (ide soroltuk a családi házat, öröklakást, társasházat, szövetkezeti lakást) a következő gyakoriságot követik: a legtöbben tartoznak ide a községi könyvtárosok közül, majd a városi könyvtárak dolgozói következnek, aztán a szakszervezeti könyvtárosok, és a sort a megyei, illetve az FSZEK hálózat könyvtárosai zárják. Ezt a sorrendiséget természetesen nagyban magyarázza az, hogy a megkérdezett milyen típusú településen lakik, hiszen falun elenyésző a bérlakások aránya, míg a fővárosban éppen fordított a helyzet.

Erdemes szemügyre venni, hogy a különböző típusú könyvtárak dolgozói milyen arányban jutnak szolgálati lakáshoz. Ilyen szempontból is a falusi könyvtárosok vannak előnyben: az országos 3,6 százalékkal szemben ők 7,1-del képviseltetik magukat, a szakszervezeti könyvtárosok 6,9, a megyeiek 6,0, az FSZEK hálózat dolgozói 2,4 és a városi könyvtárak dolgozói 2,2 százalékos arányban laknak szolgálati lakásban. Meg kell jegyezni, hogy a szolgálati lakást a legtöbb esetben valószínűleg nem megkérdeztünk kapja mint könyvtáros, hanem inkább a férje, aki például a faluban orvos, agronómus, pedagógus stb.

A legtöbb autós viszont a városi könyvtárosok között van, a legkevesebb a megyei könyvtárak dolgozói között. Üdüléssel az FSZEK hálózatban dolgozók közül rendelkeznek legtöbben, szőlővel és üres telekkel a községi könyvtárosok, végül gyümölcsössel a megyei könyvtárak dolgozói.

Az alacsony fizetések és az átlagost legalábbis közelítő vagyoni helyzet közötti ellentmondás feloldására több magyarázat is kínálkozik. Megkérdeztük – főleg a kisebb településeken élők a házépítés során – biztosan kapnak segítséget a szülőktől, rokonoktól. A családok részesedhetnek a második vagy a harmadik gazdaságból, ami ellensúlyozni tudja az alacsony könyvtárosfizetést. A legvalószínűbb magyarázatnak az tűnik, hogy a könyvtáros feleségek alacsony jövedelmét *a más pályán dolgozó férjek jövedelme* ellensúlyozza. Mind ezt a kapott adatok is alátámasztják, hiszen a férfi könyvtárosok átlagosan több mint ezer forinttal keresnek többet a nőknél, viszont a családokban az egy főre jutó havi jövedelmet vizsgálva ez az előny csupán 200 forintra zsugorodik. Sőt azokban a családokban, ahol a könyvtárosnő igazgatói beosztásba került, 650 forinttal magasabb a havi egy főre jutó jövedelem, mint a könyvtárigazgató férfiak családjánál. Vagyis: a vezető beosztású könyvtárosnőknek valószínűleg még magasabb beosztású – nem könyvtáros – férjük van; a magasabb beosztású könyvtáros férjeknek pedig alacsonyabb beosztású – alacsonyabb jövedelmű – feleségük.

Összegezés

Az országot járva és könyvtárosokkal beszélgetve általánosnak mondható a pályatársak elégedetlensége. Különösen így van ez a tanácsi könyvtárakban dolgozóknál, akik – mint az adatokból kiderült – nemcsak a más pályákon dolgozókhoz képest vannak hátrányban, hanem a más típusú könyvtárak dolgozóihoz képest is. Ha javítani akarunk a helyzetükön, akkor első lépcsőként el kellene érni, hogy az azonos feladatokat ellátó, azonos végzettségű, azonos beosztásban dolgozó könyvtárosok fizetése, azonos színvonalú teljesítmény esetén legalább közelítsen egymáshoz – függetlenül attól, hogy milyen típusú könyvtárban dolgozik az illető. Míg a többi típusú könyvtárakban a fizetések általában együtt mozognak a környezetükben más, rokonterületen dolgozókéval: az iskolai könyvtárosok esetében a pedagógusokéval, a szakszervezeti könyvtárosoké a mozgalmi dolgozókéval, a szakkönyvtárosoké például a műszaki állományéval, addig a tanácsi könyvtárosok helyzetén főleg központi intézkedéssel lehet csak segíteni.

Vidra Szabó Ferenc

Máig sem rendeződött megnyugtatóan a Szolnok megyei könyvtárosok bérhelyzete

A *Könyvtáros* 1984/10. számában Vidra Szabó Ferenc közzétette annak a felmérésnek adatait és összegezését, amelyet a Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1983/84-ben végzett a főfoglalkozású könyvtárosok körében. Akkor a könyvtárosi átlagkereset országos szinten 4320 forint volt. Vidra Szabó többek között a következőket állapítja meg: „... a fizetést a könyvtárosok között is... leginkább a beosztás határozza meg, és sokkal kevésbé a szakképzettség vagy az iskolai végzettség... jobban megéri vezetői pozícióra törekedni, mint magasabb iskolai végzettséget vagy szak-képzettséget szerezni... a fizetések eltérését az átlagostól leginkább a beosztás határozza meg, és legkevésbé a szakképzettség.” És végül: „... legmagasabb a fizetés Tolna megyében (4270 Ft), a legalacsonyabb Szolnok megyében (3640 Ft)”.

A Szolnok Megyei Könyvtár ezt követően átfogó felmérést végzett a megye tanácsi közművelődési könyvtáraiban dolgozó főfoglalkozású szakalkalmazottak bérhelyzetéről. A számítások az 1985. év béradatainak felhasználásával készültek.

Vizsgálódásunk során 196 főfoglalkozású könyvtáros adatlapjaival dolgoztunk: 69-en vezető beosztásúak (1 megyeikönyvtár-igazgató, 9 városikönyvtár-igazgató, 2 megyeikönyvtár-igazgatóhelyettes, 3 városikönyvtár-igazgatóhelyettes, 16 nagyközségikönyvtár-vezető, 14 községikönyvtár-vezető és 14 klubkönyvtár-vezető, valamint 8 osztályvezető és 2 csoportvezető), 127-en beosztott könyvtárosok.

A 24/1983-as rendelet kimondja, hogy a hatálya alá tartozó közművelődési intézmények a munkaviszonyban álló dolgozókat 1984. december 31-ével kötelesek a rendelkezés szerint besorolni. Hogy időben történtek-e meg mindenütt az át-, illetve besorolások, pontosan nem tudjuk. Azt azonban igen, hogy elemzé-

sünk időpontjában a 196 könyvtáros negyedrésze (25,3 százalék) rossz helyen van/volt besorolva. (Beosztásuk szerint: 3 városikönyvtár-igazgató, 1 igazgatóhelyettes, 11 nagyközségikönyvtár-vezető, 8 községikönyvtár-vezető, 13 klubkönyvtár-vezető és 14 beosztott könyvtáros.)

A községi- és a klubkönyvtár-vezetők esetében jellemző és gyakori, hogy nem sorolják át őket az igazgató IV., V., VI. kategóriába, a rendeletek adta lehetőségek ellenére sem. Előfordul, hogy a szakvizsga letételét, a szakmai képesítés megszerzését nem követi a jogos átsorolás. A nem megfelelő kulcsszámba sorolt könyvtárosok átlagos bérszintbeállása 8 százalékkal, jóval kisebb, mint az amúgy is alacsony megyei 12 százalékos átlag.

Megvizsgáltuk a hálózat könyvtárosainak bérszintjét beosztás, szakképzettség és a munkaviszony ideje szerint. A 12 százalékos bérszintű mezőny szóródása: városikönyvtár-igazgatók és helyetteseik 23, osztályvezetők 16, nagyközségikönyvtár-vezetők 5, községikönyvtár-vezetők 3, főmunkatársak 12, s végül beosztott könyvtárosok 13 százalék.

A felsőfokú szakképesítéssel rendelkező vezetők bérszintje 11, míg a felsőfokú szakképesítésű beosztottaké – 1,5 százalékon áll. Az utóbbi kategória került a legmostohább helyzetbe. A pálya oly gyakori elhagyását ez is magyarázza: a 48 diplomás beosztott könyvtáros közül 26-nak minuszban áll a bérszintje (tehát fizetése nem éri el a bérminimumot), 4 pedig saját bérkategóriájának alapját kapja. Ez a hátrányos helyzet összességében az egyetem-főiskolát végzett beosztott munkatársak 60 százalékát érinti.

Meglepő képet kaptunk, amikor a bérszintbeállást a munkaviszony ideje alapján átlagoltuk: A vezetők fizetését vizsgálva kitűnt, hogy 0–3 éves munkaviszonnyal rendelkező nem

volt, 4–8 éves munkaviszony esetén mínusz 5, 9–15 évesnél mínusz 0,6, 16–20 évesnél 8, s végül 21 éven felüli munkaviszonnyal rendelkezők esetében 16 százalékos a bérszintbeállítás.

Beosztottakra vonatkoztatva ugyanez a következő képet mutatta: 0–3 éves munkaviszonnyal: 16, 4–8 évesnél 24, 9–15 éves esetében 5, a 16–20 éves csoportban 0,5, a 21 éven felülieknél pedig 6 százalék. És ami lehangolóbb: a kizárólag könyvtárban eltöltött 20–25 év után: mínusz 5 százalék.

Könyvtártípusonként, szakképesítésre és beosztásra való tekintet nélkül a következők a bérszintbeállítások: a megyei könyvtárban és a városi könyvtárakban 12, a nagyközségi könyvtárakban 9, a községi könyvtárakban 7, a klubkönyvtárakban 8, s végül az általános művelődési központok könyvtáraiban 18 százalék.

Megvizsgáltuk természetesen, mit takarnak az eddig emlegetett, százalékban kifejezett bérszintek, vagyis hogyan alakultak a fizetések. Szolnok megye tanácsi közművelődési könyvtáraiban 1985-ben az átlagbér 4140 forint volt, 500 forinttal magasabb, mint egy évvel korábban. A beosztás szerinti átlagbérek a következőképpen alakultak: megyekönyvtár-igazgató és helyettesei 8600, városikönyvtár-igazgatók

6970, ugyanott igazgatóhelyettesek 5770, osztályvezetők 5730, csoportvezetők 5020, nagyközségikönyvtár-vezetők 4780, községikönyvtár-vezetők 3920, klubkönyvtárvezetők 3820 s végül beosztott könyvtárosok 3630 forint.

A beosztott könyvtárosok átlagbére szakképzetség szerint: felsőfokú szakképzettséggel 4380, középfokúval 3210, szakképzetlenek pedig 3130 forint összegű fizetést kaptak.

Az átlagbérek körzetenkénti megoszlása az alábbiak szerint alakult: Szolnokon és községeiben 4230, Jászberényben és községeiben 4000, Karcagon és községeiben 3800, Kisújszálláson és községeiben 4170, Kunszentmártonban és községeiben 4130, Mezőtúron és községeiben 4400, Tiszafüreden és községeiben 4130, Törökszentmiklóson és községeiben 4480, s végül Türkevén 4010 forint. A megyei átlag eszerint 4140 forint volt.

A tanácsi közművelődési könyvtárhálózatból az elmúlt évben 9 könyvtáros távozott. Hárman általános iskolai, illetve főiskolai könyvtárosok, négyen pedagógusok lettek, egy moziüzemvezető, egy pedig butikos. Új munkahelyükön átlagosan 800 forinttal több az alapbérük, de egy részük óraadási, szakkörvezetési, túlóra lehetőséghez is jutott. Sajnálatos, hogy többségük diplomás (7), és városi könyvtárból távozott (8). Döntésükben – az anyagiakon kívül – közrejátszik a rövidebb munkaidő, a szabadidő kedvezőbb alakulása. (Valamennyi pályáját elhagyó könyvtáros olvasószolgálatos volt, délután 6–7 óráig tartó nyitvatartási időben dolgozott.)

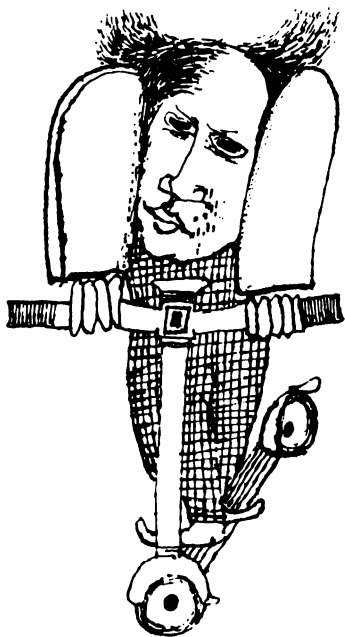
*

Vizsgálódásunk összegezése: 1. Rendkívül alacsony a fiatal diplomások, a tudományos munkát végző főmunkatársak, valamint a több évtizede könyvtárosi pályán dolgozók munkabére. 2. A felsőfokú szakképesítéssel rendelkező beosztott könyvtárosok bére indokolatlanul alacsony. 3. Érthetetlen eltérések vannak az azonos szakmai „környezetben” (képesítés, munkaviszony, beosztás) dolgozó könyvtárosok bérei között. 4. A könyvtárosok egy része nem kapta meg a helyes át-, illetve besorolást. 5. A bérszintbeállítások százalékos kifejezése – a bértáblázat alacsony bértételeinek folytán – többnyire nem tükrözheti a mögötte álló forintösszeg reális nagyságát.

Lengyelne Molnár Klára

a szolnoki

Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár
módszertani osztályvezetője

Pályát elhagyó könyvtárosok a közművelődési könyvtárakban 1985-ben

1985 nyarán – különösen az oktatási év kezdetekor – ismét megnőtt a pályát elhagyó könyvtárosok száma. Szakmai beszélgetéseken, fórumokon elkeseredett megjegyzések hangzottak el arról, hogy a szakképzett munkatársak, különösen a másikkal – tanárral, tanítóval – képesítésükkel jóval előnyösebb feltételekkel tudnak elhelyezkedni: a könyvtárosok pedagógus pályára történő „elvándorlása” számos településen, intézményben már a kiegyensúlyozott könyvtári szolgáltatások színvonalát, lehetőségeit kérdőjelezi meg.

A jelenségek megismerése, és az esetleges túlzó általánosítások elkerülése végett az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1985 októberében kisebb felmérést végzett a tanácsi és a szakszervezeti közművelődési könyvtárakat 1985 januárjától elhagyó könyvtárosokról. A megyei és fővárosi hálózati központi könyvtárak közreműködésével készült vizsgálat kiterjedt az 1985. szeptember 30-ig eltávozó főhivatású könyvtárosok teljes körére. Kivételt jelentettek a felsőoktatási intézmények nappali tagozatán továbbtanulók, a nyugdíjba vonulók és azok, akiknek a munkahely mondott fel, vagy akiket „eltanácsoltak”.

Az eltávozók száma, jövedelmi viszonyaik

A szakszervezeti könyvtárakból 15 munkatárs távozott, bérük átlagos emelkedése új munkakörükben 845 forint volt. Ez az összeg a fővárosban dolgozó volt könyvtárosok körében 1050, a vidékiek között 430 forint. A 15 eltávozó közül 5 ment pedagógus pályára, átlagos béremelkedésük 330 forint volt, ám mindenütt jelezték a túlórából adódó egyéb kereseti lehetőségeket, vagy például azt, hogy további 1400 forintért az iskolai könyvtárosi te-

endőket is ellátja az egyikük. Bár tagadhatatlanul kevés, nem egészen egy év adatait dolgoztuk fel, hozzávetőlegesen elmondhatjuk, hogy a szakszervezeti könyvtárosok körében anyagiilag vonzóbb lehetőségek adódtak a pedagógus hivatásnál: ketten politikai munkatársként a szakszervezeti apparátusba nyertek kinevezést (havi 2000, illetve 850 forint fizetésemelkedéssel), mások vállalati adminisztrátorként vagy lapkihordóként (havi 1150 vagy 1250 forinttal nagyobb fizetésért) helyezkedtek el.

Az FSZEK-ből és a vidéki *tanácsi könyvtárakból* összesen 127 főhivatású könyvtáros távozott más munkaterületre (az FSZEK-ből 14 fő). Havi keresetük növekedése új munkahelyükön átlagosan 777 Ft. A 127 főből pedagógus pályára ment 79 (62 százalék), ezek bére átlagosan 778 forinttal nőtt. Az eltávozók kisebb része már nem ilyen egységes csoport; tagjai vagy kulturális területen helyezkedtek el (újságíró, propagandista, népművelő, kiadói szerkesztő stb.) vagy egyéb, általában adminisztratív, ügyintézői munkakörben. A könyvtárosi munkából fakadó fejlődési lehetőségekre és a könyvtárosok belső tartalékaira jellemző, hogy a 127 főből néhányan vezetői vagy magasabb szintű vezetői beosztásba kerültek: könyvtáros – múzeumigazgató, könyvtárvezető – tanácselnök, városi könyvtárigazgató – megyei művelődésügyi osztályvezető, nagyközségi könyvtáros – üzemi személyzeti osztályvezető (3650 forinttal magasabb fizetéssel!).

E néhány kedvező – a könyvtárosság kívánatos társadalmi presztízsére utaló – eset azonban nem feledtetheti azt a tényt, hogy a könyvtári munka anyagi megbecsülése mélyen alatta van az egyéb munkaterületekhez, sok esetben az adminisztratív munkakörökhöz képest is. A Salgótarjáni Bányász Művelődési Ház könyvtárvezetőjének (alapfokú képesítéssel rendelkezik) 2600 forint volt a fizetése, gyors-

és gépírói képesítését kamatoztatva 3100 forintért ment el adminisztrátornak. Az 1. sz. Volán Körzeti Könyvtárának munkatársa a vállalaton belül helyezkedett el adminisztrátorként, fizetése 3850 forintról 5000 forintra emelkedett. A szegedi Somogyi Könyvtár 2 képesítés nélküli munkatársa ment el vállalati adminisztrátornak 600, illetve 1000 forinttal magasabb bérért: „Nemcsak a felsőfokú végzettséggel rendelkezők távoztak el, hanem az érettségizettek is könnyedén találtak magasabb jövedelmet nyújtó munkahelyet” – közli a könyvtár beszámolója.

Könyvtárosok pedagóguspályán

Láthattuk, a pedagóguspálya különös vonzerővel bír a könyvtárosok számára. Az eltávozó körében a különböző álláshelyek száma és a havi béremelkedés a következőképpen alakult; általános iskolai tanár: 28 (811 forint); általános iskolai, középiskolai, nevelőotthoni stb. nevelő: 26 (637); középiskolai tanár: 10 (1125), általános iskolai tanító: 8 (344); általános iskolai közművelődési előadó: 2 (1337); óvónő: 2 (100); főiskolai tanár: 1 (750); általános iskolai titkár: 1 (400); hivatásos pártfogó: 1 (650). Meg kell említenünk, hogy ezek az adatok nem tartalmazzák a pedagógusoknak járó különböző pótlékokat és egyéb kereseti lehetőségeket, amelyekről vizsgálatunk során külön is érdeklődtünk. Ezek az összegek 300-tól 1000 forintig terjedtek, s ha ezt szintén figyelembe vesszük, megállapíthatjuk, hogy a *pedagóguspályára áttérő könyvtárosok havi jövedelme átlagosan 1200 forinttal emelkedett.*

A könyvtárosok hátrányosabb helyzetét hangsúlyozva kell megemlítenünk, hogy számukra pedagógusként egyéb szociális kedvezmények is adódnak. És természetesen meg kell említenünk (több esetben fontos érvként az eltávozottak is hangsúlyozták) a *pedagógusok sokkal kedvezőbb munkaidőbeosztását* – nem kell az esti órákban és szombatnapi is dolgozni, valamint 40 napos nyári szabadságát.

Köztudomású az is, hogy az *oktatási intézményeknek jobb lehetőségeik vannak munkatársaik lakásgondjának megoldására.* A Devecseri Nagyközségi Könyvtár olvasószolgálatos munkatársa a *helyi* általános iskolában helyezkedett el napközis nevelőként: lakást kapott és alapbérére 500 forinttal emelkedett. A további példák közül érdemes megemlítenünk a nagyváltai könyvtár munkatársát: mint könyvtáros

korábban garzon szolgálati lakást kapott, majd amikor a helyi gimnáziumban vállalt tanári állást, akkor (1 szoba + 2 fél szobás) lakáscsere-t, valamint 400 forint fizetésemelést juttattak számára.

A megyei beszámolók több esetben hangsúlyozták azt a tény is, hogy különösen a kisebb településeken *egyéb tekintetben is vonzóbb munkafeltételeket kínál az iskola:* „Nem közömbös a fiatal szakemberek számára az sem, hogy a legkisebb falusi iskolában is jobb a működési körülmények, mint a közepes nagyságú könyvtárakban” (Nógrád megye). Az intézmény működési feltételeinek megteremtésével, szervezésével folyamatosan küszködő egy-egy személyes könyvtárak vezetői ezért is mentek el szívesen pedagógusnak. Az szintén közismert, hogy ilyenkor mindaddig szünetel a könyvtári szolgáltatás, amíg – egyéb lehetőségek híján – képesítés nélküli könyvtárvezetőt nem nevez ki a helyi tanács. Ezek betanítása, iskoláztatása (azzal az eshetőséggel számolva, hogy ők később ugyancsak eltávoznak) folyamatos és sziszifuszi munkát ró a hálózati központi könyvtárakra.

Ám az eltávozóknak növekvő száma miatt hasonló gond a nagyobb könyvtárak működtetése is. Arra, hogy olykor az alapszolgáltatások megszervezése is bizonytalanra válhat, a soproni városi (A típusú) könyvtárat említjük meg. A könyvtár 4 munkatársa hagyta el a pályát nem egészen egy év alatt: középfokú végzettségű olvasószolgálatos könyvtáros könyvelő, egyéb főiskolai végzettséggel rendelkező olvasószolgálatos napköziotthon-vezető, óvónői képesítéssel rendelkező gyermekkönyvtáros napközis nevelő, könyvtárkezelői tanfolyammal rendelkező gyermekkönyvtáros napközis nevelő, könyvtárkezelői tanfolyammal rendelkező gyermekkönyvtáros pénzügyi adminisztrátor lett. Fizetésük átlagosan 950 forinttal nőtt. Mindemellett 2 pedagógusnak lehetősége nyílt az óraadásra (helyettesítésre) is, az adminisztrátor pedig a vállalati gmk-ban további 2000 forintot keres. Ha mindehhez még azt is figyelembe vesszük, hogy az olvasószolgálati csoportvezető gyermekének gyakori megbetegedése miatt kénytelen volt olyan munkahelyet keresni (egy középiskolai kollégiumi könyvtárban: heti 15 óras elfoglaltsággal), amely lehetőséget ad arra, hogy hosszabb időt töltsön otthon, láthatjuk, milyen gondot okozhat a megfelelő könyvtári szolgálat személyi feltételeinek megteremtése. (Az intézményből a könyvtárosi

munkakörben dolgozók egynegyede távozott el nem egészen egy év alatt.) Mindez a tervszerű személyzeti munka kudarcát is bizonyítja. A 4. pályát elhagyó könyvtáros közül 2 a tanárképző főiskola levelező tagozatán a II. évfolyamot végezte könyvtár–magyar, illetve könyvtár–történelem szakon. (Az edelényi könyvtár 8 munkatársa közül 2 felsőfokú végzettségű ment el tanítónak, átlagosan 1000 forinttal több fizetésért, s egyikük 100 ezer forint kamatmentes lakásépítési kölcsönt is kapott.) Nincs különösebb vonzerejük az újonnan felépült korszerű könyvtáraknak sem: a Somogyi Könyvtárból 11-en távoztak el. Kilencen felsőfokú képesítéssel rendelkeztek, 6 általános iskolai tanár lett 1150 forinttal nagyobb alapbérért.

Kinek képezünk?

A pedagógus képesítés megszerzésére is lehetőséget kapó soproni könyvtárosok kilépése az egyik legfontosabb, szinte minden megyei értékelésben megfogalmazott gondra utal. *A könyvtár segítségével a munkavégzés mellett képesítést szerző dolgozók számára sokkal jobb lehetőségek nyílnak más intézményekben:* „Az eltávozók nagy része a könyvtárban végezte el a levelező tagozaton a főiskolát és a diploma átvétele után változtatott munkahelyet. A hálózatból már mindenki elment, aki tehetette” (Békés megye). „Könyvtáraink legfeljebb ugrodéskának számíthatnak, ahol el lehet végezni a főiskolát, egyetemet és ahonnan bármilyen jobban fizető pálya megközelíthető” (Veszprém megye). E jelenséget még szemléletesebbé teszi a salgótarjáni megyei könyvtár két tanulságos esetleírása:

1. „Magyar–könyvtár szakos főiskolai végzettséggel került a megyei könyvtárba egy fiatal szakember. Személyzeti fejlesztési tervünkben számon tartottuk, továbbtanulási szándékát azzal a kikötéssel támogattuk, hogy az egyetem elvégzése után kvalifikáltabb munkakört vállal intézményünkben. Eredményesen segítettük őt abban is, hogy saját lakáshoz jusson. Bérfejlesztéssel és jutalmazásokkal is kifejeztük azt, hogy számítunk rá, értékeljük munkáját. Társadalmi, szakmai megbízatásai ugyancsak erősítették pozícióját: szakszervezeti bizalmi és az MKE helyi csoportjának titkára volt. Ám az egyetemi diploma megszerzése után azonnal középiskolában vállalt állást, lakóhelyétől mintegy 10 km-re, nem törődve

az ingázás nehézségeivel. Munkatársunk új munkahelyén 1150 forinttal több alapbért kapott, ezenkívül az oktatásügyben szokásos kiegészítő keresetre is módja nyílt. Nyilvánvaló, hogy a dolgozó »szakmai értékének« megteremtéséért a megyei könyvtárnak jelentős anyagi és egyéb áldozatot kellett vállalnia, amiből már csak az új munkahely profitál. Ebben az esetben markánsan jelentkezik az a tendencia is, hogy távozásában az anyagiak váltak elsődleges szemponttá.”

2. „Gimnáziumi érettségivel, középfokú szakképzettséggel alkalmazott munkatársunk bejelentette továbbtanulási szándékát; tanítóképző főiskolára jelentkezett. Intézményünk lehetővé tette számára a felvételi előkészítőn való részvételét munkaidőben, heti egy alkalommal. Levelező tagozatra vették föl, így nálunk maradhatott volna. Ám könyvtáros szakképzettsége ellenére képesítés nélküli nevelőként helyezkedett el. Ebben a státusban alapbérére 500 forinttal, jövedelme összesen 1100 forinttal növekedett.”

Nem csodálkozhatunk tehát azon, hogy a nappali tagozaton végzett diplomások közül a

könyvtár egyáltalán nem vagy csak alkalmanként és alkalmilag tud megnyerni magának szakképzett munkatársakat. Az egyéb intézmények között versenyképtelen, álláshelyei – mindaddig, amíg képesítés nélkülieket nem alkalmaz – betöltetlenek: „Nemcsak a pálya elhagyása okoz gondot a megyénkben, hanem a pályára meg sem érkezett felsőfokú végzettséggel rendelkezők hiánya. Hiába hirdetjük meg az állásokat, nincs jelentkező!” (Győr-Sopron megye).

Egyéb tények, adatok

Bár vizsgálódásunk nem terjedt ki a közművelődési könyvtárakból eltávozó, ám *pályán maradó könyvtárosokra*, több megyei értékelés fontosnak tartotta ennek kommentálását is. Ezeket értékelve megállapíthatjuk, hogy a pályán belüli mozgások elsősorban a vidéki tanácsai könyvtárakat érintik. Szakképzett könyvtárosok távoznak lényegesen magasabb bérért a szakszervezeti, az iskolai, az intézeti és vállalati műszaki könyvtárakba. Az adatok kis száma miatt nincs lehetőségünk az általánosításra, ám a folyamatot jól illusztrálja például a veszprémi könyvtár adatközlése: „Három jól kvalifikált könyvtárosunk távozott ez évben más hálózat könyvtárába, azért, mert lényegesen magasabb fizetést és jobb munkaidő-beosztást kapott. Egy középfokú végzettségű a szakszervezeti hálózatba ment 1300 forinttal, egy felsőfokú végzettségű (2 idegen nyelv tudásával) a honvédségi könyvtárba 1500-zal, egy szintén felsőfokú végzettségű az egészségügyi hálózatba 550 forinttal magasabb fizetésért. A harmadik esetet érdemes megjegyezni: elődje azonos végzettséggel és szolgálati idővel 7000 forint fizetést kapott. Kolléganőnk azonban csak a tanácsai hálózatban szokásos jövedelmeket ismerete, nem tájékozódott, ezért megelégedett 5300 forintos bérrel.”

Szintén nem esett szó a felmérésünkben a *részfoglalkozásúak és a tiszteletdíjas könyvtárosok* helyzetéről, ám többen utaltak e kérdéskör fontosságára is. A Baranya Megyei Könyvtár, tapasztalva a megbízási díjas könyvtárosok igen nagy cserélődését (s azt, hogy 1983-ban és 1984-ben a megye 9, illetve 11 kistélepülésén egész évben szünetelt a könyvtári szolgáltatás), az 1984. év végi adatok alapján felmérte helyzetüket. A vizsgálatból kirajzolódó tények elválaszthatatlanok azoktól az okoktól, amelyek miatt a főhivatású könyvtárosok is elhagy-

ják a pályát. A megye 227 könyvtárában dolgozott tiszteletdíjas könyvtáros, közülük 196 heti 4 órás munkaidőben. Mivel többségük szakképesítéssel nem rendelkezik, a vonatkozó rendelkezések alacsonyabb kategóriái szerint kaphattak tiszteletdíjat. Azaz havi átlagkeresetük – heti 4 órás kölcsönzésért – 254 forint volt. A vonatkozó díjtételek alsó határát (150 forintot) sem érte el, azaz havi tiszteletdíja 100 forint volt 23 kistélepülés, külterületi lakott hely stb. könyvtárosának. A 227 könyvtáros közül egyébként 32-en kaptak 150 forint tiszteletdíjat.

★

Befejezésül szeretnénk hangsúlyozni, hogy e rövid helyzetkép megfogalmazásakor csak a pályaelhagyás legfontosabb indítékainak felderítésére törekedtünk. A tagadhatatlanul kedvezőbb munkakörülmények mellett bizonyára egyéb okok (az önmegvalósítás sikereiből való lemondás stb.) is közrejátszottak abban, hogy többen elhagyták a pályát. *Úgy véljük azonban, hogy e természetes fluktuációt a közelmúltban oly mértékben megnövelte az, hogy az*

intézmények fenntartói nem képesek a könyvtárosok számára más területeken egyébként biztosított munkakörülményeket megteremteni, hogy a pályamódosítás többek számára egzisztenciális kényszerré, lehetőséggé vált.

Alapvető tényként kell leszögeznünk azt is, hogy ha ez a folyamat tovább tart, akkor rövidesen olyan veszteség éri a magyar könyvtárügyet, amit évtizedekig nem tud kiheverni. Nemcsak a szolgáltatások korszerűsítésével, bővítésével összefüggő társadalmi igényeknek, hanem a szolgáltatások szintentartásának is egyre nehezebben tud majd megfelelni.

Mindemellett úgy véljük, hogy addig is, amíg a könyvtáros szakma és hivatás jobb megbecsülésére a központi erőforrások nem teremődnek meg, a fenntartóknak – elsősorban a helyi tanácsok szakigazgatási szerveinek

– nagyobb figyelmet kell fordítaniuk a könyvtárra. Az egyre nagyobb önállósággal rendelkező önkormányzati szervezetek, testületeknek – amelyek az iskola és könyvtár működtetéséért egyaránt felelősek – vannak lehetőségeik arra, hogy például a pedagógusok és könyvtárosok bérének méltányos kiegyenlítésére törekedjenek. Mindehhez természetesen fel kell ismerni azt aényt is – s mitagadás megfelelő társadalmi nyilvánosságot is teremteni annak –, hogy a fenntartók, éppen a helyi állampolgárok, könyvtárhasználók érdekvédelmét szolgálva, teremtsék meg annak feltételeit, hogy például a település szakképzett könyvtárosa ne menjen el a helyi általános iskolába napközis nevelőnek.

Arató Antal–Halmai Sylvia

Lapozgató

Pályaválasztás – szakképzés címmel a szakképző iskolák pályára, hivatásra nevelő feladatainak támogatására 1006 tételes, annotáció nélküli válogató bibliográfiát adott ki ötezer példányban az Országos Pedagógiai Intézet. A pályaválasztási felelősök és az osztályfőnökök, valamint a kutatók és az oktatásügyi irányítók használatára szánt bibliográfia anyagát összeállítója, *Csernus László* az 1962 és 1982 közötti évek hazai és nemzetközi szakirodalmából válogatta, és a kiadványba felvett munkák leírásait tárgyak szerint csaknem harminc csoportba rendezte. Ezeken belül a szerzők betürendjében következnek egymás után a leírások. A bibliográfiát a szerzők, a szerkesztők és a közreműködők egyesített névmutatója zárja. (1984. 83 l.)

Borsod-Abaúj-Zemplén megye történeti helységnévtára 1870–1983 címmel rendkívül fontos helytörténeti kézikönyv jelent meg a *Borsod-Abaúj-Zemplén megyei levéltári füzetek* nevű sorozat 16–18. sz., összevont köteteként. *Högye István*, *Seressné Szegőfi Anna* és *Tóth Péter* összeállítása a történelmi Magyarország négy vármegyéből alakult mai megye közigazgatástörténetének, közigazgatá-

si változásainak ismertetésén kívül külön részben tárgyalja az elmúlt száz év folyamán megjelent, az egykori és a mai megyére, járásaira, városaira és falvaira vonatkozó, igazgatásukról, területi beosztásukról intézkedő magyar törvényeket és rendeleteket, majd gazdag irodalomjegyzék után közli a jelenlegi megye közigazgatási beosztását az 1984. január elseji állapotnak megfelelően. A kiadvány legfontosabb része a betűrendes helységnévtár, amelynek adatai: a község neve, nevének változatai; megyei, valamint járási beosztása; jogállásának változásai; a hozzá tartozó lakott helyek felsorolása; lélekszám-változásai; egyéb megjegyzések (ország szerinti hovatartozás). Mindezt száz évre visszamenőleg megtalálja az olvasó, és például a friss csehszlovákiai demográfiai adatokat is megismerheti! (1983. [1985] 504 l. Soks.)

Az **Általános Könyvjegyzék** legújabb, 1984. évi kötete is példás gyorsasággal, már az elmúlt esztendő őszén megjelent. A jól használható kiadványt *Iszlainé Merkouszky Erzsébet*, *Dallosné Iványi Ágnes* és *Szendei Erzsébet* állította össze, és a Magyar Könyvkiadók Egyesülése jelentette meg. (1985. 502 l. 63 Ft.)

Ellenpontok a könyvtárépítés témájára III.

Az állványokról

Az informatika című tantárgy volt profeszszora baráti körben a könyvtártant csak „polcológiának” emlegette. Ebben a néhány sorban arról lesz szó, hányféleképpen lehet elrontani a világ legegyszerűbb bútorát, a polcot. Azt vélné az ember, hogy a könyvtárolás évezredek gyakorlata, ha semmi mást, de a polcot (nagyságát, méretét stb.) már végérvényesen kitalálta. Ez sajnos tévedés.

Korunk embere, a *homo oeconomicus*, a régi jó, természetes faanyagok helyett feltalálta a darált fát. Igaz, ennek az anyagnak megvan az a tökéletessége, hogy „nem dolgozik”, nem vetemedik. Cserébe a szilárdsága sem hasonlít eredeti nyersanyagáéra. A bútortalapgyártás technológiájából ez nem elvszerűen következik, emberi gyengeség tükröződik benne: a technológiai fegyelem hiánya vagy az anyagoknak a közvetlen érdekek szerinti porciózása. A végeredmény mégis siralmas. A feldolgozó ipar nem vizsgálhat meg darabonként minden bútortalapot, s ha feldolgozza könyvespolcnak, kitűnik, hogy külön szerkezettel merevíteni kellett volna az anyagot, amely ily módon csak töltőanyagként lenne jó és nem teherhordónak. Tehát nem vetemedik – de meghajlik.

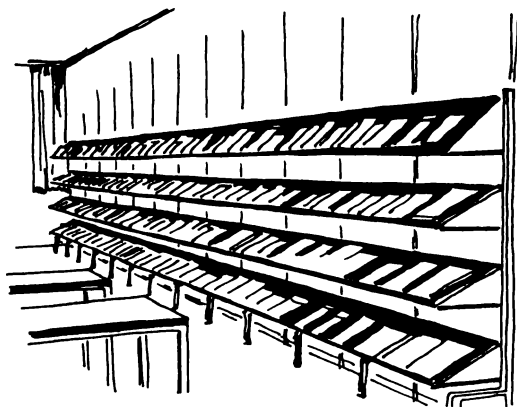
Ettől az esztétikai bosszúságtól megkímél a fém. Ez méretezhető és technológiáját kevésbé lehet tönkretenni. Ma már számos bútoelem készül acélból vagy alumíniumból. A fémszerkezettel kapcsolatban sokan csak a megjelenés ridegségét szokták kifogásolni, pedig akad más hibája is. Éppen a túlzott teherbírásból következik egy igen alattomos *módszertani* probléma.

Amióta épít az ember, örök harcban áll a gravitációval. Minden produkcióját ennek ellenében emeli, és annál lelkesítőbb az eredmény, minél kevésbé látszik az erőlködés, a szerkezetek eleganciája a könnyedség. A vas-pilléreköteg a gravitáció hatalmát hirdeti, a

könnyed vízszintes elemek az ember sikerét bizonyítják. Az acélszerkezetek szilárdsága olyan tökéletes lehet, hogy a polcok mögött láthatatlanná válik, eltűnik a tartószerkezet. Az alig 1 milliméteres lemezből vagy 5 milliméteres huzalból készült konzolok nem vastagabbak egy kötet kötéstábláinál. Sajnos! Mert ha a konzol elbújik a kötetek között, akkor nem tudni, hol az állvány vége. Az építész, vagy a berendező talán egy percig sem gondol arra, hogy amit ő a gravitáció feletti győzelemként ünnepel, az a könyvtáros kálváriájának kezdete lehet. Hogy a könyvállványokat ugyanúgy „olvasni” kell, mint az írásokat, és pedig ugyanolyan sokféle módon! Minden lehetséges alternatívát a válaszolók fele-fele egymással ellentétesen dönt el: az egyik balról jobbra vagy jobbról balra, a másik fentről le vagy letről fel.

Számos országban – általában nálunk is – úgy kell olvasni az állványokat, mint a napilapokat: hasábonként, fentről lefelé, balról jobbra. Másutt szintén balról jobbra, de a polcokat letről felfelé haladva. A nagyságrendi folyószámos raktárakban szokásba jött az is, hogy a

15

hasábjelleget mellőzik, és az azonos magasságú polcokon vízszintesen több méter hosszan fut a szárend, a polcokat tartó-tagoló konzoloktól függetlenül. Akad könyvtár, amelyben ezt a raktári rendet a szabadpolcos övezetre is kiterjesztették. Hogy ez a módszer apró kényelmetlenséget, és ezzel felesleges bosszúságot okoz, az nyomban kiderül, ha végiggondoljuk, mi a különbség a két forgalmi rend között. A raktárban minden állványsort a végei felől közelítünk meg, így az állványzat oldallapjain elhelyezett feliratokból kiderül, hogy a keresett számot melyik *polcon* fogjuk megtalálni. Ha azonban egy 10–15 méter hosszú falszakaszon húzódó állványzat a falsíkra merőleges irányból több ponton is megközelíthető (15. kép), akkor a *polckénti* tájékoztatás kivihetetlen, így előfordul, hogy vándorolni kényszerülünk az állványsor egész hossza mentén, mert találomra az ellenkező irányba indultunk, és csak a polcsor végén derül ki, hogy eggyel lejjebb vagy feljebb, az állványsor másik végén található a keresett kötet. Tematikus feltárás szándéka esetén különösen súlyos gondokat kényszerít a könyvtárosra a hosszú szalagpolc.

Az állványzat függőleges tagoltságának tehát tájékoztatás-technológiai szerepe is lehet, ezért nem esztétikai, hanem funkcionális szempontok alapján kell határozni ennek létéről, vagy mellőzéséről.

A polc mindent kibír?

Az Allmédia termékismertető magyar kiadásában tizenháromszor ismétlődik meg az, hogy „terhelhetőség 40 kg/polc”. De vajon mennyi lehet 40 kilogramm? Még egy könyv befér-e vagy sem? Lehet-e ezt minden kötetnél mérlegelni? Viszonyítási alapul utalunk arra, hogy a konzolhoz tartozó polc katalógus szerinti hossza 864 milliméter. Ugyanannyi A/4-es papír térfogata: 53,6 dm³, relatív tömörsége (fajsúlya) 0,6–1,2 kg/dm³ között változhat, a papír minősége szerint. Tehát a terhelés 32-től 64 kilogrammig bármennyi lehet. És a könyveket nem szoktuk a polcra mérleggel rakni! Az elképesztő az, hogy a katalógus szerinti állványokra nem is csak A/4 méretű könyveket lehet felrakni, hanem B/4 formátumúakat is. Ezeknek pedig a legkisebb fajsúllyal is 45, a legnagyobbval 90 kilogrammra növekedhet a terhelése. A látszólag 225 százalék helyett valójában 280 százalékos a túlterhelés

16

eredménye, mert a terhelés tüzetesebb vizsgálatánál kiderül, hogy nem is a polcok lehajlása fenyeget, hanem a *konzolok lekonyulása*. Ezt pedig olyan forgatónyomaték idézi elő, amely a megengedett 2,0 helyett 5,6 méterkilogramm, a B/4-es talpméretből következően.

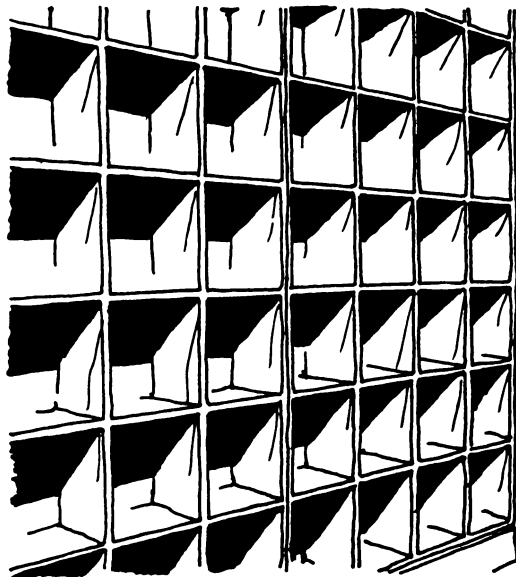
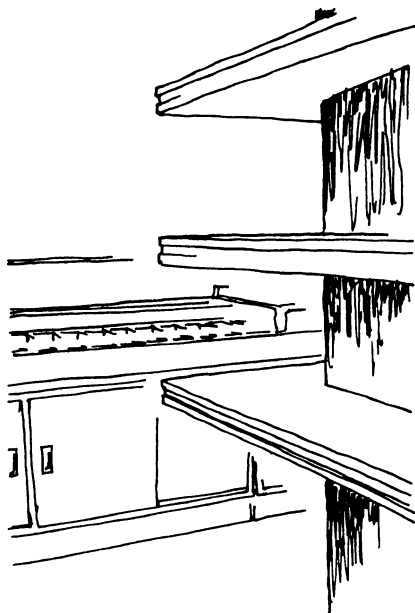
A vásárolt bútor veszélyeztetettségének lehetősége fel sem merül a jóhiszemű könyvtárosban, még ha olvassa is a hivatkozott adatokat. Bosszúsága akkor támad, ha valóban lekonyul majd egy-egy konzol. A deformáció a terhelés megszüntetésével és a konzolok kicserélésével sem lesz megszüntethető, mert az egyszer elroncsolt alumínium-profil – amelybe a konzol kapcsolódik – nem javítható.

Egyedi tervezésű bútoroknál előfordul, hogy a polcokat nem konzolok rögzítik, hanem egy vagy két szál cső vagy lécső dőfi át a polctartókat (16. kép). Indoklás természetesen mindig akad az ilyen karcsú szerkezetekhez: olykor a műemléki környezet minél kisebb „zavarása” idegen anyagokkal, olykor csak a szerkezet le-

vegőssége. Pedig az igazán műemléki bútorok sohasem voltak levegősnek mondhatók, és az állványok semmiképpen sem lesznek azok, amikor megtelnek könyvvel. Ezzel szemben a könyvek egészsége károsodik – alakja deformálódik –, ha az egész kötéstábla helyett csupán egy vagy két keskeny csík adja át, illetve veszi föl a terhelést, ami a szorosan egymáshoz támaszkodó könyvek súlyából fakad. Az egycsöves szerkezeteknél, ha az oldalnyomás iránya nem középpontos, az is gyakran előfordul, hogy a legszélső kötet kifordul, és vele bukik néhány szomszédja is. Ezt elkerülendő, a könyvtárosok könyvtámaszokkal pótolják a hiányzó oldallapokat.

Az egyetlen szál csónél csak az rosszabb, ha semmi sincs, amikor tehát a szalagpolc szó szerint végtelen, de legalábbis bekanyarodik a falfelület sarka mentén (17. kép). Nehéz lenne elképzelni, hogy milyen rendeltetést szánt a tervező az így alakított polcsarkoknak. Ilyen helyzetből még a könyvtámasszal függőlegesbe kényszerített kötetek is hajlamosak lepotyogni, ha kicsit nagyobb oldalnyomás éri őket. Ez a bútor olyan helyre készült, ahol majd gyorsan forognak – mozognak – a könyvek, vagyis a kölcsönzésből visszaérkezett kötetek elrendező polcának szánták, amelyen örökké mozgásban van az anyag, s el sem fektethető, mert akkor nem lehet közéjük újakat

17

18

beosztani. Tehát még azzal sem vigasztalhatjuk magunkat, hogy az egyszer kínosan kiegyensúlyozott- és helyükre állított könyveket esetleg évtizedekig nem forgatja senki.

Amennyire kétségbeejtő a vég nélküli szalagpolc, annyira megdöbbentő a túl sűrű függőleges osztás következménye is (18. kép). Ilyenkor teljesen elvész a hasábjelleg. Éppoly valószínű, hogy a rend a szomszédos polcon folytatódik, mint az, hogy az alatta következőn. Különösen így van ez, ha kurrens folyóiratok sorakoznak a rekeszekben, és még nagyobb tanácstalanságot válthat ki a tematikai vagy a cím szerinti betűrend fellelésében.

Akad olyan szerkezet is, amelynél a függőleges tartófunkciót két csónél több, vagyis egy létra formájú konstrukció látja el. Az ilyen létra azonban nem támasztja meg a könyvek „lábát”, és ha a legszélső kötet elég kicsi, könnyen kibukik a legalsó létrafok alatt. Könyvtámaszt kell kíségetésül odatenni.

A polcmagasság szabad beállítása minden állványnak minősítő tulajdonsága. Az igazán rugalmas típusok nem kötik fokozatokhoz a polctartó konzolok rögzítésének lehetőségét. Osztás nélküli sinszálakon, tetszés szerinti magasságban csavarral rögzíthetők a polcok. Merevebb konstrukcióknál valamely periódus szerint ismétlődő furatok vagy rések teszik le-

hetővé a polcok, konzolok beakasztását. Egyes állványok nem eredendően könyvtári rendeltetéséről az árulkodik, hogy a furatok, rések távolsága és a papírgyártási szabványokból következő gerincméret-típusok között semmiféle összefüggés nem fedezhető fel. A galánta-állvány résperiódusa 9 centiméter, a gerincméret kategóriák eltérése 3–5 centiméter.

Az álszabadság kategóriájába tartozik, hogy gyakran egy helyett 3 furat van a bútorlapon a polctartók beillesztésére (19. kép). Ennek révén bármelyik polcot 5–5 centiméterrel lejjebb vagy feljebb lehet tenni, de ez mit sem ér, ha az eredetileg betervezettnél eggyel több vagy eggyel kevesebb polcot szeretnénk elhelyezni.

A magyar Allmédia katalógus típusajánlata nem tesz különbséget a szak-, illetve a szépirodalmi állomány állványkiválasztása között. Ezért, ha a szakkönyvekhez méretezett polcosztásba szépirodalom kerül, mindig ügyelni kell arra, nehogy túl kicsi legyen a polcon álló legutolsó kötet, mert akkor átbukik a felülről függesztett könyvtámasz alatt.

A láb nem ízlés dolgal

Az állványlábak hosszát sokan csupán ízlés dolgának vélik. Nem ismerik azt a műveletet, amelyet a könyvtárosok „rukkolásnak” neveznek. Nem is sejtik, hogy az állványokon mikor van jelentősége a lélektannak, és mikor nincs.

A közművelődési könyvtárak anyagának fele elég laza korrelációban van az olvasóval, aki – különösen ha szépirodalmat akar olvasni – gyakran keresgél csak úgy taláalomra. Ilyenkor ritkán hajol le az alsó polcokhoz. A látogató ugyanolyan valószínűséggel remélhet „valami jót”, „valami érdekeset” szemmagasságban, mint lejjebb vagy magasabban. Ezt tudva, a könyvtárosok nem is törekszenek különösebben arra, hogy az állványokat a szőnyegmintáig telerakják. Hogy minden szerző hasonló valószínűséggel kopjon-forogjon, egy fél állványszakasszal átrakják az állományt.

Ugyanez nem fordul elő a szakanyagnál. A keresett téma akár lent van, akár fent, megkeresi az olvasó, vagy legfeljebb a könyvtáros. Ilyenkor érthető, hogy a legalsó polc magasságát kizárólag a partvishoz, a felmosóröngyhez vagy a porszívó csövéhez szabottan kell méretezni.

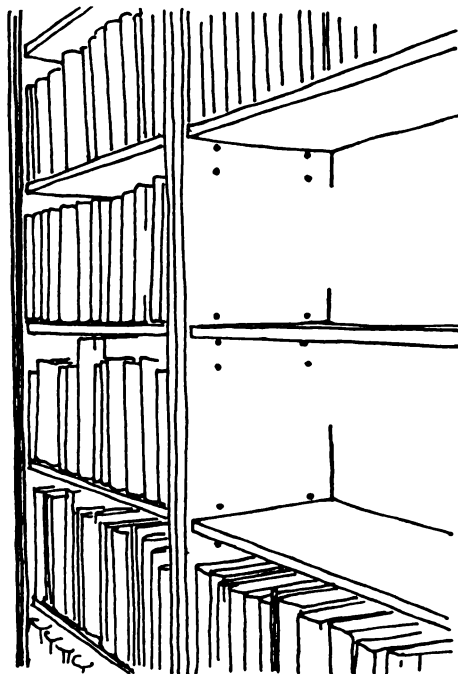
A legalsó polc magassága körüli gondokat sokan megpróbálják megkerülni. Ennek jó pél-

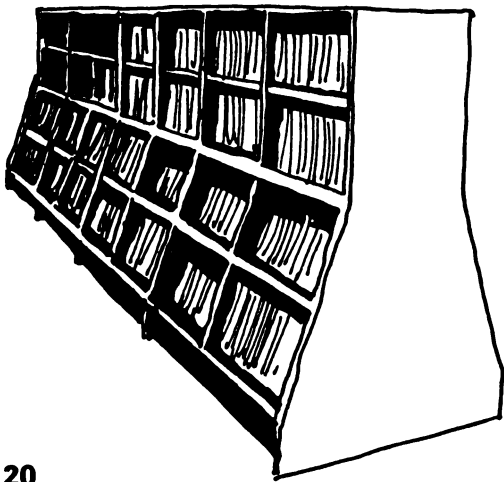
dája *G. Thompson* írása a Grimsby Központi Könyvtárról. Az ergonómiai szempontból igen tetszetős állvány (20. kép) hátrányaként csupán azt említi meg, hogy alapterület-igénye gazdaságtalanná teszi ezt a modellt. Hozzáteszi, hogy e hátrány kiküszöbölhető lenne, ha a legalsó polcot megdönténék. Vannak példák a kisebb-nagyobb kompromisszumokra a liliumok országától a felkelő Nap országáig (21. kép). Az utóbbiból arra is, hogy a ferde polcot találták egyedül boldogítóknak.

Ha azonban nem távolból nézzük az állványokat, hanem a legalsó polcokhoz odahajolva, akkor kitűnik egy elfogadhatatlan apróság: a nagyobb kötetek eltakarják az apróbbakat. A szemmagasságban elhelyezett polcokon természetesen tűnik, hogy a kötetek rendben sorakoznak, a ferde polcon ez csupán átmeneti állapot, addig tart, amíg valaki hozzá nem nyúl valamelyik kötethez.

Első pillantásra szellemes kompromisszumnak tűnik az Érdén látott folyóirat-sor az állványok legmélyebb pontján. Am aki a gyakorlatban is megkísérelte kihalszíni a felhajtható ferde polcok alól a legutolsó évfolyam valamelyik korábbi számát, az kevésbé fog lelkesedni ezért a megoldásért.

19

20

Az állványok megformálása mindenkor komoly gondot okoz a tervezőknek. A legegyszerűbb „stelázi” fazonnal ma már aligha elégszenek meg. A fejlett technológiai háttérrel rendelkező országok a tökéletesen kidolgozott apró részletekben vélik a siker zálogát. A kisipari módszerekhez kötöttek olykor a rusztikus elemek révén igyekeznek feltűnőt alkotni. A kunhegyesi egykori sóház parasztkorok külsejéhez jól igazodik a „kredencek” formavilágára emlékeztető állvány-oldallapok profilja.

Ez az ötlet egyben szakítás a joggal megunt ökonomista építészettel, de a sarkokban sokba kerül, vagy vitatható találkozást eredményez. A régi épület befogadó képessége nagyon is

korlátozott. Ezzel a bútorttal azonban nem lehet követni a falsíkokat, mert a befordulás „nem jön össze” (22. kép).

A befordulás egyszerűbb bútorttal is okozhat komoly gondokat. A sárospataki és a szegedi zugoly-polcokra könyvet vagy folyóiratot állítani képtelenség. Meg lehetne próbálkozni a növényekkel, de a locsolás aggályos dolog, a sötétség pedig keserves pusztulást ígér. Maradnak a népművészeti bizsuk.

Aki már rákényszerült, hogy könyvek tömegét „kínálja fel” olvasóinak ilyen zugokba rejtve, az rájöhett, hogy a hiányzó oldallapokat csak könyvtámaszokkal lehet pótolni. Nem könnyű eldönteni azt sem, hogy merre haladjon a betűrend a sarokpolcokon. Önálló állványszakasznak tekintjük, vagy valamelyik szomszédos polcszakasz toldalékának? S ha a könyvtáros így vagy úgy döntött, hány olvasó fogja felismerni a rendezőelvet?

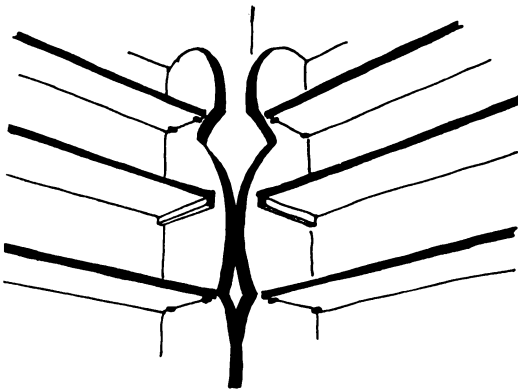
Előfordult, hogy négyzet keresztmetszetű vasbeton pillér köré állványt konstruált a formaigényes tervező (23. kép). A polcokat konzolok tartják. Ha modellvasutat kellene építeni egy-egy polcra, akadálytalanul futhatnának a pillér körül mind az öt emeleten, de hol lehet itt a betűrendet elkezdni? És mi támasztja meg a köteteket az elforduló polcvégeken? Mindenütt két-két könyvtámasz? El se fér!

Ugyanitt a kétoldalas állványok oldallapjait apró, félkör alaprajzú polcokkal gazdagították. Az építész azt a tanácsot adta, hogy ide helyezték azt az irodalmat, amelyet különösen ajánlanak a könyvtárosok. De ha ezernél több kötetet lehet ily módon „kiemelni”, akkor épp a

21

203

22

legértékesebb dokumentumok merülnek el a kiemelések tengerében.

Lehet, hogy egy új állványon mutatósak az íves alaprajzú polcok, de csak addig, amíg üresek. Ha az ilyen polcról valaki három kötetet leemel, akkor öt még utána jön!

A műemléképület költséges felújításának mérlegét olcsó állványokkal nem lehet egyensúlyba hozni, csak a hatást rontani velük. Bélyeges ajtók mellett megtakarítani a párkány anyagát – stílusalanság.

Végül beszéljünk Siva istennő ma élő utódairól, akiknek a Dexion-Salgó állványok zugaiba tömörített kötetek előteremtéséhez mindössze két kezük van, pedig hat sem lenne sok.

23

Ennyi példa talán elég is arra, hogy semmi sem nehezebb, mint kifogástalan polcot alkotni – tudományos, statikai, technológiai és művészettörténeti alapon. (*Folytatjuk*)

Urbán László

Lapozgató

A szakkönyvtárak 1984. évi működési és teljesítményadatairól szóló *statisztikai* tájékoztató, amelyet a Művelődési Minisztérium megbízásából a Tudományszervezési és Informatikai Intézet állított össze és adott ki 200 sokszorosított példányban, tartalmazza a legfontosabb 123 tudományos és szakkönyvtár országos összefoglaló adatait az 1983. évi hasonló adatokkal összehasonlítva, majd a könyvtári hálózatok szerinti csoportosításban közli a számokat. Az országos összesítő adatok során az összeállító, *Barta Lászlóné* a legfontosabb hét adatfajtaéhoz tartozó számokat könyv-

táranként részletezve is közlést tesz: e rész alkotja a kiadvány kétharmadát (1985. 49 l.)

Az Egyetemek és főiskolák 1985. évi felvételi írásbeli tételéi című kiadvány – ebben a formában – másodszor jelenik meg.

Célja, hogy az elmúlt év tételéi segítségével támogatást nyújtson a következő évi felvételire készülőknek, a kérdések jellege, struktúrája ugyanis azonos. A kiadvány tartalmazza a dolgozatpontok vizsgaponttá való átszámításának táblázatát, ezen túlmenően természetesen a feladatok megoldásait is. (1985. 206 l. 35 Ft)

A középkor hajnala

Jegyzetek a képregény poétikájához

Mottó: „Egy helyzet vagy esemény megmagyarázására egyetlen motívum is elég, és jobbára a legáltalánosabb, legközvetlenebb, legdurvább indítékot választják... Viták során az esetnek mindig csak egy-két mozzanatát vették figyelembe, ezek jelentőségét viszont kényük-kedvük szerint eltúlozták. Ezért az egyes tények mindig úgy jelentkeznek a kor tudatában, mint primitív fametszetek; erős és egyszerű vonalak, nagyon világos kontúrok.”

(Huizinga: A középkor alkonya)

1985 augusztusában konferencia volt Magyarországon, s a huszadik század végén, pontosabban tizenöt évvel a huszonegyedik előtt észrevett egy műfajt, a képregényt, amely a század elején született és a legszorosabban összefügg azzal, amit huszadik századi kultúrának nevezünk. De hát ez a piszkos kis légy, ez a szemtelen és szapora jószág, amelyet dehogyse tennénk káprázatos rovargyűjteményünkbe, hiába döngöcsélt keresztül-kasul szobáink légtérén, csak most esett bele – ejnye no – a tejszínhabba, épp békés reggeli kávézgatás közben.

A *Könyvtáros* 1986. évi februári számában hárman is hírt adtak a konferenciáról, vélekedésükről és aggályaikról, Sz. Szabó László, dr. Horváth Károly és Pápayné Kemenczey Judit. A cikkek jóakaratók, toleránsak, megítélésem szerint mégis tartalmazznak néhány ellentmondó vagy átgondolatlan látszó, mert kevésbé kifejtett állítást, amellyel kapcsolatban mondanivalóm van. Mielőtt azonban belefognék, szeretném megnyugtani aggódó kollégáimat, akik, Horváth Károly szavaival, viszolyognak az állam pénzét képregények beszerzésére fecsérelni: járjanak el belátásuk szerint így vagy úgy saját könyvtárukban, nem kell attól tartaniuk, hogy döntésük komolyan beleszólhat a

képregények hazai sorsának alakulásába; megakadályozhatják, hogy könyvtárunkban képregényt olvassanak, de nem akadályozhatják meg, hogy egyáltalán olvassanak, ha náluk nem lesz, akkor lesz másutt; az újságosoknál, az állami és a maszek antikváriumokban. Ők maguk csak azt dönthetik el, vajon fontos-e számukra könyvtárunk forgalma és/vagy mindaz, amit a magyar kultúra felemelése érdekében egyetlen könyvtár tehet. Ha a kérdés első felére igen a válasz, helyesen teszik, ha tartanak képregényt, éppúgy, mint krimi, operettlemezt, diafilmet, bestsellert, amelyek már nem bántják senki szemét, s ez esetben tekinthetik a képregényt is alkalmasint megtérülő reklámnak. Ha ugyanis a képregény jóvoltából kéznél van az olvasó, mégiscsak remélhető, hogy egyszer, valamikor, apránként, kiskanállal be lehet adagolni neki a magasabb kultúrát is. Ellenben ha izlésük kényes, legyenek a könyvtárosok következetesek, és a képregény nyel együtt száműzzék a krimi, az operettlemezeket, a bárgyú diafilmeket, a bestsellert.

(Nem csak az a baj, ha színvonalatlannak ítélt kiadványok jelennek meg a könyvtárak polcain. Legalább ilyen rossz, ha az egyértelműen színvonalas műveket nem találjuk meg ugyanott. Magyarországon hivatalosan kiadott s csakhamar elfogyott, majd a legtöbb könyvtárból elcsórt könyvekre gondolok, például Tandori Dezső első könyveire: *Töredék Hamletnek* és *Egy talált tárgy megtisztítása*. Készülhetne erről is holmi felmérés: mi tűnt el a legtöbb könyvtár polcairól, mi nem kapható antikváriumokban; egyszerű lista: mit kellene megint, változatlan utánnyomásban kiadni).

Hankiss Elemér írta le egyszer a giccsel kapcsolatban, hogy azok a munkás-kispolgár családok, amelyek lakásuk fő díszül művirágot tesznek az asztal közepére, sem gúnyt, sem megvetést nem érdemelnek, hiszen a Szépet

ohajtják, abban a formában, amelyben azt megismerniük adatott. Ebben az értelemben szólnék hozzá a képregény – és minden más „silány” műfaj – kérdéséhez akkor is, ha azt gondolnám, hogy a képregény eleve, műfajában adott módon, sekélyes. De nem ezt gondolom.

Képregény-ösök

A látvánnyal való, tehát vizuális közlés (akárcsak a hangokkal való) sokkal régebbi, mint az írás, eredete az állatvilágba nyúlik vissza, amelyben a látható jelek – a színek, testtartások, mozdulatok – tökéletesen egyértelmű jelzésrendszert alkotnak az egy fajhoz tartozók számára (gondoljunk *Konrad Lorenz* kutatásaira). Mindezek sohasem tűntek el az emberi kommunikációból sem, de a fejlődés során hozzá társuló, hihetetlenül sokféle más kommunikációs forma között jelentőségük észrevétlenül maradt, mígnem a modern kommunikációelmélet újra felhívta a figyelmet a metakommunikációra: a gesztusokra és a mimikára – amelyeknek a képregényekben meghatározó szerepük van.

A szorosabban vett *képpel való közlés*, tehát a *megformált látvány* mint információ is régebbi az írásnál. Minden különösebb fáradság nélkül találunk azonos lényegi jegyeket például az Altamira-barlang bölényvadászat-jelene és a mai képregény között: az *időt* és az *akciót*. A barlangfestmény *egy* kép ugyan, mégis tartalmaz időt: mágikus-kultikus feladatra az, hogy elkövetkező vadászatok szerencsés-jét biztosítsa, a megformálás biztonsága azonban múltbeli tapasztalatok eredménye, a kép tehát: egyszerre a *megettörtént* és a *megettörténendő* képe.

Tudjuk, hogy a betű- és a szóírás a képirásból alakult ki. Egy képirásos üzenet például, amely egy csatáról számol be – nem más, mint primitív képregény. Ami pedig a betűket illeti: a betűk eredetileg kép-kontúrok, ma is találhatunk olyan régi ábécés könyveket, amelyekben az *a* betű egy gyönyörű piros almát fog közre. Kép és „szöveg”: egység.

A betűk elvont jelekké váltak, és mint a hangyák, elárasztották a kultúrát és szorgalmasan hordták terheit évezredek át. A képi közlés két különböző ágon – egyik a képzőművészet, másik a mindennapi élet – fejlődött tovább. Mindkettő a képregények nélkülözhetetlen forrása.

A középkor – amelyről szólva a mottóul választott Huizinga-idézet mintha egyenest a képregényre célozna – bőven kínál érdekes összefüggéseket. „*Pictura est laicorum litteratura*” – a festészet a tanulatlanok irodalma – állapítja meg *Suger* apát: a tömegek írástudatlansága miatt – mely sem nem ostobaság, sem nem igénytelenség, hanem: meghatározottság –, az egyetlen eszköz, amely az állami és egyházi ideológiát, valamint a világról alkotott tudást közvetíthette. Ha nem is mai értelemben vett képregények, de legalábbis „képekben elbeszélt történetek” készültek Krisztus életéről, a szentek életéről – ilyen *Giotto* Assisi-festménysorozata –, a Passióból, s ezek minden templomban láthatók. Közös vonásuk a képregénnyel, hogy a főszereplőt életének legkiemelkedőbb, leginkább jellemző, a szemlélőnek pedig a legérdekfeszítőbb jeleneteiben mutatják be, eltekintve a többitől. (Ellentétben Horváth Károllyal, úgy gondolom, hogy a *Biblia pauperum* is többszörösen rokonságot mutat a képregénnyel, egyfelől éppen szerepében: olyan társadalmi csoportoknak szól ez is, az is, amelyek nem részesei az elitkultúrának; másfelől a fent leírt cselekménykezelésben.)

Eljátszhatunk a gondolattal és a másik közép-kori bibliával, az ördögével, azaz a kártyával; a mindig állandó figurák, azaz szereplők képéhez itt szöveg is társul: név és fogalom, tehát allegóriák, a „regényt” pedig, akár játék-, akár jóskártyáról van szó, a mindenkori leosztás adja; az utóbbi esetében valódi *életregényt*, amit a jós el is mond. Megemlíthetjük a bestiáriumokat, amelyekben az akcióban ábrázolt állatokhoz és lényekhez nélkülözhetetlen a *magyarázó jellegű szöveg, képaláírás* – ez utóbbi a mai képregénynek is része.

A vizuális kifejezés más formái a mindennapi életben való eligazodást segítették egyfelől a fogalmi, másfelől az érzéki szférában; s megteremtették az egyértelmű jelek ikonikus – és nemzetközi! – világát, a szimbólumokat; a színszimbolikát, a heraldikát, numizmatikát, a rangjelzéseket, a zászlójeleket, a viselet és etikett jelzésrendszerét, és számos más hétköznapi nyelvet, képanyelvet, amelyek mint a közlekedési táblák (ezek is ikonikus jelek) a mai napig a legegyszerűbb és legegyszerűbb vizuális információkat közvetítik. Ez az egyszerűség és *egyértelműség*, ez a hétköznapiiban oldott látványosság, a modern képregény másik forrása.

Közvetlen előzmények és kezdetek

A képregény a polgári kor terméke. Megjelenése elképzelhetetlen a tömegkultúra első terjesztője, a sajtó, a *napi sajtó* nélkül. Ugyanakkor a tömegesség és a megjelenés gyorsasága meghatározza az újságokban közölhető képanyag műfaját: a grafikát. Rajzok és rajzaláírások a képregény első formái. A rajzos vicc nem más, mint egykockás képregény.

A század első éveiben megjelenő, képekben elbeszélte történet, végre a valódi képregény tehát, más szülőkre vall: irodalmi és képzőművészeti előzményekre. Az 1905-ös, amerikai *Little Nemo* szecessziós képregény; *Walter Kelly Pogoja Joyce* nyelvét használja(!); *Harold Foster Prince Valiantja*, nyilvánvaló visszahatásként a modern képzőművészeti törekvésekre, preraffaelita, rajzos-kézműves, konzervatív hatású; *Herriman Krazy Katja* viszont szürrealista. A huszadik századi regény stiláris leleményei, az írásban végtelenül bonyolultnak tetsző köznapi nyelvezet egyfelől, a modern képzőművészeti irányzatok másfelől, valósággal kiprovokálják a képregényt! Ne feledjük: ez

az a kor, amelyben a „magas” művészet konszenzust, közönséget keresve fokozódó figyelemmel fordul a tömeg, a polgár, az „akárki” felé – a botrányceltés sem más, mint a figyelem felkorbácsolása. A mennyiségi, praktikus igények és a hétköznapi információéhség teremtette képregény számos ponton találkozik az új művészeti törekvésekkel. Egy érdekes egyezés: *Umberto Boccioni* atléta-szobrán, egy futóén, ott láthatók a mozgás képzetét jelző „csikok”, „szalagok”, amelyeket „maga után húz” a futó – s amelyek olyan jellegzetesek ma is minden képregényben! A futurizmus, amely egy képbe sűrítene egy mozgásfolyamat lényegét, a fotóművészet, amely fázisfotókkal igyekszik leképezni az újszerű sebességgel múlni kezdő huszadik századi időt: valami olyasmire közelít, amit a gyors és tömeges információ igénylő, sietős és elfoglalt tömeg is befogadhat, s amit a képregény meg tud valósítani. A képregény – gyors. Gyors az elkészítése és gyors a befogadása, olyan gyors, amelyet a naponta feléledő igényt naponta kielégítő sajtó megkövetel.

Igazi virágzása azonban a 60-as években kezdődik, amikor a képzőművészet elkezdte a tömegkultúra elemeit közvetlenül is felhasználni, és sajátos vizuális nyelv alakul ki, számos képregény és képregény-folyóirat születik. A *Linus* című amerikai kiadvány például nemzetközivé válik, a helyi sajátosságokhoz, igényekhez alkalmazkodik. A nemzetközivé válás jelentősége egy olyan műfajban, amely *részben szöveges*, és teljes egészében *nyomatott* – nem zene és nem film – hitem szerint rendkívüli.

*

Ma már az égvilágon mindenféle tartalom kifejezésére használják a képregényt, akár csak a filmet, akár csak a rajzot, a fotót és – a betűt. Az 1968-as nyugati diákmegmozdulások idején például *Hegelt, Kantot, Wittgensteint, Marcuset, Marxot, Heideggert* népszerűsítették vele, de megjelenik ebben a formában Jézus élete és a *Kommunista kiadvány* is. Komolyan gondolhatjuk-e, hogy mindezeknek a felsorolt eszméknek és személyiségeknek nagyobb népszerűséget, ismertséget biztosít a könyv? Hányan olvasnak „könyvként” a világon *Hegelt, Kantot, Wittgensteint, Marxot, Heideggert, Bibliát* és *Kommunista kiadványt*? És vajon hányan ismerkednek meg velük képregény-formában? És van-e a két csoport között átfedés, elképzelhető-e? Lehetséges, hogy aki eredetiben olvassa Heideggert, egyik nap-

ról a másakra megelégszik a képregény-kivonattal? De az, aki egy képregényben találkozik egy mondattal, valamit megért belőle, s kíváncsi lesz, eljuthat-e a filozófushoz? Úgy hiszem, ez sokszorosan valószínűbb út. Egyébként nincs szükség találgatásra, vizsgálatok bizonyítják: a képregény olvasóinak számottevő részét segíti könyvek olvasásához; sokan egész életükben megmaradnak nála, de az sohasem fordul elő, hogy rendszeres könyvolvasók átalakulnának képregény-olvasókká. A rossz képregények szenvedélyes olvasói pedig nem azok, akik különben jó könyveket olvasnának, hanem azok, akik rossz filmeket, rossz tévéműsorokat, silány bulvárlapokat néznének és ponyvát olvasnának. (A huszadik századi képregény történetére és a vele kapcsolatos kutatásokra vonatkozó megállapítások – közvetítéssel – *Umberto Eco: Apocalittici e integrati* című könyvéből valók.)

Képregény-erények

Evelyn Sullerot, amerikai szociológusnő a 60-as évek közepén vizsgálatot vezetett, amelynek során két képet mutatott a résztvevőknek néhány másodpercig: az elsőt, lövésre emelt fegyverekkel egy kivégzőosztag képe volt, a másodikon a kivégzett, amint hever a földön. Amikor visszakérdezte, mit láttak, a kísérleti alanyok mindegyike említett egy harmadik, köztes képet, amit sohasem láthatott: a tüzelés és az elesés pillanatát.

A képregény e „köztes” képeket magába rejtve működik: az időben folyamatosan zajló eseményeket időmetszetekben mutatja be, s az egyes képek között lezajlott cselekményt a szöveg és a rajz ráutalásaival kell érzékeltetnie. Ahhoz, hogy a dolog működjék, alkotónak és befogadónak egy nyelvet kell beszélnie, a verbális és vizuális jelek egyforma kódolása teremti meg a közmegegyezést. Minél bizonytalanabb jelentésű vagy újszerűbb jeleket használ az alkotó, annál inkább akvizitálja a befogadót, aki mozgósítja fantáziáját és logikáját, hogy a keletkezett űrt áthidalja. Mindez tudattalanul történik; éppúgy, mint a gyermekjátékok közben. Ez az a kreativitás, amely valóban új és sajátos ebben a műfajban, ez nyújt lehetőséget egy újfajta vizuális kultúra kialakulására. Ennyit a formáról.

Ami a tartalmat illeti: minden olyan ismeret, amelynek szituációhoz, azaz szerepekhez és látványokhoz lényegi köze van, nagyon szug-

gesztíven közölhető képregénnyel. Itt van például az *Asterix* című történelmi képregény, amely unalom- és kényszermentesen, mesés formában számos földrajzi, néprajzi, történelmi ismeretet közöl, korabeli fegyverzeteket, viseletet, épületeket ábrázol sokféle formában, rendeltetés közben, különböző látószögekből. Művészettörténeti tankönyv vagy múzeum sohasem nyújt ilyen jólesően tudást egy gyereknek.

Az amerikai *Superman* című képregény, mely az amerikai nemzeti tudat affirmációja, azaz hitelesítője, egyesek szerint alkalmas arra, hogy Übermensch-tudatot népszerűsítsen. Csakhogy ez a jóképű repülő fiatalember, ez a sikeres Ikarusz a klasszikus görög embereszményeknek is megfelelne, mesehős is, és jó. A törvény szolgája, a társadalmi nyugalom védnöke. Van ugyan felettese, de szerepe csak annyi, hogy az éppen felmerült bajt tudassa a főhőssel, akinek egyedül kell megbirkóznia a feladattal. A magára hagyott egyén egyetlen esélye a saját ereje – éppen, mint a civilizált társadalomban –, de azt érezheti, hogy a felette állók képesnek és alkalmasnak tartják a nehézségek leküzdésére – valójában ettől a bizalomtól válik képessé rá. Hát olyan rossz ez a sugalmazott minta?

Különösen figyelemre méltó a képregény szereplőinek alakja, mimikája, arca. A szereplők arcán a legkülönfélébb érzelmek jelennek meg tisztán, karakterisztikusan, mint egy pszichológiai tesztben, szembefordulnak velünk. Ők maguk annyiféle szituációban találkoznak egymással, amennyit mi sohasem élünk meg, s ezekben a helyzetekben van testtartásuk, vannak gesztusaik, kifejezőek és színesek, vannak kapcsolataik, önazonosak. A figurák, az arckifejezések, a viselkedések persze sztenderdizáltak, de éppen ezáltal őriznek olyan jelenségeket, amelyeket a valóságban már nem sok eséllyel ismer meg egy gyerek, akinek igen meghatározott keretek között folyik az élete; nagyon hosszú időszakokon keresztül ugyanazokat az embereket látja, hozzájuk való viszonya szorosan meghatározott, s a felnőttek arcát és mozdulatait, s ezek kifejezőerejét minduntalan összekuszálják a hétköznapiak. A képregény azonban megidézi az elfeledett kapcsolatrendszert, a személyeket, a világ színességét és gazdagságát.

A képregényben az ábra és a szöveg között magyarázó viszony van, ezért alkalmas mindenfajta oktatás céljaira. Ha azonban különösen alkalmas a nyelvoktatásra, amint arra Hor-

váth Károly biztat, akkor ez éppen ennek a valóságosnál egyértelműbb, jobban modellált és ábrázolt életnek köszönhető.

A képregény tehát – tetszik-e nekünk vagy sem – tudást hordozó műfaj. Alkalmas a logikai képességek, a fantázia és az intuíció fejlesztésére, a fogalmiság és vizualitás természetes és lehetséges összefüggéseinek felfedeztetésére, gyors és szorongástól mentes tanulásra, tények könnyű bevésésére, eszmék, érzelmek, kapcsolatbeli és viselkedésbeli minták közvetítésére valamennyi csoport és réteg számára. Valódi fegyver; a felelősség vele kapcsolatban nagy, s magam sem mondhatok mást, mint amit a három cikkíró végső soron s egybehangzóan óhajt: legyenek jó képregények a rosszak mellett, de sürgősen, de minél előbb.

Kételyekről

„Ma már csak kevesen vannak – írja Sz. Szabó László –, akik magának a műfajnak a jogosultságát vitatják. Annál többen azok, akik a meglévő képregénytípusokkal elégedetlenek.” „A képregény nem adaptáció – vallják egyre többen –, hanem önálló közlési forma, önálló műfaj, mely elsősorban az irodalom pótléka (szurrogátuma)...” Hát, őszintén szólva, nehéz lenne vitatni olyasvalaminek a jogosultságát, ami szivós létezésével szüntelenül igazolja a rá irányuló igényt, s aminek keletkezése kultúraszervezeti szükségszerűség. Nehéz dolog valamire, ami ilyen látványosan van, azt mondani: ne legyen. Az, hogy a képregény önálló műfaj, már régóta nem vélekedés kérdése, hanem szakirodalomban fellelhető tény, amelyről talán e jegyzetek is szolgáltak adatokkal. S mivel önálló műfaj, természetesen nem egy másik műfaj pótléka. „Többségük mégis rombolja az esztétikai értékeket, az ízlést, sokszor a jó érzést, egyáltalán: emberségünket.” Nohát, ez a „többség” valamennyi műfajban fellelhető. Másutt vajon milyen az igazán magas színvonalú alkotások aránya a többihez? És szeretném tudni: vajon mifélék is azok az esztétikai értékek, amelyeket, úgy látszik, különben mindenki birtokol, de a képregény rombol; *melyik* ízlést, *milyen* jóérzést? S pontosan miben áll az a mi emberségünk, amely annyira ki van téve a képregény támadásának? Igazán úgy fest, mintha egy máskülönben kifogástalan kultúrát pusztítana a metely.

Az adaptációk „elszegényítenek, fantáziátlanlanná tesznek, de mindenekelőtt ellustítanak”.

Nos, egyfelől: a meleg víz meg a kielégítő táplálék is kényelmessé tesz, hanem azért mégis élünk velük; edzettségünket mással tesszük próbára. Másfelől: a film- vagy tv-adaptációk sem pótolhatják egy irodalmi mű sajátos értékeit, de ráirányíthatják a figyelmet; nem véletlen, hogy mostanában már nálunk is megjelennek sikerkönyvek a belőlük készült filmekkel egy időben, amint arra Pápayné utalt cikkében. Az adaptációkat nem az eredeti művekkel kellene összemérni, hanem saját műfajukon belül megítélni – hiszen nem az eredeti műével azonos igény hívta ezeket életre, ezért az igény kielégítésének színvonala sem szemlélhető más álláspontonról.

„... nincs, nem lehet külön képregényesztétika.” De hiszen több is van már, csak idehaza nincs; van számos tanulmány, amely sajátos műfaji törvényszerűségek alapján ítél meg bizonyos alkotásokat. Nem lett volna haszontalan – a konferenciára – ezek közül néhányat lefordíttatni, s mindannak birtokában, ami ma már erről a nem-is-olyan újkeletű műfajról pontosan tudható, elemezhető, elkerülni a találgatásokat a jelenség mibenlétéről, s a tanácsatlanságot, hogy mit kell vele kezdeni.

A gyermekek igénytelensége

Akárhogy is nézzük, a képregény műfaja elsősorban a gyerekeké, bár nálunk is jelent már meg felnőtteknek szóló, különös és érdekes alkotás, igazi képregény: *Dino Buzzati Képes poémája*, amely modern Orfeusz-történet. Mindhárom cikkíró aggódik a gyermekek olvasáskultúrájáért, holott kiviláglik a saját adataikból, hogy a képregény-olvasás Magyarországon csak egy bizonyos korosztályra jellemző, a valamikori regény-korszakot helyettesítik vele (Pápayné). Az is kiderül, hogy a képregény „olvasása hároméves korban kezdődik” (Horváth Károly). A képek csakugyan „magukért beszélnek”, éppen ezért nagyon-nagyon kellene örülnünk annak, hogy hároméves csemetéink, akik egyébként is lapozgatnának mindenféle színes-képes papírneműt, ilyen korán hozzájuthatnak egy olyan kommunikációs rendszerhez, amely vizuális módon fogalmi élményt nyújt, megismerkednek a *folyamat* és *idő* mibenlétével, arckifejezésekkel, s bár intuíciójuk és fantáziájuk csak később veszi hasznát, egy jelekből álló nyelvezettel akkor, amikor az írás-olvasás még három évtől van tőlük. Ne feledjük, a képregényhez szöveg is

járul, amit ha nem is ért, de tudomásul vesz a gyerekek. Ha idegen nyelvű az újság, az se baj, só! Én is tartottam *Pifet* a kezemben gyerekkoromban, s ma is emlékszem az ismeretlen szavak, a szokatlan elrendezésű betűk hangulatára, de arra is, hogy nélkülük is tökéletesen világos volt a történet – vagy az, amit beleképzeltem. A szöveget *ki lehetett találni*, és ez jó volt. És a hangulatfestő szavak – a sok CRAACK! és BAAANG! A tipográfia pontosan jelezte a hangerőt – nem volt kétség, mi történik; én *hallottam*.

Pápayné írása szolgált számomra a leginkább elgondolkodtató tanulsággal. Ő abból a tényből, hogy a gyerekek kevesebb regényt és több képregényt olvasnak, s az eredeti regény helyett szívesebben választják annak képregényváltozatát, szellemi igénytelenségükre következtet. Én azt hiszem, összehasonlíthatatlanul igényesebbek nálunk, felnőtteknél, befogadóképességük, kíváncsiságuk és aktivitásuk, hogy tudásukat gyarapítsák, sokszorosa a miénknek, azzal a különbséggel, hogy nem olyan dörzsöltek, mint mi, akik tudjuk, hogy mit célszerű és érdemes tudni a társadalomban való kényelmes elvackolódáshoz. Tény, hogy a gyerekek, miként ez – mint írja – egy vizsgálat során egyértelműen kiderült, nem szelektálnak „felnőtt” szempontok szerint, az ő számukra minden lehet tudás forrása, mohók, és csakugyan azután mennek, ami az ő megítélésük szerint többet kínál. Egyedül a gyerekekre nem jellemző, hogy mindig a legcélszerűbb és legkönnyebb utat választják, képesek kilométereket békaügetésben megtenni a perspektíva és a „békatudat” kedvéért, amit egy felnőtt sportoló sem bírna. Képletesen is így van ez. Egy ismerős kislánynak az óvodában házat kellett rajzolnia, és ő rajzolt is egy nagy kockát benne rengeteg kis kockával. Az óvónő azonban mást várt: amolyan földszintes, piros cserepes „archetipikus” házikót, kerítéssel és füstölő kéménnyel. De a kislány lakótelepen született és nőtt fel, sohasem látott falusi házat... Mégis megszídták, egyszerűen azért, mert – szükségszerűen és ártatlanul – mást ért már a szavakon, mint az egy-két nemzedékkel idősebbek.

Fordítsunk szemszögünkön, és tétélezzük fel, hogy a gyerekek igényesek, nagyon igényesek. Magyarázataik olvasmányaik felől nem mondanak mást, csak azt mutatják, hogy egy másfajta kultúra részesei máris: ugyanolyan izgatott figyelemmel és elmélyüléssel fordulnak a vizuális információk felé, mint azelőtt a

regényhez. Sokáig, aprólékosan vizsgálják a képeket, keresik benne az ismeretlent (idegen tájak), szívesen tanulnak („a rajzok segítségével jobban megjegyzem a neveket”), színeket és formákat keresnek és tudatosítanak. Ezek Pápayné saját példái! Miért gondoljuk, hogy a vizuális információ eleve alacsonyabbrendű, mint a verbális? Megmondom: azért, mert mi, felnőttek ebben nőttünk fel. Ők azonban nem, ők a vizuális technika gyermekei.

„A hős sorsa, a pontos leírások segítik eligazodását a világban” – írja a regénnyel kapcsolatban Pápayné. Hát nem. A miénkben ugyan nem. A klasszikus regények és a kalandregények zömének világa száz, kétszáz éves, a hős sorsa olyan, amilyen a mai gyereké nem lehet, olyan tárgyak veszik körül, amilyeneket sose látott és nem is fog, számos ruhadarab nevét nem is értheti, és mivel a regény evidenciaképpen kezeli, esetleg ki sem derül, milyen. Nincs köze hozzá. Ellenben egy képregény vagy az őt körülvevő világról szól; és nyomban beletalálja magát, vagy egy idegenről, amit viszont azonnal ábrázol. Azt kell mondjam, hogy egy Jókai-regény világról egy hitelesen megrajzolt képregény több információt tud nyújtani, mint maga a könyv – ha csak a tárgyi környeze-

tet vesszük. A gyerekek azért nem fogékonyak a Jókai-regény világára, mert az a világ nincs többé – nem azért, mert lusták. Könnyen meg lehet, hogy a mi kis képregényolvasóink számos olyan ismerettel rendelkeznek, amivel mi nem; tudják, mi az a *menhir* és hogyan öltöztek a vizigótok, mert olvasták az Asterixet, és egy csomó más dolgot, s a tudásukat azért nem tudjuk felmérni, mert, ismeretek híján, nem tudunk rákérdezni. Éppúgy, ahogy a számítógépprogramok készítésében sem tudunk versenyre kelni a tizenéves kis gengszterekkel, ha megfeszülünk sem – nekik gyerekjáték. Bizony, megvan rá az esély, hogy gyermekeink lényegesen többet tudnak majd a világról és főleg *másképp*, mint mi, a klasszikus műveltségünkkel.

Epilógus: a középkor hajnala

Ideje már, hogy megmagyarázzam, miért a cím... Folyton az az érzés kísért, hogy *máskor élek*. Olyan korban, amelyben a felhalmozott mérhetetlen tudás még úgy sem igazít el a világ dolgaiban, mint a középkorban az a kevés, amit hittel és hiedelmekkel pótolhatott az ember. A tudható dolgok mérete meghaladja az emberi léptéket, válogatni közülük nehéz, jól válogatni szinte lehetetlen, tudásom éppoly esetleges lesz, mintha nem az információk végtelen tárházából válogatnék, hanem azt sajátítanám el, ami véletlenül kerül elem. Csak annyit tudok, hogy valahol mindennek utánanézhetek, a tévé működésének, a modern regény vívmányainak, a népi fadarabok történetének és a légy eredetének – de mindennek nem fogok utánamenni, nem tehetem. Most, a huszadik század végén már tudom, hogy tudásom megint, „magasabb szinten”, véges, hiába hát a kapkodás, az igyekezet keveset farag le a különbségekből. Az agynéhány tárgyban való békés elmélyülés nagyobb eredménnyel kecsegtet.

De a mindennapi élet is kiszámíthatatlanná vált. Ma éppúgy, mint a középkorban, sohasem tudhatom, mi történik velem a következő pillanatban, nem jön-e holnap bomba formájában az istenítélet, nem támad-e meg egy újkeletű, mindennél irracionálisabb és végzetesebb járványos betegség, de azt sem tudhatom, hogy az a végtelenül sokféle külsejű, emberrészletű lény, aki szembejön velem az utcán, miféle életet él. Mindez megszokható: ugyanakkor a kor sokféleséggel, gazdagsággal

és az elképzelhető javak, sorsok, tájak és viszonyok ábrándjaival ajándékoz meg. Talán a belső gazdagodás ideje jön, a személyesség újfajta esélye. Mindez színes és kusza, mindez kissé olyan, mint a középkor.

*

Egy ellenőrizhetetlenül nagyszabású tudás és egy áttekinthetetlenül bonyolult életszerkezet részesei a könyvtárosok is. Amit tehetnek, az az, hogy előítéletektől mentesen fogadják az új jelenségeket a kultúra területén is. Ha a mai magyar képregény mögött nincs sem igazi tömeg-, sem igazi elitkultúra, akkor én, a könyvtáros, helyesen teszem, ha igyekszem színvonalas *külföldi* képregényeket beszerezni, megtanulom, hogy mi bennük a jó, s beszélgetéseket rendezek a gyerekeknek, képregény-értelmező órákat, hogy tudatosítsam bennük az irtak és rajzoltak értelmét. Elővehetek egy *Bosch*-albumot vagy *Breughelt*, s a sokalagos és sokjelenetes képeken bebizonyíthatom a gyerekeknek, hogy ezekre a statikus ábrázolásokra is érdemes figyelniük, rávehetem őket, hogy képregényeken edzett fantáziájuk táplálékot leljen a különféle korokra jellemző öltözetek, arckifejezések és mozdulatok tudatosításában, de elővehetek egy *Pifet* is, és a francia szövegek lefordításához nyelvkazettát és szótárt ajánlhatok a figyelmükbe. Megbeszélhetjük – a legőcskébb kaland-képregény kapcsán is – az emberi érzelemmegnyilvánulások látható jeleit, bebizonyíthatjuk nekik, hogy egyformaságukban és egyszerűségükben milyen keveset mondanak, s kiválaszthatunk egy katartikus részt valamely klasszikus alkotásból, megmutatni, hogy hogyan írható le szavakkal egy arckifejezés. Azaz kétségbeesés helyett próbáljuk meg „ravaszul” felhasználni a képregényt az igazi irodalmat megkedveltető céljainkhoz. És ha azt gondoljuk, hogy rosszak a kiadványok, akkor *be kell tudni bizonyítani* ezt a gyerekeknek is. Számptalan lehetőségünk van a képregényből hasznot húzni, de ha ehhez kevesebb energiánk van, akkor sem kell veszélyesebbnek tekinteni, mint a nagyon messze távolodott világú mesék és kalandregények alkalmi helyettesét, amely felett eljár az idő magától is a gyerekek életében. Ha számukra vagy számunkra egyszer majd a vizualitás fogja pótolni a megkaphatatlan valóságot, az embereket, a világ színességét és gazdagságát, az ellen most úgysem tehetünk semmit.

Abody Rita

Biblia divitiarium

– avagy A gazdagság könyvei

A cím barokk, de nem a barokkra hasonlít-e leginkább korunk művészete? A művész függetlenségi harcában nem a megrendelőtől vagy a társművészetektől vált függetlenné, hanem a közönségtől. Homlokráncoló, aggódó írások jelennek meg a közönség igénytelenségéről. Elmondani is borzasztó: a közönségnek látvány kell és cselekmény, szerelem és kaland, színek és szenvedélyek. A regény? Azok az idők már elmúltak, amikor egy hős (vagy hősnő) küszködött igazáért a körülményekkel. A szobor a formáról, a kép a színekről „szól”. Emberi kapcsolatok? Az olyan irodalmias. De az író sem akar irodalmias lenni, mint ahogy a festő is legfeljebb kenyérszorból illusztrál. Az a fránya közönség azonban nem áll továbbra is a látvány és a cselekmény után kutakodni. Az ún. magas művészet csak két helyen szól már a nagyközönséghez: a templomban és az operában. A pap nem áll egy világnézet és egy eszme nevében szónokolni, az orgonista zenélni kultúrkörünk szenvedéseiről, a freskók, a képek és a szobrok pedig ábrázolnak valamit, anyát gyermekével, hőst, aki eszményeiért a kínhalált is vállalja, a kistermetű költőkirályt, aki bátorságával és eszével legyőzi az óriást. A neoreneszánsz operában fehér márvány árkádok és bordó bársonyfüggönyök között a zene a drámát, a dráma a zenét, az énekes a játékot, a díszlettervező az előadást, a jelmeztervező a dekorativitást szolgálja. Az egész pedig: a közönséget.

Szolgálja. Igen. Tanuljunk tőle mi, a könyv defenzívába szorult, sértődött munkásai. Ne szidjuk a Gutenberg-galaxist, se a tudományostechnikai forradalmat, se a közönséget. A könyv egész jól szolgálta a kultúrát, az emberiség történelmi tudatát Gutenberg előtt is. Gutenberg sem forog a sírjában attól, hogy ma már 3, azaz három óra alatt készül el egy zsebkönyv. (Hogy mitől készül el ma Magyarországon mégis csak három év alatt, azon gon-

dolkozzanak kiadói és nyomdai szakembereink, forgolódjanak ők. *Cserépfalvi Imre* könyveinek átfutási ideje még négy hét volt, igaz, a kiadói apparátus mindössze két főből állt, Cserépfalvi Imréből és feleségéből, a nyomda egy helyiségben is elfért, a szállításhoz pedig elég volt egy kézikocsi. A terjesztésről nincsenek adataim, de tudomásom szerint a kiadó nem volt ráfizetéses, jóllehet árai megfizethetők voltak.) A technika a hírközlés nagyrészt a tömegkommunikációra háritotta át, meghagyva, sőt megnövelve a könyvnek időtálló értékeit. A könyvtervezés, a nyomdagrafika művészetté vált. (Csak ne kezdjenek a könyvművészek is függetlenségi harcba a könyv ellen!) A közönség pedig? Előjegyzésekért tülekszik a könyvesboltokban, antikváriumokban, és könyvtárakban, protekciót keres, ha nem megy másként, ellopja, amit nem talál.

Figyelemreméltónak találok, amit *Abody Rita* javasol: nézzük meg, milyen könyveket lopnak el a könyvtárakból. Magánfelméréseim szerint: történelmi, vallástörténelmi, pszichológiai alapműveket, egykori sikerregényeket, valami miatt elfelejtésre ítélt írók és költők műveit, klasszikus vagy klasszikussá vált modern képzőművészek képeskönyveit. Ritkaság, hogy krimi vagy pornográf műveket.

És e hosszú elkalandozás után térek vissza *Abody Rita* képregényről szóló esszéjéhez, amely ugyancsak valamiféle házasságról ábrándozik irodalom és képzőművészet között, holott e házasság régóta megkötött. Szerelmi házasság volt. A házaselek kiegészítették egymást, amit egyik nem tudott, tudta a másik, kölcsönösen tanultak egymástól. Közös érdek is vezette őket: a szellem, a közös emberiségtudat. *Abody Rita* az egyiptomi képirást és a középkori „képregényeket” említi. Csak kiegészíteni tudom: a görög-római frizekről az 1959-ben felszentelt *Manzu* alkotta Auschwitz

kapuig a Szent Péter bazilikán, ez a házasság harmonikusnak és termékenynek bizonyult.

Épp most váltak volna el? *Sommerset Maugham*nak és *Bródy Sándornak* nem derógtalt sikerkönyvet írni egy-egy festő életrajzából, ahogy a *Corvina* is bármikor sikert arathat egy-egy új *Van Gogh* vagy *Munkácsy Mihály* albummal.

A rádió gyermekeknek szánt művelődéstörténeti sorozatában riasztó tüneteit hallhattuk egy hagyomány megszakadásának. Mózesről a mózeskosár, húsvétról a húsvéti tojás jutott eszükbe, jézuskát összekeverték a télapóval, de kár is szaporítani a példákat.

Tanárok panaszkodnak, hogy a gyerekek nem olvassák el *Az ember tragédiáját*, *A köszívű ember fiait*, hiába, ezeket a gyerekeket csak a diszkó, a számítógép, a tévé érdekli. Közben tantárgyi koncentrációról vitatkozunk és technikai eszközökkel, írásvetítővel, diaképekkel, lemezekkel, ahol telik videoval próbáljuk pótolni a tehetség és találmányosság hiányosságait, áruljuk el saját kisebbségi érzéseinket, adjuk át a terepet önként a gépnek, mintha bizony az alkotó embert bármiféle tárgy helyettesíthetné, mintha lélektől lélekig járműveken is lehetne közlekedni.

Milyen magányosak ezek a tanárok, népművelők, könyvtárosok! Szélmalomharcnak, reménytelennek tartják a munkájukat, meggyőződve arról, hogy egy kultúra utóvédharcosai.

De lehet-e meggyőzni bárkit is olyasvalamiről, amiről mi magunk sem vagyunk meggyőződve?

Milyen magányosak ezek a gyerekek a túlszűfolt osztályokban, a közétkeztetés alumíniumkanalaival csőrömpölve (ugye milyen kulturálatlanok, hogy még késsel-villával sem tudnak enni?), s többnyire bezárt, gyér állományú iskolai könyvtárak előtt, a villamosokon-buszokon, nyakukban a lakáskulccsal! És a nyugdíjasok, jótékonykodó aktivisták által szervezett összejöveteleiken, kötőtűvel vagy kártyával a kezükben! És a felnőttek a vonatok sörösüvegdobálási vetélkedőin!

Magányos tömeg. Kérem, *David Riesman* ilyen című könyve is hiánycikk. És Kass János metszetei *Az ember tragédiájához*!

Előttem egy *Vörösmarty*-válogatott (Franklin-társulat é. n.). A költőt *Barabás Miklós* akvarellje ábrázolja. Csak néhány illusztrátor neve a képes műmellékletek jegyzékéből: *Zichy Mihály*, *Székely Bertalan*, *Fényes Adolf*, *Ferenczy Károly*, *Madarász Viktor*. *Kernstok Károlyt* A vén cigány ihlette meg.

Hogy ez nem képregény? Nem. De ilyennek kellene lennie. Miért ne volna elképzelhető mondjuk *A köszívű ember fia* korabeli festők képeivel, metszeteivel a múlt századi Bécsről, Pestről, a szabadságharcról, reformkorunk és forradalmunk nagyjairól? *A Kárpáti Zoltán* nem volna keresett sikerkönyv, ha *Köcserepy* estélyének leírásánál láthatnánk a krinolinos hölgyeket, mentés és zsakettes urakat, az első Nemzeti Színház képét? Ha a *Rosztov-palota* illusztrálná a *Háború és békét*, a *Néva*-part az *Anna Kareninát*? Nincs festő, akit megihletne *Attila*, *Emőke*, a drágakövel díszített palástok és fátylak *A láthatatlan ember*ből?

A Biblia, a szentek történetei, *Az istenek születése*, az *Iliász*, az *Odüsszeia* és az *Aeneis* minden szereplője, helyszíne, jelenete, vázáképek, freskók, üvegablakok, domborművek, szobrok, táblaképek ezrein jelentek meg szűken számítva két és félezer éve Jeruzsálemtől Amszterdamig, *Praxitelésztől Chagallig*. Irigylem azokat a művészettörténészeket és könyvművészeket, akik majd összeállítják a Biblia pauperum mintájára kultúrkörünk minden alapművének képregényét. Igen, képregényét, hiszen a történetek minden epizódját megtalálják majd. Azokat az írókat, irodalomtörténészeket is, akik majd eme képeskönyvek szövegillusztrációit elkészítik a történetek irodalmi feldolgozásainak szemelvényeiből.

De fordítva is: azokat a festőket, akik például *Shakespeare* gigantikus szörnyeit és szentjeit, hőseit és szerelmeseit láthatóvá teszi. És miért ragadjunk meg a múltban? Hát nincs festő, aki láttatni tudná Hábetler Jánost, Elnök Jóskát, *Gerelyes Endre* Lancelot lovagját, *Örkény István* őrnagy urát?

Leginkább persze azokat az olvasókat irigylem, akik majd ezeknek a képeknek a nézői lesznek. Ha pedig korunk kultúrája a cselekményt átengedte a ponyvának, a látványt a tévének, a képregényt pedig a dilettánsoknak – akkor ne a közönséget szidjuk.

Kartal Zsuzsa

Bemutatjuk a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola Központi Könyvtárát

A főiskola jogelődjének az 1857-ben létesített *Pesti Kereskedelmi Akadémiát* (később *Budapesti Kereskedelmi Akadémia*) tekinti. E jogelődre a Közgazdaságtudományi Egyetem is számot tarthat, mint a hazai közgazdász-képzés első olyan intézményére, ahonnan a felsőfokú közgazdász-képzés elindult.

A főiskola könyvtára alapítási évének 1874-et tekinthetjük, amikor *Névy László* tanár a „magyar nyelvi eredmény fokozására” könyvtárat és olvasókört hozott létre. 1892-ben *Wahrmann Mór* (akinek nevét a könyvtár fel is vette) 10 ezer forintot hagyott a tanári könyvtár állományának gazdagítására. A mai könyv-

tár az 1874-es galériás könyvtárteremben működik.

A Kereskedelmi Akadémia épületében 1948-ban a Lengyel Gyula Közgazdasági Technikum nyert elhelyezést, mely 1962-től Felsőfokú Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskolaként, 1969-től pedig Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskolaként képezi a szakembereket a kereskedelem, a szállodaipar és az idegenforgalom számára.

Gyűjtemény- tájékoztatás-forgalom

A főiskolai könyvtár állományának bázisát a jogelődök gyűjteménye képezte: a Kereskedelmi Akadémia könyvtárából megmaradt 600 kötetnyi kézikönyv, lexikon, valamint a Belkereskedelmi Minisztérium vendéglátó és idegenforgalmi főosztálya által adományozott vendéglátóipari szakgyűjtemény. E gyűjteményben található hazánkban a legtöbb szakácskönyv (kétezer darab), közülük több restaurálásra szorul.

A külső olvasók – köztük külföldiek is – e ritka szakácskönyvekért keresik fel leggyakrabban a könyvtár Alkotmány utcai „székházát”. Az egyedülálló konyhai receptgyűjtemény alapjául szolgálhatna akár olyan könyvtári tájékoztató tevékenységnek is, amely a könyvtár „konyhájára” is hasznot hozna. (Érdemes lenne megvizsgálni, hogy az utóbbi évek szakácskönyv-dömpingjében milyen szerep jutott e gyűjteménynek mint forrásnak.)

A vendéglátás és a konyhaművészet hazai kiválóságainak (Gundel Károly, Venesz József, Túrós Emil, Rózsahegyi György, Csáky Sándor, Czifray István stb.) könyvein kívül számos külföldi – orosz, angol, francia, német, olasz, görög, román, cseh stb. – szakácskönyv is található a gyűjteményben: *Escoffier: Le guide culinaire* és *Le livre des menus*; *F. Barthélemy: Les menus expliqués de cuisine pratique*; *J. Gouffé: Die feine Küche*; *L. Carnacina: La granda cucina*; *U. Dubois: Cuisine de tous les pays* és még további művei; *A. és O. Hess: Wiener Küche*; *J. Rottenhöfer: Illustriertes Kochbuch* stb., a lexikonok közül pedig: *Universal Lexikon der Kochkunst*, az osztrák *Duch: Handlexikon der Kochkunst* és a *Meisterwerk der Speisen und Getränke*.

Kiváló magyar recepteket találhatunk a reformkorban megjelent szakácskönyvekben, vagy a 20. század eleji *Szegedi új szakácskönyvben*, a *Hét szakácskönyvben*. E szakácskönyvek a főzés, terítés tudománya mellett megtanítanak a háztartás-szervezés mindennapi tennivalóira is. Bár nem hiszem, hogy a Hét szakácskönyve 1908-as kiadásából az igazi töltött káposzta készítésének módja a mai háztartásokban bevált gyakorlat lenne.

A régi szakácskönyvek bepillantást engednek a korabeli életformába, étkezési szokásokba, ugyanakkor élvezetes a stílusuk, nyelvezetük. E szakácskönyvek külön érdekessége a tulajdonosok sajátkezűleg írt receptjei, javallatok a különböző betegségekre, időnként szellemes rejtvények, feladványok.

Visszatérve a főiskola központi könyvtárának bemutatására, ennek kapcsán meg kell említenünk az *Idegenforgalmi Könyvtárat*, melyet az Idegenforgalmi Tájékoztató Szolgálat adott át főiskolai kezelésbe 1981-ben, s állománya 10 ezer kötetet tesz ki. E könyvtár a főiskola központi könyvtárától függetlenül, önállóan működik, ezt az önállóságot a kivülálló számára csak a külön területi elhelyezés „indokolja”.

A központi könyvtár gyűjteményének összetételét, gyűjtőkörét a főiskola képzési feladatai, célkitűzései határozzák meg. A könyvtár gyarapítási politikájában elsődleges fontosságú a kereskedelemtechnika és -szervezés, a piackutatás, a vendéglátóipar, a szolgáltatások, a szállodaipar, az idegenforgalom, a táplálkozástudomány, az áruismeret, a kereskedelmi szakoktatás irodalmának gyűjtése. E mellett különös gondot fordít a könyvtár arra is, hogy a hazai gazdaságelméleti és ágazati gazdaságtani irodalomból, statisztikai kiadványokból az

alapvető műveket az olvasók rendelkezésére bocsáthassa. (A gyűjtemény nagysága: 53 600 könyvtári egység – ebből 33 ezer könyv, négyezer időszaki kiadvány, 15 ezer kézirat, az utóbbiak zömét a szakdolgozatok adják. 133 magyar és 37 külföldi folyóirat jár a könyvtárba.)

A főiskolai könyvtárat látogatók napi igényei befolyásolják mind a gyűjtemény összetételét, mind a feltárást és a tájékoztatást. Az itt dolgozó könyvtárosok munkájukat olvasócentrikusan végzik. Erre jó példa, hogy a tájékoztatói igények kielégítésére *tárgyszókatalógust* szerkesztettek, mely igen nagy népszerűségnek örvend a használók körében, naprakészésége, könnyű kezelhetősége miatt. A kis szakmai könyvtár előnye, rugalmassága megmutatkozik a gyors átfutási időben, a napi olvasási-kutatási igények azonnali kielégítésében, mivel a könyveket és folyóiratokat olvasóközelségben, az olvasó szeme láttára dolgozzák fel. A tárgyszókatalóguson kívül természetesen van ETO rendszerű *szakkatalógus* és *szerzői*, valamint *cím szerinti betűrendes katalógus* is. Gyarapítási jegyzék felévente jelenik meg. Az elsőéves hallgatók a tanév elején 1 órában könyvtárhasználati tájékoztatást kapnak.

A beiratkozott olvasók száma 1100, ebből 100 külső. A látogatók évi száma csaknem 17 ezer, a kölcsönzött köteteké nyolcezer. Ezt a nagy forgalmat a 100 évvel ezelőtti tanári könyvtár (!) területének kétszeresén bonyolítják le. Az utóbbi évben csökkent a forgalmuk, ami a túlszűfoaltsággal magyarázható. Az olva-

sók nem szívesen keresik fel az olyan könyvtárat, ahol nincs számukra nyugodt hely.

Működési feltételek

A központi könyvtár alapterülete összesen 188 négyzetméter, a főépületben ebből 120 m² található. Olvasóterme 60 m², 30 ülőhellyel, a tájékoztatás és kölcsönzés területe elvileg 60 m², de itt történik a feldolgozás, a katalóguscédulák sokszorosítása, itt működik a másolószolgálat és a szervezés, a vezetés mindennapjai is itt zajlanak. Ehhez tegyük még hozzá, hogy ez a kis könyvtár elégti ki a főiskola egyéb másolási igényeit is. A könyvtár külső raktára (88 m²) egy lakóház alagsorában van, a főiskolától 30–40 percre.

Az *Idegenforgalmi Könyvtár* igen szerény körülmények között, két helyiségben egy könyvtárvezetővel és egy beosztottal működik, a Majakovszkij utca 93. szám alatt. Sajátos, egyedülálló gyűjteménye indokolná a jobb elhelyezést az állomány hozzáférhetősége végett is.

A Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola központi könyvtárának területe az 1874-es elhelyezéséhez képest nem sokat nőtt, különösen, ha figyelembe vesszük az állomány nagyságát, a beiratkozott olvasók számát, az olvasói forgalmat, a funkcióban bekövetkezett változást. Ugyanis, mint említettük, a könyvtár alapításakor tanári könyvtárként indult, ma a tanárokon kívül a hallgatók népes táborát is ki kell szolgálnia. Így nem lehet csodálkozni, ha az ott dolgozó könyvtárosok nyomasztónak érzik a helyszűkét. A raktári férőhely növelése, önálló munkaszoba biztosítása, kizárólag könyvtári szakirodalmi funkciók ellátása (az adminisztrációt szolgáló másolást eddig a könyvtár végezte) az olvasók jobb kiszolgálását, nyugodtabb tanulási, kutatási feltételeket eredményezne. Külön munkaszobák kialakításával lehetőség nyílna az egykori *Wahrmann Mór-terem* eredetiben történő helyreállítására, és eredeti funkciójának – tanári kutatószoba – visszaállítására.

A hasznos és célszerű együttműködés jó példája, hogy a főiskolai könyvtár a belkereskedelmi könyvtári hálózat két másik könyvtárával – Belkereskedelmi Kutató Intézet, Belkereskedelmi Továbbképző Intézet – közösen vásárolt UBIK katalóguskarton-sokszorosító gépet, melyet az együttműködők meghatározott időpontokban vehetnek igénybe.

A főiskola könyvtára résztvesz a közgazdasági gyűjtőkörű könyvtárak külföldi folyóiratrendelési szakmai együttműködésében is, melyet a Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára szervez. A könyvtár állománygyarapítási kerete megközelíti a 300 ezer forintot. E gyarapítási keret csupán azért elegendő, mivel nincs helye a gyarapodásnak. A könyvek, katalógusszekrények, másológépek lassan nemcsak az olvasókat szorítják ki e kis könyvtárból, hanem a könyvtárosokat is.

A könyvtár dolgozóinak száma öt, közülük négy felsőfokú, egy középfokú végzettségű. A könyvtárosok egyik legfőbb gondja jelenleg a központi könyvtár elhelyezésének, területi gondjainak megoldása. A kis könyvtári kollektíva munkáját a szakma szeretete és a csapatszellem jellemzi. A könyvtárfejlesztés perspektívájának, a napi gondok megoldásának garanciája, hogy a főiskolai vezetés magáénak érzi a könyvtár problémáit, és a főigazgatóhelyettes, *dr. Szennyesy Judit* hozzáértéssel, a könyvtárosok munkája iránti megbecsüléssel formálja a főiskola könyvtárfejlesztési koncepcióját, elismeri a könyvtárnak az oktatásban, a kutatásban betöltött szerepét.

Nagykönyvtárban dolgozónak tulajdonképpen nem hálás feladat egy kis könyvtár bemutatása, teljesen mások a térbeli viszonyok, a könyvtárvezetés, szervezés mindennapjai. Végülis azt hiszem, kölcsönösen hasznos volt mindkét félnek e munka. A helyszíni beszélgetések során bepillantást nyerhettem egy érdekes gyűjteménnyel rendelkező könyvtár hétköznapjaiba, ugyanakkor a nagykönyvtár gyakorlatából hasznosítható információkat, segítséget nyújthattam, különös tekintettel a fenntartó és a könyvtár kapcsolatára. Remélem, a közgazdasági gyűjtőkörű könyvtárak közül most bemutatott könyvtár felkelti a könyvtárosok érdeklődését, és nemcsak egy-egy jó konyhai receptért keresik fel, hanem a szakmai-emberi kapcsolatok ápolásáért is.

„A terített asztal az egyetlen hely, ahol az ember az első órában sohasem unatkozik” – írta *Savarin* az *Ízlés fiziológiája* című könyvében. Úgy vélem, a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola szép könyvtártermében és egyedi gyűjteményében az olvasók a további órákban sem unatkoznak, ha felkeresik a főiskolai könyvtárat. (Nyitva hétfőtől péntekig: 9-től 17, szerdán 9-től 18 óráig, könyvtárvezető: *Poós Lászlóné*, tel.: 327-150.)

Huszár Ernőné dr.

**Figyelmébe
ajánljuk!**

Tájékoztató könyvtári szoftverekről

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ új szolgáltatást tervez, mellyel a hazai könyvtárak számítástechnikai kultúrájának megalapozásához és folyamatos ápolásához kíván hozzájárulni.

A személyi és professzionális gépek (mikroszámítógépek) elérhető áراikkal, otthoni, asztali, „tömeges” alkalmazhatóságukkal meghódították a szakembereket, az intézményeket –, köztük a könyvtárakat is. Gazdag választékukból különösen a Commodore típusok kedveltek, amelyek – becslések szerint – világviszonylatban a piaci igényeknek több mint a felét fedezik. A teljes forgalom nyolcadát a Sinclair mikrói képviselik, a fennmaradó részen pedig az összes többi személyi számítógép osztozik (*Világpiaci Tükör*, 1985. április).

Annak ellenére, hogy a magyarországi hardvergyártás (hardvernek nevezzük mindazt, ami a számítógép kézzelfogható fizikai eleme

vagy része) termékválasztéka 1985-ös adatok szerint csaknem száz típust kínál (*Mikrovilág*, 1986 január) – amelyekből néhányat e rovatban a közeljövőben ismertetni fogunk –, hazánkban is inkább a Commodore változatok népszerűek és elterjedtek, különösen a Commodore-64. Ezek könyvtáraink egy részében már jelen vannak.

Mivel a számítástechnika alkalmazása mikroszámítógépek segítségével lehetővé teszi, hogy a könyvtárak külön-külön foghassanak hozzá a gépesítéshez, a KMK támogatni szeretné e folyamatot. A fejlesztéshez elengedhetetlen a könyvtárak jelenlegi hardver- (gépi) és szoftver- (program) ellátottságának, a kisszámítógépek könyvtári alkalmazási területeinek, továbbá a korszerű, számítógéppel segített könyvtári munkához szükséges szakembergárda felkészültségi szintjének, képzési vagy továbbképzési igényeinek ismerete. A közművelődési könyvtárakba már eljuttattuk e felmérést szolgáló kérdőíveinket, s reméljük, hogy a válaszok nyomán kirajzolható a pontos helyzetkép.

A könyvtárak gépellátása növekvő tendenciát mutat és csaknem egységesnek mondható. Teljes bizonytalanság mutatkozik viszont szoftverügyben.

A számítógép munkaképtelen mindaddig, amíg fel nem töltjük egy adott feladat megoldásához szükséges utasítássorozattal, programmal – ez a szoftver. Szoftverek alkalmazásával válik a számítógép különböző feladatok megoldásának eszközévé. Egy Commodore-64-et használhatunk más-más könyvtári tevékenység megoldásának segítésére, de több Commodore-64 alkalmazásával megkezdhetjük fokozatos kiépítését egy majdani integrált rendszernek, melyben minden egyes folyamat outputja egy növekvő folyamat inputja lehet, és a távolabbi jövőben az egyes rendszerek országos Commodore-láncot, számítógépes hálózatot alkothatnak.

Éppen ezért rendkívül fontos a hazai szoftverkinálat ismerete, amelyből biztonsággal lehet kiválasztani a könyvtári feladatok megoldására leginkább alkalmas programokat, programcsomagokat. A központi könyvtári szoftverellátással, a könyvtári technológia igényeire szabott programcsomagok választékának megteremtésével, könyvtári programrendszer-család kifejlesztésével az Országos Széchényi Könyvtár fejlesztési csoportja foglalkozik. A KMK szervezési és információközvetítési tevékenységével szeretne hozzájárulni a könyvtárak szoftvergondjainak enyhítéséhez. Új szolgáltatások meghonosításával próbál segíteni a könyvtáraknak a szoftverek kiválasztásában. E célból szándékában áll egy *Központi Könyvtári Szoftver Adatbank* létrehozása.

Első lépésben kísérletet tesz arra, hogy számba vegye, összegyűjtse, feltárja és értékelje a Magyarországon hozzáférhető C-64 személyi számítógépre készített könyvtári programokat, később pedig e tevékenységet szándékozik kiterjeszteni egyéb professzionális számítógépekre is.

Szakértői (számítástechnikai, könyvtárszakmai, alkalmazói) értékelések-minősítések adatbázisba építésével a programgyűjtemény szakszerűen és hitelesen mutatná be a lehetőségeket. Teljes körűen tárná fel: mi van, mi hol van, mi mibe kerül, mit ajánlunk, mit nem, mi a teendő.

A szoftverek fölötti bibliográfiai kontroll, a hozzáférhetőség e dokumentumokhoz lehetővé tenné a szoftverellátással kapcsolatos naprakész információszolgáltatási rendszer megszervezését. Az *Új Könyvek* mintájára évi kétszeri közreadással tervezzük az *Új Könyvtári Szoftverek* c. kiadvány kibocsátását, mely a könyvtárak figyelemfelkeltő, kurrens tájékoztatását biztosítaná.

A Központi Könyvtári Szoftver Adatbank állományépítési koncepciója szerint egy későbbi fázisban nemcsak a kifejezetten könyvtári feladatokra kifejlesztett szoftvereket gyűjtenénk, hanem gyűjtőkörünk kiterjedne az intézményi munkát segítő ügyviteli, az önképzésben jelentős szerepet játszó oktató és a gyermekkönyvtárakban alkalmazható játékprogramokra is.

Szoftver adatbank létesítésére kidolgozott programunk végrehajtása során minden biznnyal kirajzolódik Magyarország könyvtári szoftverképe, mely a mindenkori jelen állapotán túl tükrözné a szoftverkészítési trendeket is, és megmutatná a létező „fehér foltokat”. Így lehetőséget teremtene a szoftverfejlesztés irányításához.

A *Könyvtáros* vállalta, hogy a Központi Könyvtári Szoftver Adatbank épülő állományából rendszeresen bemutatja a leghasznosabbnak látszókat.

Bárdosi Mária

Lapozgató

A **Források Budapest múltjából** című, 1971-ben indított sorozatának V/A jelzésű kötetét tette közzé a Fővárosi Levéltár. A *Források Budapest történetéhez 1950–1954.* kötetmegjelölésű kiadvány az 1950-től, a tanácsrendszer bevezetésétől 1954 ősziéig, az első választott tanácsok mandátumának lejártáig követi a fővárosi várospolitikai és városigazgatás alakulását. A közölt dokumentumok – elsősorban a fővárosi és a kerületi tanács-, illetve végrehajtó bizottsági ülések jegyzőkönyvei – azonban a Nagybudapestté vált főváros egész életét, sőt bizonyos mértékig az akkori országos állapotokat is tükrözik, rávilágítanak az ötvenes évek első felének belső ellentmondá-

saira és a központosított irányítás által előírt helyi várospolitikai döntések gyengéire. A kötet szerkesztői, *Gáspár Ferenc* és *Szabó Klára* az olvasmányként is érdekes kiadványban 108 olyan dokumentumot közölnek, amelyek csaknem kivétel nélkül itt jelennek meg először nyomtatásban, s a kiadvány fényképanyagát szintén többnyire alig ismert képek közül válogatták.

A forrásgyűjteményt *Ságvári Ágnes*nek a korszak igazgatástörténetéről írt tanulmánya vezeti be, a közölt iratokhoz pedig a szerkesztők fűztek értékes kommentárokat, illetve jegyzeteket. (Budapest Főváros Levéltára forráskiadványai IX. 1985. 453 l. 87 Ft)

Iskolai mintakönyvtár Oroszlányban

Iskola és könyvtár

Komárom megyében az iskolai könyvtári hálózat módszertani központja a megyei könyvtár, alközpontjai pedig a városi könyvtárak, így az Oroszlányi Városi Könyvtár a négy helyi és az öt városkörnyéki községi általános iskolában látja el ezt az utóbb említett feladatot. Kapcsolatot tart az iskolák vezetésével, segíti az iskolai könyvtárak munkáját, negyedévenként továbbképzést szervez az iskolai könyvtárosok számára. Ehhez a munkához könyvtárunk egy iskolai könyvtári szaktájékoztató alkalmazására kapott lehetőséget.

A részletekre térve: már az új tanterv bevezetése óta rendszeresen segítettük az általános iskolákat a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek oktatásában. A programok gyakran töröltek, mert a sok osztályfoglalkozást nagyon nehéz volt úgy beosztani, hogy a gyerekkönyvtár elsődleges feladatait is zavartalanul meg tudja oldani. Ezért már a kezdeti időktől foglalkoztunk azzal a gondolattal, hogy jó lenne egy külön *iskolai báziskönyvtár*, ahol mindezek a feladatok elvégezhetőek, és ahová a környező községekből is eljuthatnának a tanulók, hogy a gyakorlatban sajátítsák el a könyv- és könyvtárhasználati ismereteket.

Az Arany János Általános Iskola a város második legrégebbi ilyen intézménye, 1958-ban építették. Jelenleg 613 tanulója és 44 nevelője van, 23 tanuló- és 10 napközis csoport keretében folyik benne az oktató-nevelő tevékenység. 1984 nyarán az igazgató közölte a városi könyvtárral, hogy az iskola 9 tanteremmel bővílni fog, s úgy döntöttek, hogy egy ilyen nagy beruházás keretében iskolai könyvtárat is terveznek. A könyvtár akkor csaknem tízezer kötetes állománnyal rendelkezett, mivel az iskola alapítása óta rendszeresen gyűjtöttek a könyveket, azonban sem elhelyezése, sem tartalmi feltárása nem volt megfelelő. Ez utóbbihoz kérte az igazgató a városi könyvtár

segítségét, s mi szívesen vállalkoztunk e feladatra. A szakfelügyeleti szerveknél is megértésre és támogatásra talált a gondolat. Miután a pénzügyi fedezet is biztosított volt, 1984. szeptember elsejétől a városi könyvtár négy könyvtárosa szerződést kötött az iskolával, amely szerint – munkaidőn túl – megtervezik és elvégzik az iskolai könyvtári állomány ellenőrzését és teljes szakmai feldolgozását. Időközben az iskolai könyvtár kapott egy 52 négyzetméter alapterületű könyvtári részt és egy 40 négyzetméter területű olvasótermet, mely egybenyílik a könyvtárral. A könyvtár berendezését és bútorzatának megtervezését a városi könyvtár útmutatása alapján az iskola készítette el.

Az állományellenőrzést és a feldolgozást párhuzamosan végeztük. Az állományt az addigi három leltárkönyvből (nevelői, tanulói, összesített) átvezettük az MSZ 3448–78 szabványban előírt címleltárkönyvbe. Így a teljes állomány folyamatos leltári számozást kapott, ami a későbbiekben lehetővé teszi majd a számítógépes állományellenőrzést. A fölös, az elavult, a rongált könyveket és a brosúrák kategóriájába tartozó kiadványokat a szakfelügyelet egyetértésével kivontuk az állományból, s az új címleltárkönyv alapján raktári, az olvasók részére pedig szak-, szerzői betűrendes, továbbá sorozati katalógust, és a szakkatalógushoz betűrendes mutatót készítettünk. A könyveket elláttuk „fülekkel” és könyvkártyákkal, a gerincükre Cutter-jelzetet ragasztottunk. Az állomány szabadpolcra került, ETO szerinti szak- és betűrendben. A pedagógiai irodalmat külön is kiemeltük. A kézikönyvtári állományt megkülönböztető jelzéssel ellátva az olvasótermi részben helyeztük el.

Elkészítettük a dokumentumokat állománycsoportok szerint összegező *csoportos leltárkönyvet*, és a nem könyvnek minősülő doku-

mentumokról két *brosúra-leltárkönyvet*. Miután az állomány már a polcokon volt, a katalógusok is a helyükön, kidolgoztuk a könyvtár kölcsönzési rendszerét. Érdekeséggé vált egy pár adat a nem kis munkából: 8477 könyvet és 894 brosúrát leltároztunk át és dolgoztunk fel, 492 könyvet töröltünk; 37 473 katalóguscédulát gépeltünk. 4 könyvtáros és 3 gépirónó 1 éven keresztül a gépelésen kívül 1539 munkórát fordított a vállalt feladat elvégzésére. Munkánkhoz szükség volt a nevelőtestület türelmére és megértésére, amelyet meg is kaptunk. Igaz, mi az oktató-nevelő munkájukhoz szükséges könyveket munka közben is előkerestük számukra. A könyvtárosok feladata sem volt egyszerű, mert a feldolgozási munkával

egyidőben történt a könyvtárhelyiség felújítása is, ami nagyfokú szervezettséget és összehangolt munkát igényelt. Munkánkat jó légkörben végezhetjük: az iskolával jól együttműködve. Kellott a könyvtár és az iskola akarata, a pénzügyi fedezet, a szakfelügyeleti szervek támogatása. Ennek eredményeként nyitottuk meg 1985. szeptember 11-én ünnepélyes keretek között az Oroszlányi Arany János Általános Iskola könyvtárát.

Az 1985. szeptember 11-i megnyitás óta a könyvtár báziskönyvtárként mintául szolgál a többi iskolai könyvtár számára. Az iskolai könyvtárosok munkaközösségének szánt gyakorlati bemutatókat is ott bonyolítjuk le.

Moczik Andrásné

Könyv- és könyvtárhasználatra nevelés a tanítási órán és a gyermekkönyvtárban

Az iskolai és a gyermekkönyvtárak tevékenységének különbségeit alapvetően meghatározza az a tény, hogy az oktató-nevelő munka segítése elsősorban az iskolai könyvtár feladata. Ugyanakkor köztudott, hogy különösen az általános iskolai könyvtárak jelenlegi helyzetükben nem, vagy csak egyes esetekben tudnak megfelelni feladatuknak. Ezért évtizedek óta a gyermekkönyvtárak is ellátnak iskolai könyvtári feladatokat. A könyvtárhasználók és a dokumentumok közötti kapcsolat megteremtésének mindkét könyvtár típusban két lehetősége van; az olvasókkal való egyéni, illetve csoportos foglalkozás.

A szakirodalom szerint a csoportos foglalkozásnak többféle formáját, módszerét alkalmazzák a gyakorlatban, ezek közül a legismertebbek a könyvtárban tartott órák és az olvasók számára szervezett egyéb csoportos foglalkozások. E két foglalkozásforma alapvetően különbözik egymástól célját és módszereit tekintve, de meghatározó szempont az is, milyen gyermekcsoportok részére szervezik a foglalkozást.

Az iskolai formális és a gyermekkönyvtári informális csoportok jellemző vonásai

Az iskolában az oktató-nevelő tevékenység *formális csoportok* keretében folyik. Ezekben a csoportokban meghatározott helyzetek alakulhatnak ki, amelyekhez meghatározott viselkedésmódok, szerepek társulnak; mindezek egymással alá- és fölérendeltségi, illetve mellérendeltségi viszonyban vannak, de minden esetben érvényesül a kölcsönösség is. Például az egyes iskolai osztályokban különválnak egymástól a jó és a rossz tanulók csoportja, adott esetben szemben is állhatnak egymással.

Ezzel szemben *informálisnak* nevezzük azokat a csoportokat, amelyeknek sajátosságaival a csoportlélektan foglalkozik. E csoportok „olyan egyének együtteseiből állnak, akik önön elhatározásuk folytán kerültek be és maradtak ott a csoportban, mintegy saját individualitásuk, kényük-kedvük, sajátos hajlamaik, izlésük szabta keretként vállalják a csoporthoz tartozást.” (*Csepeli György: A szociálpszi-*

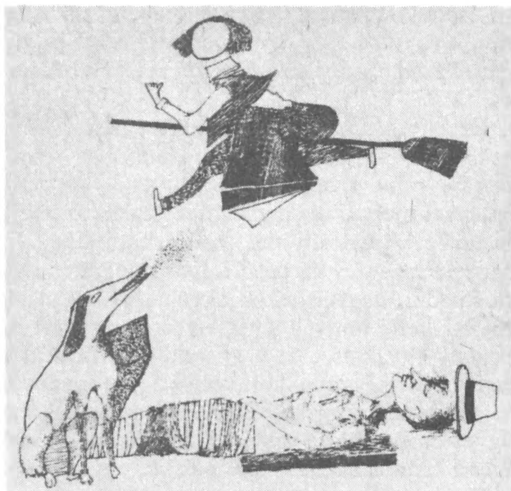
chológia vázolata. 1984. Múzsák Közművelődési Kiadó.)

A formális csoportok a társadalom fennmaradása szempontjából létfontosságúak, míg az informálisoknak elsősorban az egyén fejlődése szempontjából van jelentőségük. A gyermekkönyvtárban létrehozott csoportok természetesen az utóbbiak közé sorolhatók. Létrejöttüknek alapvető feltételei a következők: megközelítően azonos életkorú gyerekek részvétele, akiket a csoportalkotásban a könyvtáros megfelelő módon befolyásol; önkéntes társulás, amelyben a gyerekek szívesen vesznek részt; a gyerekek érdeklődési köre hasonló; érvényesül a résztvevő gyerekek egyénisége, s bár a csoporttá válásban mindig meghatározó a „mi”-tudat kialakulása, ez nem jelentheti a gyermek egyéniségének feladását, elszürkülését; mindig maximálisan érvényesül a gyerekek cselekvő képessége.

Természetesen hosszan lehetne még foglalkozni a csoportalkotás, csoporttá válás feltételeivel, s ezt azért is fontosnak érezzük, mert a gyermekkönyvtári ismeretek oktatásában e kérdések még nem kaptak megfelelő hangsúlyt. Ugyanakkor jó húsz éve folynak a gyermek- és iskolai könyvtárakban csoportos foglalkozások anélkül, hogy kialakult volna ezek módszertana, illetve e foglalkozások típusainak meghatározása.

A korszerű oktatás, óratervezés szerepe

A foglalkozások módszereinek alakítása során a könyvtáros még ma is szívesen fordul segítségért az iskolai oktató-nevelő munkához, s alkalmaz olyan módszereket a gyermekkönyvtári munkában, amelyek kifejezetten az iskolai tevékenység során alakultak ki. Ezt azért tartjuk fontosnak végiggondolni, mert az oktatás módszerei nem minden esetben alkalmazhatók a gyermekkönyvtári munkában, sőt némelyiket jó lenne megszüntetni. Sokkal többször kellene itt a gyerekek egyéniségére szabott módszerekkel dolgozni, mintsem gondolnánk. Az iskolai és gyermekkönyvtári csoportos foglalkozásoknak mindössze egy igazi közös fajtájuk van, amely tulajdonképpen az iskolai oktatásból indult, s később került a gyermekkönyvtárak hatókörébe. Ez az a tanítási óra, amely nem iskolai keretek között zajlik, hanem az iskolai, vagy a gyermekkönyvtárban, s amely a maga sajátos eszközrendszerével

lehetővé teszi, vagy megkönnyíti bizonyos könyv- és könyvtárhasználati ismeretek elsajátítását, rögzítését.

A kérdés mélyebb elemzéséhez azonban szükséges néhány szót ejteni a *hagyományos és korszerű órávezetés* eltérő voltáról is. A tárgy körvonalazásával a tantervi reform előkészítése során *Szokolszky István: „Hagyományos” és „korszerű” órávezetés* című írásában foglalkozott. (*Egy órajegyzőkönyv tanulságai = Tanulmányok a neveléstudomány köréből.* 1965., 1966. Akadémiai.)

E két fogalom tisztázása elsősorban nem terminológiai kérdés, hanem a reform céltudatosságát, illetve elérendő céljainak minél pontosabb meghatározását és a célok megvalósítása során érvényesítendő szemléletmód kialakításának igényét jelenti. *Könyves-Tóth Lilla* folytatja ezt a gondolatsort, a *Katsányi Sándor* szerkesztette *Órák a könyvtárban* című kiadvány bevezető tanulmányában (*A könyv és könyvtár munkáltató használata az órán*), megállapítva, hogy a tanítási-tanulási folyamat korszerűsítésének legnagyobb gondja egyfelől a tananyagcsökkentés, másfelől a tanulók önálló gondolkodását, alkotó szellemi munkáját, öntevékeny ismeretszerzését ösztönző és biztosító munkaeszközök alkalmazása és ehhez a megfelelő didaktikai módszerek kidolgozása.

A hagyományos oktatásban a tanítási óra felépítése három részre tagolódik, ezek a számonkérés, az új anyag feldolgozása és végül az összefoglalás. A lényeges az, hogy az órán a tanár a tananyag megtanítására a szóbeli eszközöket alkalmazza. Ennek következtében, bár

az osztály látszólag aktív, valójában csak a tanulók együttese az, ily módon az osztály „tudása” nem azonos az egyes gyermekek tudásával.

Ezzel szemben a korszerű oktatást inkább a szűkszavúság, elsősorban a jelenségek bemutatása, mint magyarázata jellemzi. A tanár szervezi meg, hogy a gyermek „találkozzék” a jelenségekkel, irányítja, segíti a tanulókat. Ez azt jelenti, hogy az órán folyó munkát individualizálni, a gyermekek egyéniségéhez alkalmazni kell, hogy a kitűzött célt ne csak az osztály együttese, de a gyerekek külön-külön is elérjék. Ugyanakkor kollektív munkára is szükség van, meg kell szervezni az osztály, az egyes csoportok és egyének munkáját. A korszerű oktatásban kialakulnak az egyéni és a valódi osztály- és csoportmunka eddig alig alkalmazott formái, elterjed az audiovizuális eszközök, a modern technika használata, s ezzel együtt maga az oktatás is gyökeresen átalakul.

Ennek az átalakulásnak az időszakát éljük az utóbbi években. A korszerű oktatásban olyan új módszerek hódítanak, amelyeknek lényege, hogy fokozottan számítanak a tanulók önálló ismeretszerző tevékenységére. Ezért kell még nyomatékosabban beszélnünk a könyv és a könyvtár célirányos, eszközjellegű használatáról, amikor a könyv a tanórán, az oktatás folyamatában szerepet kap. Ennek azonban természetesen előfeltétele, hogy a tanulók bizonyos szintű könyv- és könyvtárhasználati ismeretekkel rendelkezzenek. Ez azonban csak úgy valósulhat meg, ha a tanulókat érdekeltté tesszük ezeknek az ismereteknek az elsajátításában, de számolnunk kell azzal, hogy az ilyen tanórák kizárólag úgy lesznek eredményesek, ha valamennyi tanuló együttes munkája érvényesül az ismeretsajátítás folyamatában.

Könyvek az önálló ismeretszerzés szolgálatában

A szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola Bolyai János Gyakorló Általános Iskolájában 1976–84. között folytatott kísérlet, melynek célja a többkönyvű oktatás megvalósítása volt, programjában fokozottan támaszkodott a gyerekek aktivitására, egyéni munkájára. Ezt nemcsak azért tartottuk fontosnak, mert az egyéni feladatok felkeltették a gyerekek érdeklődését; hanem azért is, mert

csak így várhattuk el folyamatos részvételüket a munkában. A tanórai és tanórán kívüli feladatok megoldása során, a „kukkantós kérdések” alkalmazásával tulajdonképpen a gyermekkönyvtárakban ismeretes és alkalmazott módszert használtuk fel. Ezeknek a referenzkérdéseknek a megoldása nemcsak a kézikönyvek megismerését segítette, hanem a jegyzetelés, lényegkiemelés, a forrás pontos megjelölésének gyakorlását is. Először csoportosan oldották meg a feladatokat, majd később egyéni leg is.

Módszertani szempontból tehát nagyon fontos, hogy a gyerekek mindig egyéniségükre szabott feladatokat kapjanak. Ehhez azonban szükséges, hogy a pedagógus jól ismerje a tanulókat, mindig tudja, milyen jellegű egyéni feladatokat képesek megoldani.

A kísérlet során az egyéni feladatokat a gyerekek mindig maguk választhatták; a pedagógus két dologra ügyelt: egyrészt, hogy ne kapjanak olyan feladatokat, amelyeket nem tudnak megoldani, mert ez kudarcot jelentett volna számukra; másrészt arra, hogy a gyengébb tanulók is vállaljanak alkalmanként ilyen tevékenységet, s ha nehézségekkel küzdenek, mindig kapják meg a megfelelő segítséget. Ez a

gyerekek képességeire alapozott egyéni munka a differenciált oktatás kezdő lépése.

A felső tagozatban különösen szívesen alkalmazták tanárok és tanulók azt a módszert, hogy a tananyag egy-egy kérdéséről, s általában a kiegészítő anyagba tartozó tárgykörökből kiselőadás formájában készültek fel az órára. E módszer elsajátítása is több lépésben történt. Kezdetben a pedagógus ajánlott könyveket a tanulóknak a felkészüléshez, azután a gyerekek maguk választhatták meg a forrást, amelyből készülni akartak, majd a 7. és 8. osztályban már több könyvből is készülhetett az „előadó”, de minden esetben 5–10 percben kellett összefoglalnia mondanivalóját. Ezzel a módszerrel nemcsak tanórákra készültek, de kirándulásra, esetleg rajfoglalkozásokra is. A feladatokat kezdetben mindig a pedagógus adta, csak az 5. osztálytól kezdve gyűjtöttek egyénileg anyagot a gyerekek egy-egy tanórán felmerült kérdéshez, tárgyhöz.

Tanítási óra és gyermekkönyvtári foglalkozás

Az itt közölt óravázlat, amely a 6. osztályos magyar irodalom *Ember és polgár leszek* című témaköréhez készült, s az enciklopédiák megismerését tűzte ki célul; a gyerekek ismereteinek és képességeinek megfelelően foglalta össze a legfontosabb ismereteket. *Az óra helye:* Bolyai János Gyakorló Általános Iskola, Simon István szaktanterem; *Az óra tárgya:* magyar irodalom, 6. osztály; *Témakör:* Ember és polgár leszek; *Tananyag:* könyvtári ismeretek – az enciklopédia; *Órakeret:* összevont óra. *Felhasznált könyvek:* Minerva nagy képes enciklopédia. 1–4. 1973–1975. Minerva; *Világ-irodalmi kisenciklopédia* 1–2. Szerk. Köpeczi Béla, Pók Lajos. 1975. Gondolat; *Zsebenciklopédia.* Főszerk. Székely Béla. 1975. Gondolat; *Csillagászati kisenciklopédia.* Szerk. Róka Geleon, Kulin György 1969. Gondolat; *Matematikai kisenciklopédia.* Szerk. Lukács Ernőné, Tarján Rezsőné, 1968. Gondolat; *A világ és az ember. Képes gyermekenciklopédia.* Szerk. D. Major Klára. 3. kiad. 1980. Móra K. *Az óra menete:* I. A Lúdas Matyiról tanultak áttekintése (17 tanuló); egy-egy tanuló egyéni munkával jellemzi Matyit és Döbrögít írásban; részletek megkeresése, továbbolvasása (olvasás-gyakorlás); az egyes levonások eseményeinek elbeszélése; milyen az egyes levonások szerkezeti felépítése? Összehasonlítás; Döbrö-

gi és Matyi jellemzése. (Az írásbeli feladat ismertetése); Hasonlítsátok össze a két szereplő sorsának alakulását! Mit mond ezzel az író? II. Beszámoló a könyvtárban végzett munkáról: Mi az enciklopédia; a könyvtárban található enciklopédiák bemutatása (a tankönyv 234. lapján szereplő ismeretközlő szöveg elolvasása, ezzel zárul az óra első fele); a tanulók egyenként bemutatják a választott kézikönyvet. III. Az óra utolsó részében ismerkedtek a gyerekek az egyes kötetekkel, s a címszavak keresésével, jegyzeteléssel gyakorolták az enciklopédiák használatát.

Az órát a magyar szaktanteremben tartották, de előzetesen megállapodtak az iskolai könyvtárossal, hogy az óra első részében, 30 percig 10 tanuló önálló munkát végez az iskolai könyvtárban, feladatlap segítségével, míg a többiek (17 tanuló) az előző fejezet alapján gyakorolnak. Ezt azért oldotta meg így a pedagógus, mert a 6. osztályos tankönyv az ezen az órán feldolgozott és átismételt tananyaghoz csatlakozva tárgyalja az enciklopédiáról szóló ismereteket (lásd: *Irodalmi olvasókönyv az általános iskola 6. osztálya számára.* Tankönyvkiadó, 234. l.)

A feladatlap a következő volt: 1. Mi az enciklopédia? 2. Milyen enciklopédiákat találunk meg a könyvtárban? (A könyvvállomány és a katalógus felhasználásával!) 3. Válasszatok ki egyet-egyet, tanulmányozzatok a könyv felépítését, fejezeteit! 4. Készüljétek úgy, hogy be tudjátok mutatni társaitoknak! 5. Adjatok tanácsot, mikor és hogyan használhatnánk ezeket! (A Minerva nagy képes enciklopédia egyes köteteit más-más tanuló ismertette.)

Az óra sikeresnek és eredményesnek mondható: a gyerekek új ismereteket szereztek. A kézikönyvek használatát természetesen ezután folyamatosan kellett gyakorolni, csak így válhatott készséggé használatuk. Az alkalmazott módszereket itt is a gyerekek ismereteinek, képességeinek megfelelően kellett megválasztani, ezért került sor a feladatok differenciálására.

Égészen más jellegű előkészületeket kíván a gyermekkönyvtárban tartott foglalkozás. Az itt közölt foglalkozásvázlat ugyan elég régi, de alkalmas arra, hogy összehasonlítsuk az előbbi óravázlattal.

A foglalkozás témája: Tavasz a művészetekben; *a foglalkozás helye:* A típusú közművelődési könyvtár gyermekkönyvtára; *a foglalkozás időtartama:* 80–85 perc. I. Bevezető rész: A foglalkozás előkészítése, a gyerekek csoport-

tokra osztása (2 perc). II. Fő rész: 1. *Vivaldi: Négy évszak – Tavasz*. Közös zenehallgatás, majd adatok keresése a zeneszerzőről. Utána beszámoló az önálló munkáról (20–25 perc); 2. *Áprily Lajos: Március*. A vers közös meghallgatása és elemzése. Beszélgetés az író személyéről, önállóan gyűjtött adatok alapján (10 perc); 3. A 19. és 20. század ismert festményeiből minden csoport kapott egy képet, erről kellett röviden beszámolni, a megfelelő korba helyezni. (Adatkeresés a kézikönyvtárban – 20 perc); 4. *Haydn: Az Évszakok – oratórium*. A *Tavasz* című tétel egy részletének meghallgatása, utána rövid ismertetés a zeneszerzőről; ezúttal nem önálló feladatmegoldás, hanem meghívott zenetanár beszámolója (25 perc). III. Befejező rész: *James Stephens: Áprilisi eső* című verse. Elmondta a foglalkozás egyik résztvevője. Végül rövid értékelés, jutalmazás.

A gyerekek a feladatokat egyszerre kapták meg, 3 csoportban dolgoztak. Ezalatt halk zene szólt, majd a „kutatás” befejezése után csoportonként számoltak be munkájuk eredményéről.

Az itt közölt vázlatok két különböző foglalkozást mutatnak be. Valójában mindkettő csoportos foglalkozásnak számít, az egyik tanóra, a másik pedig nem. A bemutatott iskolai óra adott tanulócsoporthoz készült, az osztályt akkor már második éve tanította a pedagógus, ismerte a gyerekeket, így pontosan tudta, kit mikor lehet egyéni feladattal megbízni, s kikkel kell külön foglalkozni.

Buzdításul

A leírt gyermekkönyvtári foglalkozás résztvevőit egyenként többé-kevésbé ismerték a gyermekkönyvtárosok, tisztában voltak érdeklődésükkel, hisz azért kaptak erre a foglalkozásra meghívást, de kevésbé ismerték képességeiket. Míg az iskolai óra egy adott tananyag részeként beleépül a gyerekek ismeretanyagába, a könyvtári gyermekfoglalkozásoknak sem előzménye, sem utóhatása nem ismert, nincsenek adatok arra vonatkozóan, hogy a kapott ismeretekből mennyit jegyeztek meg a gyerekek, s mennyit felejtettek el. Előnye viszont a gyermekfoglalkozásnak, hogy játékos módszerekkel és sokkal kevésbé kötött formában teszi lehetővé az ismeretszerzést, mint a szervezett iskolai oktatás, s jobban alapoz a gyerekek érdeklődésére, aktivitására is. A legalapvetőbb különbség tehát az iskolai órák és gyermek-

könyvtári foglalkozások között éppen az, hogy a tanórán – akár iskolában, akár könyvtárban – a gyermek érdeklődésétől függetlenül, *kötelességszerűen* sajátját el bizonyos ismereteket, s az osztály teljes jogú tagjaként *részt kell vennie* a munkában. A gyermekkönyvtári foglalkozáson a részvétel mindig *önkéntes*, és ezt a részvételt a *gyermek érdeklődése* befolyásolja. A témaválasztás sokkal szabadabb ezeken a foglalkozásokon, s a munka során a könyvtáros nyilvánvalóan fokozottan támaszkodik a gyerekek aktivitására is. E foglalkozások csoportlétszáma sohasem kötött, ugyanakkor nem is olyan magas, mint egy iskolai osztályé, s az önkéntességből adódóan nem kell külön foglalkozni olyan gyerekekkel, akiket a téma nem érdekel.

A gyermekkönyvtári csoportos foglalkozások legkedvezőbb csoportlétszáma 15–20, ez be is tartható, hisz a könyvtáros dönti el a szervezés során, kiket, hány gyereket hív meg. Ugyanakkor az iskolai osztályok, valamint napközis csoportok létszáma adott, s általában elég magas, tehát e csoport foglalkoztatása más, talán nehezebb feladatok elé állítja a tanárt és a könyvtárost egyaránt.

Az iskolai könyvtári órák és gyermekkönyvtári foglalkozások feladatai mások, s ebből adódik az alkalmazott módszerek, didaktikai sajátosságok különbözősége is. Az a gyermekkönyvtár, amely iskolai könyvtári feladatokat lát el (például iskolai órákkal vagy napközi foglalkozásokkal kapcsolatosan), nem tud elszakadni saját kialakult módszereinek, eszközeinek alkalmazásától, felhasználásától akkor sem, ha elsősorban nem saját feladatának megoldására alkalmazza. Az iskolai könyvtáraknak – ha anyagi és tárgyi feltételeik engedik – saját módszereik kialakítása, alkalmazása mellett minél többet át kellene venniük a gyermekkönyvtárak által kidolgozott, az olvasók egyéniségére szabott módszerekből. Ugyanakkor a gyermekkönyvtáraknak is tovább kell lépniük, s még inkább személyre szólóvá kell tenniük a csoportos foglalkozásokat.

Az itt felvetett problémákkal eddig még nem, vagy csak nagyon kevésbé foglalkozott a szakirodalom. Ezért arra szeretnénk buzdítani a gyermekkönyvtárosokat, nézzenek szembe e kérdésekkel, s gazdag gyakorlati tapasztalataik alapján fogalmazzák meg véleményüket, gondolataikat az itt felvetett, s ma még korántsem tisztázott kérdésekről.

Kovács Mária

Nem tagadom a fényeket!

A Komárom megye iskolai könyvtárügyében csillogó fényekre gondolok, amelyekre dr. Varga Sándor hívta fel figyelmemet a *Könyvtáros* 1985. évi 8. számában. Írása (s nem csupán annak címe) a lap áprilisi számában megjelent cikkem egyes megállapításaival foglalkozik. Olvastam is valahol, hogy éppen a Komárom Megyei Könyvtár tett eddig legtöbbet az iskolai könyvtárak megsegítése, fejlesztése érdekében. Mi értelme lenne azonban összeszedgetnem a kevéske eredményeket, s furdóznom a szakfelügyelet meg-megújuló dicséretében évi látogatása idején: hozzád nem jövünk, nálad minden rendben van, több is, mint amit kívánhatnánk, bár másutt is így lenne.

Igenis, a fogyatékoságokból általánosítottok sem magammal, sem iskolai könyvtárügyünk országos helyzetével nem vagyok megelégedve: határozottan állítom, hogy sokkal előbbre kellene lennünk, s nagyon kevés az, amit csaknem negyven év alatt elértünk. Én nem „elpanaszoló” az iskolai könyvtárak vezetésére vonatkozó rendeletek hiányosságait és fogyatékoságait, hanem *megállapítom*. A szerző írásában elismeri igazamat – mindamellert nem csekély energiát fordít e hiányosságok okainak igazolására. „Az iskolai könyvtárak működésével kapcsolatban az elmúlt évtizedekben sok volt a gond, a megoldatlan kérdés, ezek többsége – sajnos – napjainkig megmaradt” – írja. Ha így van, jobb, ha hallgatunk róla? Önmaguktól megoldódnak? Bűn beszélni? Azt is olvasom, kívánatos, hogy az iskolai könyvtárak fejlesztése „az iskola munkájának *tartalmát befolyásoló feladattá váljék*”. De hiszen éppen azt „panaszoló”, hogy alighanem a két kezemen összeszámlálhatnám, hány iskolánál valósult meg! A továbbiakban: az iskolai könyvtár „működésére az iskolai jogszabályok érvényesek, de mint gyűjteményre a könyvtárakra hozott jogszabályok is vonatkoznak rá ... Kétségtelen azonban, hogy az iskolai könyvtáraknak

... szükségük van az iskolatípusonkénti egységes követelményekre...”

Az első mondatban foglaltakat nem is vitattam, írásomban szóba sem került; a második mondat talán nem mond ellent nekem, legfeljebb abban térünk el, hogy én nem látom értelmét az „iskolatípusonkénti” szabályozóknak, hanem a közművelődési könyvtáraktól eltérő, az iskolák saját feladataihoz, adminisztrációjához igazodó szabályzat elkészítését szorgalmaznám.

A következőkben dr. Varga Sándor a cikkemben említett felmérésekről és összesítésekről számol be, s hogy kihez fordulhatnék és mit olvashatnék el, ha még eddig nem tettem volna. Megírja, hogy mennyi állást szerveztek a megyében a könyvtárak módszertani gondozása érdekében, hány ezer forintot utaltak ki könyvbeszerzési keretként a különböző iskoláknak, köztük a báziskönyvtáraknak; említést tesz a könyvtárban tartandó órákról, klubok, szakkörök szervezéséről, folyóiratok felhasználásáról, de nem látom, miért épp a felvetett kérdésre válaszul!

Magam is tudatában vagyok annak, hogy a számítógépek könyvtári használatához ismerünk kell a számítógépet, s programok is kellenek hozzá. Miért gondolja dr. Varga Sándor, hogy nem akarom ezeket az eszközöket használni? Többek között éppen ezeket hiányolom! Mikor készülnek programok, mikor tájékoztatnak minket a felhasználhatóság módjáról? Mi a helyzet külföldön? Netán csak ott található szakember, hozzáértő programozó?

Különben igen köszönöm a visszhangot, a befejező elismerő sorokat nyilván meg sem érdemeltem. Azt tettem, amit tanári hivatásom megkívánt tőlem. Ez az oka annak is, ha csak elégedetlenkedni, csak háborogni tudok, s *nem is csak megyei, hanem országos érdekekért*.

Válaszom azért késett, mert a könyvtárunk részére megrendelhető folyóiratok száma

csökkent, könyvtárunknak nem jár már sem a *Könyvtáros*, sem a *Könyv és Nevelés* és még sok minden más sem. Elkésérítő az is – nem személyes okokból –, hogy az *Iskolai könyvtárak. Segédkönyv könyvtáros tanárok számára* című (Második, részben átdolgozott, bővített kiadás, kiadta a Fővárosi Pedagógiai Intézet 1984.) könyvről megírt kritikámat – azaz bocsánat: észrevételeimet – a szaklapok nem közölték. Ez a könyv éppen arra lenne hivatott, hogy eligazítson bennünket minden lényeges és aprólékos kérdésben, de tele van hibákkal és hiányosságokkal. Megírta négy, lektorálta három szakember, ebből ahogy mondani szokás, ki lehet találni, miért nem szabad bírálni. Pedig e kritika tartalmazza azon javaslataimat is, melyek segítségével szakközépiskoláinkban tanmenetbe illeszthetően pótolni lehetne az általános iskolákban meg nem szerzett ismereteket.

Köpeczi Béla a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár XVIII. kerületi könyvtárának felavatásán, 1985. március 18-án elhangzott beszédében így fogalmazott: „Az új tantervek

kötelezően előírják a könyvtárhasználati ismeretek oktatását az általános iskolákban”. Csak-hogy ehhez iskolánként külön munkatervvel bíró könyvtáros-pedagógus kellene. Első osztályos szakközépiskolás tanulóink még a szoros betűrendet sem ismerik, nehogy el tudnának igazodni a különböző katalógusok közt! S tanmenetbe illesztett könyvtári órák nélkül még érettségivel is csak néhányan lesznek rá képesek. Csodálkozunk? Ne ezen. Inkább azon, de annál jobban, hogy *A Műszaki Szakközépiskolák Nevelési és Oktatási Terve. Magyar Irodalom. Heti 2–2–2 óra* című kiadványban egyetlen fejezet, sőt mondat sem szól az iskolai könyvtárakról, azoknak az oktató-nevelő munkába való bevonásáról. Enélkül pedig minden csak falra hányt borsó.

Szeretném, ha fenti megállapításomért elnézést kellene kérnem, és a varázsos mondat benne van valahol, csak véletlenül nem vettem észre!

Kadosa Árpád

ny. tanár, szakközépiskolai könyvtáros
Esztergom

Lapozgató

Országos közművelődési tanácskozás 1984 címmel annak a nagy, kétnapos összejövetelnek anyagát adta ki az Országos Közművelődési Tanács és a Művelődési Minisztérium megbízásából a Műsák Közművelődési Kiadó, amelyet 1984 októberében tartottak a Parlament épületében. A tanácskozás előadói beszédét *Köpeczi Béla* művelődési miniszter mondta, a vitában pedig 28-an szólaltak fel, ugyanennyi a száma az írásban benyújtott hozzászólásoknak is. Ezek szerzői között öt könyvtáros is található (Arnóth Károly, Billédi Ferencné, Kocsis István, Rózsa György, Vajda Erik), míg a tanácskozáson csupán Román Lászlóné kapott szót. A kötetben – mellékletben (pontosabban: függelékben) – megtalálható a *Közművelődésünk néhány kérdése* címmel a vitához előzetesen kiadott tájékoztató és a hozzá készült, többnyire az 1974–1983-as időszak adatait összehasonlító statisztikai adattár is.)

A közművelődés jelen helyzetéről megfelelő

állapotrajzot nyújtó fontos kiadványt *Fodor Péter* és *Kormos Sándor* állította össze. (1985. 244 l. 50 Ft)

A Tudomány – Technika (a borítón **TUDOMÁNYTÖRTÉNET – TECHNIKATÖRTÉNET**) című **MTESZ**-folyóirat 3. évfolyam, 1985 megjelölésű és *A Tudománytani Szemelvények új folyama* alcímű, 480 példányban sokszorosított száma magyar és külföldi szerzők 14 cikkét közli – továbbá gazdag h iranyagot is közread a tudománytörténet különféle területeiről. A szerzők között szerepel *Birtalan Győző*, az Országos Orvostudományi Információs Központ és Könyvtár igazgatója is. A cikkek nagyobb részéhez irodalomjegyzék tartozik, a kiadvány végén pedig *Gazda István* bibliográfiája olvasható *Az 1983-ban könyvtári forgalomba került tudományelméleti, valamint tudomány-, technika- és művelődéstörténeti művek a szerzők betűrendjében* címmel. (1985. 233 l.)

Végül mégis tanítok...

Harminc év az ember életében hosszú idő. Meggyőződésem, hogy ennyi időn át tiszteletdíjas, falusi könyvtárosnak lenni csak nagyon nagy lelkesedéssel, a könyvek rajongó szeretetével lehet! Az anyagiak szinte szóba sem jöhetnek, hiszen például az elvi „tiszteletdíjam” ma is csak 450, illetve a szomszéd faluban, Kaposgyarmaton, ahol szintén én vagyok a könyvtáros, 350 forint, ugyanannyi, mint 25 évvel ezelőtt. Tehát valami belső tűz – amelynek égése már gyermekkoromban elkezdődött – tartott meg Hajmás és Kaposgyarmat könyvtárosának immár három évtizede... Még nem voltam ötéves, amikor édesanyámtól megtanultam olvasni és a könyveket szeretni. Elkápráztató az olvasás gyönyörűsége, szenvedélyes olvasó lettem. Kisiskolás koromban sem szélvihar, sem szakadó eső vagy jeges út nem tarthatott vissza, hogy a könyvtári órára elmenjek. Úgy jártam oda, mint valami tündérországba, ahol a tanárnéni volt a királynő. Ő adta nekem azokat a csodálatos műveket, amelyek gyermekfantáziámat hol elandalították s könnyekre fakasztották, hol izzó haraggal töltöttek el az emberi gonoszság ellen.

10–12 évesen már nem meséket, hanem Jókai, Gárdonyi, Mikszáth regényeit faltam, s hamarosan Tolsztoj és Dosztojevszkij is jó ismerőseim lettek. Gondolom, a könyvtáros tanárnéni kedves, megértő egyénisége is befolyásolta elhatározásomat, hogy én is tanítani fogok, sok könyvem lesz, s a gyerekek engem is úgy szeretnek majd, mint én őt. Azóta is szívemben őrzöm bájos, törékeny alakját. Tüdőbajos volt, fiatalon ment el örökre.

Tehát kitartoán álmodoztam arról, hogy tanítónő leszek, de sajnos, nem sikerült. Pedig az igazgatónő a kérvényemhez mellékelte egy szép levelet, hogy az intézet legkiválóbb növendéke vagyok. A kérvényemet visszaküldték azzal, hogy nincs hely. Életem első nagy csalódása volt, de a tanulástól nem tarthatott vissza senki. Magánúton végeztem el a gimnáziumot, az

utolsó évet pedig – mint bejáró – Kaposváron.

A sorsom aztán úgy alakult, hogy nem lett belőlem sem tanítónő, sem nagy előadóművész (erről is álmodoztam), csak egy falusi tanítóné. Falusi életemben a könyvek iránti szeretetem csak fokozódott, hiszen itt mozi, színház, sőt akkor még televízió sem volt, a kultúra egyetlen hordozója számomra továbbra is a könyv maradt.

S amikor egy verőfényes őszi napon váratlanul kijött hozzánk a megyei könyvtár egyik dolgozója, hogy vállalljam el a kis könyvtár vezetését Hajmásan, boldogan igent mondtam. Ez a rokonszenves ember *Bánki Gyula* volt, egykori falusi szabómester, aki szintén a könyvek szeretete révén lett élete végéig odaadó, lelkes könyvtáros. Sajnos, már nincs közöttünk, de nevét beírta a könyvtárosok nagy aranykönyvébe.

Így kezdődött könyvtárosi pályafutásom. Először az iskola tanterme fogadta be a csaknem 700 kötetből álló „könyvtárat” (ma a 3133-as leltári számnál tartunk!), a nem valami szerencsés méretezésű, lapos, barna szekrényekben. A nagyobb méretű könyveket nehezen lehetett bennük elhelyezni.

A kis könyvtár kezdetben nem nyújtott nagy választékot, de Jókai, Mikszáth, Móra, Gárdonyi műveiből szívesen válogattak a falusi emberek, s a gyerekeknek is jutott pár szép meséskönyv.

A könyvek nem sokáig maradtak a tantelemben, a szolgálati lakásnak volt egy 12 négyzetméteres kis helyisége, azt leválasztották, s itt alakult ki az első szabadpolcos rendszerű és egyre bővülő választékú kis könyvtár. A polcokon szerettek válogatni az olvasók, egyre többen jöttek könyvekért, én pedig mind nagyobb buzgalommal rendeltem újabbakat, s kaptam csereállományt is a megyei könyvtártól, amely gondosan istápolta ezeket az újonnan létesült kis könyvtárakat.

Könyvtárasságomnak ebben a kezdeti sza-

kaszában ismerkedtem meg a megyei könyvtár jelenlegi igazgatójával, *Szita Ferenc*cel, ő volt az első instruktorom. Biztatására lettem az alapfokú könyvtárosvizsgát, s már ekkor érelődött bennem az elhatározás: magasabb fokon is megszerzem a szaktudást. 1961-ben beiratkoztam az akkor Pécsen működő középfokú könyvtárosképzőbe, s 1964-ben jó eredménnyel államvizsgáztam.

Büszke voltam erre az oklevélre, nem volt könnyű a megszerzése. Sokan indultunk, és csak kevesen jutottunk el a célig. Ezzel az oklevéllel főállást is betölthettem volna, ha lakást tudunk szerezni, de így megmaradtam falusi könyvtárosnak.

A pécsi tanulóévek alatt az egyik vizsgámra bejött a város neves költője: *Csorba Győző*. Elismerően bólogatott, majd végül megkérdezte, hol vagyok könyvtáros, s hány olvasóm van. Mikor megmondtam, nem akarta elhinni. Valóban, abban az időben sokan beiratkoztak, ez volt könyvtárosi működésem hőskora. Akkor még nem kezdődött el a lakosság nagyarányú elvándorlása, s az utóbbi évek fájdalmasan magas számú elhalálása sem tizedelte az olvasótáborát.

Pécsi tanulmányaim egy nagy élménnyel is gazdagítottak. Megláthattam az Országos Széchényi Könyvtárt. Szerveztek ugyanis egy kirándulást a számunkra, amelynek középpontjában ez a csodálatos könyvtári látogatás volt. Elfogódottan bámultuk a régi-régi föliánsokat, az óriási értékű korvinákat, amelyek láncokkal rögzítve tanúszkodtak a késő utókor számára Mátyás királyunk nagy szelleméről. Ekkor voltam először pesti színházban is. A Madách Színház egyik előadásán Psota Irén, Márkus László stb. játékát élvezhettük. S ekkor ismerkedtem meg a nagy tudású íróval, *Hegedüs Gézával*, akivel egy asztalnál ebédelttem.

Ma már nem a nagyon kicsi, omladozó falu helyiségben zsúfolódnak könyvtáram könyvei. Miután a körzetesítéssel megszűnt az iskola, felszabadult a tanterem. *Keceli József*, az akkori tanácselnök szépen rendbe tetette, kifestette, szőnyegekkel, függönyökkel, bútorokkal berendezte. Imponáló, tágas, 64 négyzetméteres termet kaptunk, hálás köszönet érte.

Most méltóbb környezetben fogadhatom olvasóimat, akiknek a száma, sajnos, már nem hihetetlenül nagy, de sok közöttük a régi törzstag, s jóval igényesebbek. Ezt az igényességet próbálom fokozni irodalmi előadásokkal is. Már hosszú évek óta tartok késő ősztől tavasz végéig előadásokat, főleg az irodalmi aktualitá-

sokról. Ezekre az előadásokra személyesen hívom meg olvasóimat, s nagy öröm számomra, hogy figyelemmel, érdeklődve hallgatják szavaim.

Igyekszem közvetlen, lírai hangvétellel bemutatni a költőket vagy írókat, akiknek a sorsa egyébként is legtöbbször kész regény.

Meggyőződésem, hogy ezek az előadások rengeteget segítenek az írók, költők és műveik megismerésében. Diafilmeket is kérek a megyei könyvtárból, költők esetében egy-egy általam elmondott szép vers gondolkodtatja el a közönséget.

Ennyi tapasztalattal a hátam mögött bátran merem állítani, hogy az lehet igazán jó könyvtáros, aki rajongó, lobogó lelkesedéssel vállalja azt a nagyszerű feladatot, hogy másokat a könyv szeretetére neveljen. Akinek csillog a szeme, ha egy-egy szép költeményről beszél, akinek öröm, ha egy új olvasó érkezik a könyvtárba. Aki szereti az embereket! Az sem baj, ha a könyvtáros sokoldalúan érdeklődő egyéniség, ha ismeri és szereti a zenét, a földrajzot, a történelmet stb.

A gyerekek elszomorítóan keveset tudnak olyan ember-óriásokról, mint *Széchenyi István*, s egyáltalában a haza fogalmáról, a haza szeretetéről. De néha kérdéseket tesznek fel, s olyankor jó, ha helyes választ tudunk adni. Örülök, hogy újra megjelentették *Surányi Miklós* „Egyedül vagyunk” című regényét; aki elolvassa, gazdagabb lesz lélekben, tudásban.

Már szinte hálás vagyok a sorsnak, hogy megtartott falusi könyvtárosnak! Valóban taníthatok, nevelhetek, egészen közelről megismerhetem olvasóimat, belelátok a lelkükbe, a társaimmá válnak. Egyesek különösen kedvesek nekem. Akiket gyermekként ismertem meg, s – ezüstös szálakkal a hajukban – ma is hűséges látogatói a könyvtárnak.

Sajnos, a temetőben is találok már egykori olvasókat – immár örök álomban –, nekik be-tegségük idején rendszeresen vittem a lelki táplálékot.

Van egy fiatal, cigányasszony olvasóm, a Szép Ilonka, akit szintén általános iskolás korában szoktattam rá az olvasásra, s ma, három kisgyermek anyjaként is, hűségesen eljár hozzám. Saját bevallása szerint éjjel 11–12 óráig is olvas. A meséskönyvektől Jókain, Gárdonyin keresztül eljutottunk a legmagasabb igényeket is kielégítő szépirodalomig. A gyermekeinek is kér meséskönyveket, mert még óvodások, és mese nélkül nem alusznak el. Ezek a

gyerekek szépen köszönnek, illedelmesek, már érződik viselkedésükön a könyvek hatása.

Könyvtári munkám legkedvesebb része a kölcsönzés, az olvasóimmal való szoros kapcsolattartás. S az irodalmi előadások. Ezek valósággal lázba hoznak, ilyenkor kicsit kárpótolva érzem magam a gyermekkor eltemetett álmaiért!

Elnézést kérek azoktól, akik e soraimat olvassák, ha önmagamról, érzéseimről többet írtam volna, de 30 éves könyvtárosi múlt áll mögöttem, s csak úgy lehet megérteni valakinek a munkáját, ha ismerjük érzéseit, hajlamait, álmait.

Sokan csodálkoznak, tudom, hogy hétfőnként milyen örömmel cipelem a szomszéd fa-

luba is az újdonságokkal megrakott táskát. Amint csodálkoztak akkor is, amikor önként, kényszer nélkül vállaltam, saját költségemen, a könyvtárosi oklevél megszerzését. Pedig egyszerű a magyarázat, *Juhász Gyula* megfogalmazta: „Könyvek, első szerelmem e világon, / Könyvek, ti hoztatok mindent nekem, / Felejtést és vigasztalást e tájon”.

Igen, végül mégis tanítok, a könyvtári munkám ad erőt, tölti be életemet, s amíg ez a gyermekkorban fellobbanó tűz nem alszik ki a lelkemben, könyvtáros maradok!

Mohos Béláné
községi könyvtáros
Hajmás (Somogy m.)

Mikroszámítógép a Szombathelyi Megyei Könyvtárban

Az oktatás különböző szintjein ma már nem újdonság a számítógép, rövid időn belül korszerű segítőtársa lett a tanároknak és diákoknak egyaránt. Könyvtárainkban a kisszámítógépek (személyi számítógépek, még pontosabban mikroszámítógépek) nem terjedtek el olyan gyorsan, mint az iskolákban, de azért egyre több helyen már megtalálhatjuk az új technikai segédeszközt. Vas megyében a megyei könyvtáron kívül a sárvári és a körmendi könyvtárnak van számítógépe. Körmenden több sikeresen alkalmazható programot is készítették már *Spectrum* gépükre, Sárváron pedig komoly tervekről tudunk (itt *Commodore 64*-gyel rendelkeznek). A megyei könyvtárban is örülünk az új lehetőségeknek és sokat gondolkodunk, vitatkozunk azon, hogy mire is használhatjuk gépünket.

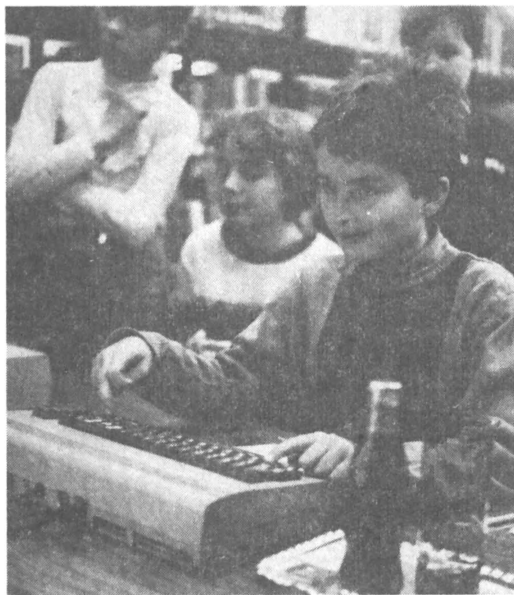
Bizonyos, hogy a számítógép – persze legtöbbször nem a mikroszámítógép – komoly adminisztrációs terheket vehet le a könyvtárosok válláról. Elég csak a kölcsönzés gépesítését megemlíteni. Megyei könyvtár esetében ezt a feladatot a mi gépünk egyedül nem képes megoldani. Kisebb könyvtárnál természetesen más a helyzet, ott szerényebb teljesítményű gép is elegendő lehet a feladatra. Akkor viszont az

csábíthat vitára, hogy vajon szükség van-e egyáltalán gépi megoldásra. Fontos az is, hogy csak akkor végeztessük a munkát géppel, ha a hagyományos módszereknél pontosabb, megbízhatóbb és gyorsabb eredményt kapunk.

Könyvtáraink leginkább a Commodore 64-es gépet vásárolták meg, illetve ennek beszerzése volt lehetséges és célszerű. Könyvtárunk is ilyenrel rendelkezik. Tudomásul kellett vennünk, hogy gépünk nem arra való, amire az első pillanatban gondoltunk. Elsősorban a számítógéppel való ismerkedés kiváló eszköze, bár nem adhatunk teljesen igazat azoknak sem, akik ezt a géptípust kizárólag játéknak tekintik. Az igaz, hogy mindent megváltó eszköznek sem szabad kikiáltani, de nagyon jó segítője lehet munkánknak. A tapasztalatok azt mutatják, hogy központi programellátásra nem várhatunk, ezért véleményem szerint a felhasználók ötleteire, munkájára van szükség. (Mint a *Mikroszámítógépen használható információkereső rendszerek* című, 1986. jan. 9–10-én megtartott konferencián meggyőződünk róla, egyre több és egyre jobb ilyen „központi” program, típus-szoftver van már. A konferenciáról lapunk beszámolót fog közölni – a szerk.)

A meglevő szakirodalom lehetővé teszi, hogy saját magunknak egyszerű, de praktikus programokat készítsünk. Sokan mondják, hogy ez a gép komoly munkára nem való. Itt csak azt kell eldönteni, hogy kinek mi a komoly munka. A könyvtárosoknak általában a hátuk is borsózik a statisztika hallatán. Én szeretem, de tapasztalataim szerint például egy 40–60 könyvtárból álló szervezetnél (egy városkörnyék könyvtári hálózata) az év végi vagy évközi komplett statisztika a hozzátartozó viszonyszámokkal, változásokkal, nagyságrendbe-állításokkal és összegezésekkel 2–3 napot is elvonhat egy módszertanos munkaidejéből. Megyei módszertannál a városok és a városkörnyékek számától függően ez az idő többszöröződik. Emellett milyen unalmas napokon keresztül százaléktételeket és százaléklábakat számolni egy humán érdeklődésű könyvtárosnak. Megmértem, hogy mennyi idő kell ehhez Commodore-unknak. Az adatbeviteltől a kinyomtatásig 32 perc telt el 40 könyvtárnál. Egy másik programunk (500 tételes nagyságrend fölött is) az állománykivonásokkal járó idegőrlő mechanikus munkáktól mentesít, jelentősen lerövidítve azt az időt, ami egy dokumentum kivonási szándékától a kész törlési jegyzékig eltelik. Nem sorolom az apróságokat, de azt hiszem, hogy ilyen feladatok gépi megoldása is komoly segítség lehet a könyvtárosoknak. Egy vállalkozásunkról azonban bővebben szólnék.

Programot készítettünk komplett gyermekkönyvtári foglalkozáshoz. Izgalommal vártuk a rendhagyó foglalkozást, kíváncsiak voltunk, mit nyerhetünk a számítógép ilyen felhasználásából. Programunk feladatcsomagokat tartalmaz, illetve kínál a gyerekeknek. Csoportosan vagy egyénenként tetszőleges variációban használható, a program töltése után nincs szükség számítógépes ismeretekre. Igyekezünk olyan feladatokat összeállítani, amelyek lehetőleg egyértelműen meghatározhatók, illetve megoldhatók. Tapasztalataink azt igazolták, hogy 5–10 összetett feladat óráig képes foglalkoztatni több gyereket is (a bemutatón 40-en voltak). A program futása közben először csak a fő kérdéseket látták a gyerekek, de némelyikük azonnal vállalkozott a megoldásra. A bátrak számára nem volt fontos a könyvtár jelenléte dokumentumaival és katalógusaival. Jó válasz esetén a gép a fő feladathoz kapcsolódóan újra kérdezett. A válasz ezúttal általában már nem ment kapásból, és ezután pár kérdésel már biztos volt, hogy a gyerekek használják a könyvtárat. Kerestek kézikönyvekben és ka-

A szerző felvétele

talógusokban egyaránt. A gyermeki kíváncsiság nem hagyta el őket, igyekeztek sokféle és jónak vélt válasszal kifogni a gépen. Mivel bármelyik feladat többször is ismételtető volt, aki akarta, bármikor összemérhette tudását a géppel. Azok a gyerekek, akik valahol elakadtak, a könyvtárosoktól segítséget kaptak.

Gépünk tehát kiválóan foglalkoztatta a nagyokat, kicsiket egyaránt. Egyetlen feladat megoldását sem lehetett megkerülni, ez ösztönözte a csoportot több esetben kollektív munkára. Mi, könyvtárosok örömmel vettük észre a két óra alatt, hogy a gyerekek nem fáradnak, kitartóan küzdenek a feladatokkal. Nagyon nehéz volt véget vetni a könyvtárhasználati foglalkozásnak, amiben a gyerekek számára a feladatok mellett nyilván a számítógép jelenléte is vonzó volt. Szeretnénk folytatni, ismételni az ilyen foglalkozásokat, bizunk abban, hogy segítheti a gyermekkönyvtárosok munkáját és (talán nem is kicsit) színesítheti a könyvtárhasználati órákat. Az itt látható fényképen a gépet és ezáltal a könyvtárat használó gyermek kíváncsi, sikerélményektől sugárzó arca sokkal többet elárul próbálkozásainkról.

Programjainkról az érdeklődő kollégáknak szívesen adunk részletesebb tájékoztatást is.

Kovács Géza

a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár munkatársa

Ot év alatt nyolcvanezerrel bővült a kölcsönözhető kötetek száma az élelmiszeripari üzemek szakszervezeti könyvtáraiban. Az állandó olvasóké meghaladja a 31 ezret.

Idegen nyelvű, angol, német, orosz előadássorozatot tart a Békés Megyei Könyvtár január óta idegen nyelvet oktató pedagógusok, továbbtanulni szándékozó fiatalok és más érdeklődők számára. A kétórás előadásokat a szegedi tudományegyetem oktatói tartják.

A kalocsai érseki könyvtárba is ellátogatott a Modenából hazánkba érkezett kommunista pártküldöttség, amelynek vezetője, *Alfonsina Rinaldi*, az Olasz Kommunista Párt központi bizottságának tagja. Az érseki könyvtárban Köveshegyi András olaszul köszöntötte a vendégeket, majd beszámolt a könyvtár életéről.

Műemlék-könyvtáraink látogatásához is segítséget nyújt a Tourinform. A sárospataki, a pannonhalmi, a kalocsai érseki könyvtár valamint az esztergomi vízivárosi könyvtár iránt érdeklődőknek a Tourinform a 179-800-as telefonszámon ad bővebb felvilágosítást.

A salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtárban az átmeneti visszaesés után lassan növekszik az olvasók száma. A tervezett 5600 olvasó helyett 5815-en iratkoztak be a múlt évben. Emelkedett azok száma is, akik igénybe veszik a könyvtárközi kölcsönzés szolgáltatásait. A kölcsönzött kötetek száma viszont csökkent.

Zánkán és társközégeiben jelentősen gyarapodott, gazdagodott a klubkönyvtárak állománya. Az olvasókkal külön tiszteletdíjas könyvtáros foglalkozik, a népművelők csak a klubfoglalkozások szervezését végzik.

Hangos könyvtár létesült a Vakok és Csökkentlátók Nógrád megyei szervezete segítségével Salgótarjánban. A szolgáltatást kezdetben csak hatan vették igénybe, minthogy azonban a szervezet névsorában ennél jóval több rászoruló szerepel, remélhető, hogy számuk növekedni fog.

Fennállásának tizedik évfordulóját ünnepli a Nyíregyházi Konzervgyár Váci Mihály szakszervezeti könyvtárában a könyvbarátok klubja. A klub tagjai havonta egyszer találkoznak, hogy megvitassák a hazai és a külföldi irodalom egy-egy remekművét.

Rákóczi Ferenc halálának 250. évfordulója alkalmából irodalmi estet rendeztek Pécsen a Várkonyi Nándor fiókkönyvtárban. A műsorban Galambosi László költő mondta el Szegények fejedelme című versét, majd dr. Tóth István nyugalmazott főiskolai tanár tartott előadást. Közreműködtek a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola pécsi tagozatának hallgatói.

Gyermekkönyvtár nyílt Kapuváron az egykori Rába-palota felszárnyában, ezzel tehermentesítve a központi könyvtárat, amely még így is helyhiánnyal küszködik. A 17 500 kötetes könyvtárból 7000 könyvet vittek át a gyermekkönyvtárba, ahol betürendes és szakkatalógus áll a gyerekek rendelkezésére.

re. A felszabadulási évfordulóra a város három általános iskolája 800 kötetet ajándékozott a könyvtárnak.

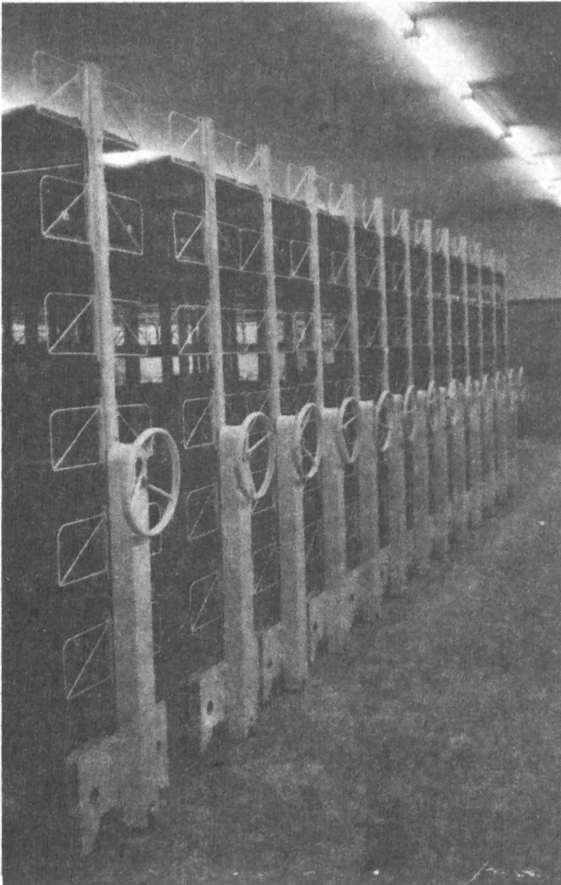
Személyi hír. *Németh István-né*, a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Központi Könyvtárának igazgatója nyugállományba vonult. Utódjául *Barátné dr. Hajdu Agnest* nevezték ki. – **Halálozás.** *Bucsiné Szaál Rózsa*, a miskolci SZMT Központi Könyvtárának munkatársa életének 33. évében, tragikus körülmények közt elhunyt.

Mekkában megnyílt a világ legnagyobb iszlám könyvtára. A szaúd-arábiai szent városban létesített könyvtár építési költsége 11 millió dollár volt. Az összeget Fahd király adományozta. A könyvtár 40 ezer kötetből, számos ritkaságból, kéziratból, mikrofilmből áll. A gyűjtemény egyes darabjai 900 évesek.

A régi könyvek vásárát az idén a Békéscsabai Megyei Könyvtár földszintjén rendezte meg a szegedi antikvárium. Korábban az aukciót a Jókai Színház előcsarnokában tartották, mivel az közelebb van a városközponthoz, de az olvasók – az utólagos felmérések szerint – egyetértenek azzal, hogy a könyvvásárokat a jövőben is a könyvtárban tartsák.

A határon túli magyarság irodalmáról előadássorozatot rendezett a székesfehérvári Velinszky Könyvtár és a középduanántúli írócsoport. Az első előadást Pomogáts Béla tartotta a kárpát-ukrajnai magyar irodalomról.

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

**MERABONA
és
TÉKA
típusú bútorainkat,
melyek
IRINGÓ
alvázra szerelve
tömörraktárak
berendezésére is
alkalmasak**

Gyártja: MEZŐGÉPIPARI

SZÖVETKEZETI

KÖZÖS VÁLLALAT, SZANY

Felvilágosítás, berendezési tervek, árajánlat készítése:

CAVALLONI GYÖNGYI

Budapest XI., Szakasits Á. u. 32/a. X. 95. 1119

Telefonüzenet: 663-226

c. munkájában a Könyvtártudomány és könyvtudomány c. fejezetet – a szerk.) Így tehát foglalkozni kellett a bibliológiának mint önálló tudományszaknak a kialakulásával, valamint jelenlegi értelmezéseivel, illetve a bibliológiai gondolkodás fejlődésével. *R. Estivals*, a Bordeaux III. Egyetem professzora, a Francia Bibliológiai Társaság elnöke a témakör francia és főleg nemzetközi vonatkozásait ismertette. *Fülöp Géza*, az ELTE könyvtártudományi tanszékének docense arról tartott részletes előadást, hogy miként is alakult a 18. század végétől napjainkig a bibliológiai gondolkodás Magyarországon. *Rózsa György*, az MTA könyvtárának főigazgatója a nemzetközi és magyar tapasztalatokkal összhangban azt válaszolta fel, hogy jelenleg milyen lehetőségek és feladatok állnak a nemzetközi összehasonlító bibliológiai kutatások előtt. *Büky Béla*, az MTA Nyelvtudományi Intézetének munkatársa a beszédmodell és az írásbeli közlés modellje közötti különbségek ellenőrzésével jelentős mértékben járult hozzá a bibliológiai kutatások nyelvészeti megalapozásához.

Az általánosabb témájú előadások után az előadók rátértek az írás és a modern technológiák viszonyának elemzésére. Ezek az elemzések két fő csoportot alkottak: a francia kutatók a jelenségek vizsgálatát alapvetően az új tech-

nológiák oldaláról közelítették meg, magyar részről viszont a súlypont az írás-olvasás társadalmi szerepének tanulmányozásán volt. Mindkét részről könyvkiadással, vagy irodalom- és olvasáskutatással foglalkozó szakemberek működtek közre. Egyes francia kutatók a számítógépes szövegfeldolgozás és szöveg-előállítás által a könyvkiadásban, illetve általában a vizuális kommunikációk vonatkozásában teremtett új helyzetet tanulmányozták. *Zöld Ferenc*, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesületének főtitkára a kiadói politika és a társadalom olvasási igényei közötti összefüggéseket elemezte, különös tekintettel az elmúlt évtizedek változásaira, tanulságaira. Ehhez kapcsolódtak azok az elemzések, amelyeket a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, valamint a Művelődéskutató Intézet munkatársai (*Deme Tamás*, *Gereben Ferenc*, *Kamarás István*, *Lőrincz Judit*, *Nagy Attila*) a magyar társadalom olvasási kultúrájának különböző metszeteiről készítették. *Szabolcsi Miklós* akadémikus a modern technológiák fejlődése és a 20. századi szépirodalom közötti összefüggéseket elemezte. *Tamás Pál*, az MTA Szociológiai Intézetének munkatársa arról szólt, hogy a számítástechnika miként alakította az írásbeli kultúra fejlődését a nyolcvanas évek magyar társadalmában.

Viszonylag igen kevés előadás foglalkozott a bibliológia és a szakirodalmi tájékoztatás, illetve az informatika összefüggéseivel. A hazai szakmai körökben már régebről ismert *J. Meyriat*, a párizsi Országos Politológiai Alapítvány Dokumentációs Központjának igazgatója azt elemezte, miként adhat választ a modern szakirodalmi tájékoztatás a műszaki fejlődés legújabb kihívásaira, és ennek során hogyan változhat meg a hagyományos értelemben vett írás- és olvasáskultúra. E sorok írója (az MTA könyvtára részéről) pedig arról tartott előadást, milyen lehetőségeket lát az információkereső nyelvek bibliológia segítségével történő sematizálására.

A kollokviummal párhuzamosan, minden nap szakmai és szervezeti problémákat megvitató értekezletekre, eszemcserékre is sor került. Ezeken a résztvevők többsége sürgette a Nemzetközi Bibliológiai Társaság mielőbbi megalapítását, ajánlás készült az angol-francia nyelvű nemzetközi bibliológiai szakfolyóirat magyar-francia együttműködés keretében történő szerkesztéséről és kiadásáról, valamint közös magyar-francia kutatásokról is. A Párizsban működő Francia Bibliológiai Társaság

egyre szorosabb kapcsolatot épít ki az UNESCO-val és igyekszik megnyerni a nemzetközi bibliológiai programok szakmai és anyagi támogatására.

A magyar–francia bibliológiai kollokvium

sikere azt bizonyítja, hogy a bibliológia terén számos olyan témakör van, amelynek kutatása iránt mind nálunk, mind pedig nemzetközi méretekben is élénk az érdeklődés.

Sebestyén György

Magyar könyvek Amerikában

Az amerikai közkönyvtárak magyar gyűjteményeinek jövője

Az európai migrációs folyamat keretében a századfordulón az I. világháborúig Magyarországról nagy tömegek vándoroltak ki, főként az Egyesült Államokba. *Puskás Julianna* kutatásai szerint (Kivándorló magyarok az Egyesült Államokban 1880–1940. 1982. Akad. K. 638 l.) ez az oda-vissza vándorlás 1 millió 200 ezer embert érintett. Az Amerikába irányuló magyarországi népvesztés 800–900 ezer között mozgott. Bár a kivándorolt tömegek műveltsége alacsony szinten állt, az olvasás igénye körükben mégis jelentkezett, s az elszakadtságban sajátos jelentőséget kapott. Az amerikai társadalomba beözönlők száma a harmincas évekre meghaladta a 30 milliót. A bevándorlók kulturális beilleszkedése az amerikai közkönyvtárak számára is új helyzetet teremtett, igényeik ellátása a századfordulótól speciális feladattá vált. Megkezdődött az idegennyelvű gyűjtemények létesítése, a vándorlási hullám kronológiájának megfelelően először a német, majd az észak-európai, s ezt követően a közép- és dél-európai népcsoportok számára.

A 20. század első évtizedének második felétől sorra jelentek meg a magyarok lakta területek, New York, Chicago, Cleveland, Pittsburgh, Passaic, Detroit közkönyvtáraiban a magyar gyűjtemények. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa hazai erőforrásokból is támogatta ezt a folyamatot. Több könyvtárba érkeztek könyvküldemények Magyarországról. A közkönyvtárak pár száz kötetes magyar gyűjteményei nagy szolgálatot tettek, igen nagy forgalmat bonyolítottak le, s ott, ahol a bevándorlás folytatódott, az újabb hullámoknak megfelelően a könyvgyűjtemények a legutóbbi évtizedekig folyamatosan növekedtek. Az első generáció fokozatos elhalásával, az

újonnan bevándorló magyar csoportok összetételének változásával a magyar olvasóközönység érdeklődése jelentősen csökkent. A harmincas években s a II. világháborút követően érkezettek képzetesebb társadalmi rétegekhez tartoztak. Az ő köreikben a művelődési és tájékozódási igény ellátását sok helyütt a magánkönyvtárak és az angol nyelvű olvasmányok vették át. Ez a tendencia az utóbbi évtizedekben folytatódott.

A közkönyvtárak használatának csökkenésével természetesen a gyűjtemények fejlődése is

lelassult, kivéve azokat a könyvtárakat, amelyekben szerencsés véletlen folytán az idegennyelvű anyag gondozását magyar származású könyvtárosok végezték (például New York Public Donell Library, Los Angeles-i Public Library). Bár az olvasói roham itt sem kényszerítette a könyvtárat a szokásosnál erőteljesebb gyűjteményfejlesztésre, a hozzáértés megtette hatását, a magyar anyag modern kiadványokkal egészült ki. A jól fejlesztett állomány ismét vonzóvá vált az új típusú olvasóréteg számára. Ezekben a könyvtárakban érthető módon a magyar anyag használata felülmúlja más könyvtárak magyar gyűjteményének használatát.

Természetesen a gyűjteményfejlesztés mellett számos egyéb lényeges tényező is befolyásolja a magyar gyűjtemények fejlődését. Ezek közül kettőt emelek ki: a demográfiai összetevőket és az amerikai könyvtárügynek az ott élő etnikumokat érintő politikáját.

Az amerikai nagyvárosokban élő népesség folyamatos átrendeződésének tendenciái ma már hazánkban is közismertek. A hajdani közép-európai bevándorlók funkciójukat – a legképzetlenebb, legkiszolgáltatottabb munkaerő funkcióját, s ezzel lakóhelyét is – fokozatosan átadják a legújabb bevándorlóknak (mexikói, Puerto Ricó-i stb.). A régi kelet-európai – köztük a magyar lakta – negyedek tömbjei felbomlottak, a régi lakók szétszóródva új környezetbe települtek. Az elárvult könyvtárak funkciójukat veszítve, használók nélkül maradtak. Ez történt Cleveland, Pittsburgh és Passaic érintett könyvtáraiban. Az amerikai *public library*-k számára nem volt más megoldás, mint a központosítás. Az olvasók nélkül maradt idegennyelvű gyűjteményeket a legtöbb közkönyvtárban egy központi idegennyelvű gyűjteménybe vonták össze, ahol az egyéb idegennyelvű anyaggal együtt szakszerű kezelést biztosítani tudják. Ilyen központosított

gyűjteményt találhatunk ma már például Clevelandban, New Yorkban, Detroitban, Philadelphióban.

Elősegítette ezt a folyamatot a soknemzeti-ségű Amerikában élő etnikumok kulturális igényeire programszerűen gondot fordító politika. A hetvenes években ez a program jelentős erőforrás volt, amely azonban a magyar gyűjtemények vonatkozásában nem hasznosult eléggé, mert nem volt elegendő képviselő. Az utóbbinak két formája lehetséges: szakmai és társadalmi. Sajnos, ezekben a gyűjteményekben kevés a magyar származású könyvtáros, aki a meg nem nyilvánuló, de létező igényekre is rá tudna tapintani, s az erőforrásokat ezek kielégítésére tudná fordítani. Kevés a könyvtárakban a társadalmi képviselő is. Ennek fontossága az idegen környezetben élő magyar közösségek számára nem elég nyilvánvaló. Az erőforrások ismerete, az igények megnyilvánulása és a gyűjteményfejlesztés összefüggése elsősorban a szakember számára magától értetődő. Ezért tudatosítani kell, hogy rendkívül fontos szerepet tölthetnek be azok a magyar képviselők, akik az idegennyelvű gyűjtemények jól képzett szakemberei számára a magyar irodalomra és kultúrára, valamint az idegen környezetben élő magyarság igényére vonatkozó információk közvetítésére vállalkoznak. Más etnikumok gyakorlatában ez nem ritka. Az effajta segítség eredménye a clevelandi magyar gyűjtemény fejlődése, ugyanakkor például a segítség hiányának következménye a teljes stagnálás Detroitban, de még inkább Passaicban.

A gyűjtemények az anyanyelvi kultúra és a magyarságismeret fontos forrásai. Életbentartásuk és fejlesztésük mind az amerikai magyarság, mind az e hazában élők közös érdeke. Érdemes összefogni, s megoldást találni e lehetőségek kellő hasznosítására.

Dr. Kovács Ilona

KÉRÉS A SZERZŐKHÖZ

A Könyvtárosnak szánt írásokat oldalanként 26 sorral, soronként pedig 58 leütéssel kell gépelni. A kézirat végén, illetve a fényképekhez csatolt kísérőlevélben kérjük feltüntetni a szerző nevét, személyi számát, lakáscímét, munkahelyi beosztását és munkahelyének címét.

Szikszai Károly képeiről, irodalmiasan

E befejezetlen században, mint lassuló víz a hurcolt iszaptól, a művészetek úgy szabadulnak a kánonoktól. Nem a legsajátabban egyértelműt, inkább hol a homályost, hol meg a villódzó sokértelműt – az átmenetet – keresik, tűzik ki megvalósítandó feladatként. A költészet, lám, zenei akar lenni – régebben dallamos, újabban konkrét-zajszerű, kombinatorikus és aleatórikus, mint a kortárs zene; festői akar lenni – régebben szinesztéziás vagy kaligrafikus, újabban geometrikus és emblematikus, mint a kortárs képzőművészet. Amelyik maga is egyetlen óriási határterületté vált.

Csak akkor fanyalodik el a modern művészet rajongója, ha a festő az irodalom határvidéke felé közelít. Mert valamikor, egy rossz emlékezetű művészetpolitikai korszak valamennyi művészeti ágra az irodalom egyfajta kánonját kényszerítette rá, méghozzá olyant, amelyik az irodalomban is jobbára csak fércművekkel fért össze. De meggondolandó, hogy e rossz tapasztalatokat érdemes-e odáig általánosítani, hogy a festő, rajzoló önkéntes, és korszerű irodalmi tartalmak felé moccanó ihletét is leforrázza a gyanú. Kondor Béla életműve, Banga Ferenc eddigi munkálkodása a példa rá, hogy az előítéletek – szokásuk szerint – e téren is néhezen oszlanak.

A fiatal költészet „plebejus” áramlatához tartozó Szikszai Károlynak (1086 Budapest, Lujza u. 27.) alapos joga van ahhoz, hogy e határvidéken telepedjék meg. (A képzőművészetben – az éppen ma elfogadottnál erősebb – kötődése a hagyományokhoz talán azzal is magyarázható, hogy az irodalom fiataljai kevésbé hajlamosak a kannibalizmusra: elődeik tanításaiból s nem elfogyasztásukból remélnek nagyobb bátorságot nyerni.)

Rajzain mindig emberek vannak; egy, kettő, néha három. Mindig történik köztük valami – akkor is, ha csak egyetlen lényt látunk a képen. Környezetében, a beállítás szomorúságában ott van annak a másik lénynek a nyoma, aki az imént csukta rá az ajtót, taszította fel az utcán, szózott rá rézből való aranygyűrűt, használhatatlan jótanácsot, és ugyanígy üldögél most egy másik szobában, egy másik asztal mellett.

A történet mindig nagyon határozott, az idő folyásából körülhatároltan kiemelkedő; ilyenképpen Kondor modern ikonjaiból eredeztethető. Ám Szikszai rajzainak történései sohasem kivételesek, sohasem ünnepiesek. Ismerősségük, bevésottságuk nem attól van, hogy a gyönyör vagy az irtózat villanófénye égette volna őket emlékezetünkbe. Hétköznapi helyzetek inkább, amelyeknek képét az örökös ismétlődés koptatta tudatunk lemezére. Torz életeket mutatnak ezek a képek, de sejtetik azt is, hogy nincs még elveszve minden. Lehet, hogy a szoba lakói a következő pillanatban nevetve hátbaütik egymást, és kiszaladnak a szabadba. Csak éppen egy kicsi remény kellene hozzá. Ebben rejlik e rajzok iróniája: koszlotság és tisztaság döntetlenében. Ez az irónia némileg Banga Ferencsel rokonítaná, ha egy kissé több derűt, felülemelkedést – velünk, nézőkkel vállalt cinkosságot – engedélyezne magának. Ha Banga Esterházyt illusztrálja, Szikszaihoz inkább a sötétebb, tépelődőbb, óvatlanabb Hajnóczy Péter illenék.

Ami nem azt jelenti, hogy Szikszai Károly rajzvilága önmagában nem állná meg a helyét, a helyet, melyet már eddigi munkáival is kijelölt magának a legújabb magyar grafikában, és amely már elég téres az elrugaszkodáshoz.

Csordás Gábor

Új szolgáltatás: Hungarika Információ

A közelmúltban „súlyos” küldemény érkezett a *Könyvtáros* szerkesztőségének címére: 650 sokszorosított kartont, egy csaknem száz oldalas indexet és négy soros kísérőlevelet tartalmazott. Az utóbbiból mindössze annyi derült ki, hogy a címzett a „most induló Hungarika Információ első anyagát” kapta meg, amely „egy szélesebb feltáró program része” és tőle a nemzeti könyvtár hungarika szolgáltatásainak teljesebbé tétele remélhető. Valamivel (de nem sokkal) többet árult el a megküldött index egy oldalnyi bevezetésének szövege, ám ez is kis híján kizárólag az index használatával foglalkozik. A talányt végül is egy újabb küldemény oldotta meg: a *Tájékoztató az Országos Széchényi Könyvtár hungarika információs szolgáltatásairól* című (december 11-én kelt), pótlólag megküldött ismertetőből végre kiderült, miről van szó. E szerint a nemzeti könyvtár „tájékoztatni kíván egyrészt a külföldön élő magyarság alkotó tudományos és kulturális tevékenységéről, másrészt a hazai tudományos és művészeti, kulturális élet külföldi visszhangjáról, beleértve hazánk politikai, társadalmi és gazdasági megítélését is”. A szolgáltatás lényege: jeladó, figyelemfelhívó információ (egyfajta figyelőszolgálat), amely kétféle változatban és terjedelemben jelenik meg: cédulaformában (ez bővebb, néhány soros referátumot is tartalmaz), valamint az egyes tételek kulcsszavainak betűrendje alapján visszakereshető index formájában (az utóbbi lényegében megegyezik az Országgyűlési Könyvtár világpolitikai információs szolgáltatásának szerkezetével; ismertetésével ezért itt nem foglalkozunk).

A szolgáltatás az OSZK folyóirat-állományát dolgozza fel, esetenként más szakkönyvtárakban található folyóiratok feltárásával kiegészítve. A feltárni szándékozott folyóiratok

száma tetemes: mintegy 460 (valamennyi a határokon túl, magyarul vagy idegen nyelven megjelenő) időszaki kiadványról lenne szó. Összetételüket nem tudjuk értékelni, mert a tájékoztatóban ígért folyóirat-jegyzéket nem kaptuk kézhez, a megküldött cédulaanyag átnevezése azonban alapos előkészítésre és gondos kiválasztásra látszik utalni. „Monografikus műveket” (hitünk szerint: könyveket) a szolgáltatás egyelőre nem dolgoz fel, mert „ezeket az OSZK állománykatalógusai és a Könyvek Központi Katalógusa tartalmazza”. A szolgáltatás 1986-tól kezdődően előfizethető, a feldolgozni tervezett évi 1500 tétel előfizetési ára (a cédulák és a két index) együttesen tízezer forint. Előfizethető azonban csak egy vagy több tárgykör cédulaanyaga (13-féle sorozatban: történelem, irodalomtörténet, néprajz stb.), az ár sorozatonként előreláthatólag 600 és 1500 forint között mozog majd. A legolcsóbbnak a külön is megrendelhető index látszik, ára: 300 forint. A tájékoztató szerint az árakat véglegesen az érdeklődők visszajelzései alapján állapítják majd meg, az igényekkel az OSZK kutatószervezési csoportjához (Kovács Ilona osztályvezetőhöz) kell fordulni.

Ennyit mondanak a szerkesztőségnek megküldött tájékoztató anyagok, és ennyit árul el önmagáról a szolgáltatás első szétküldött próbaanyaga, a 650 figyelőkarton és a tartalmukat permutált kulcsszó-láncokkal tükröző 1984–1985. első félévi index. A közzétett anyag kitűnő, arra mutat, hogy a szerkesztők valóban az egész határainkon túli „magyar világot” át kívánják fogni, a szomszéd országokban élő magyar kisebbséget éppúgy, mint a nyugati diaszpórákat. Az utóbbiak időszaki kiadványai (akár magyar, akár idegen nyelvűek) természetesen nem mindig rokonszenveznek államrendünkkel, ez jó néhány cíkcimből, re-

ferátumból kitűnik. Olykor azonban – és ez is kiviláglik egyik-másik referátumból – egyszerűen másképp ítélik meg a jelenségeket, mint azt mi tesszük, miként azt megszoktuk. Indulatok és szenvedélyek nélkül, tárgyilagosságra törekedve. Azt is megtudjuk, amiről nagyon fontos lenne rendszeresen és tárgyilagosan értesülnünk: hogyan fogadták, értékelték külföldön – keleten és nyugaton egyaránt – a magyar vagy magyar származású alkotók, tudósok műveit, milyen visszhangot váltottak ki a magyar rendezvények, alkotások, bemutatók. Erre tesz kísérletet ez a nagyszabású vállalkozás, amelynek terveit immár évek óta szövögetik az OSZK-ban (néhány évvel ezelőtt a cédulákból belső használatra szánt próbaszám is készült). A megvalósítást bizonyára anyagi okok késleltették, épp ezért fokozódó várakozással kell fogadnunk a szolgáltatás most beharangozott megindítását. S ez teszi indokolttá azt is, hogy várakozásainknak – a szerkesztők kívánságának is megfelelően – hangot adjunk.

Mindenekelőtt: alapos, rendszeres, megbízható és gazdaságos szolgáltatásra van szükség. Ehhez még tisztázásra vár néhány kérdés. Ezek: 1. Érthetetlen, hogy a figyelőszolgálat miért nem vállalkozik a könyvek (nyelvi és

tartalmi hungarikák) tükrözésére is. Ezek legnagyobb része amúgy is az OSZK állományába kerül, amit meg más könyvtárak szereznek be, az a Könyvek Központi Katalógusa révén regisztrálható. E két csatornából egyszerű, belső intézkedéssel hozzáférhetővé tehetők a könyvek, az annotálással helybeli szakembereket bíznának meg... (Megjegyzendő: a szakirodalmi információ mai gyakorlata nem választja szét dokumentumtípusok szerint a szolgáltatásokat, inkább minél komplexebb feltárára törekszik.)

2. A kézhez vett tájékoztató iratokból nem tűnik ki, milyen módon lehetne magukhoz a feltárt dokumentumokhoz hozzáférni, leleheljükre nincs utalás (hacsak az általunk nem látott folyóirat-jegyzékben nem). A figyelőszolgálat – jellegének megfelelően – nem pótolja a dokumentum elolvasását, az utóbbit vagy másolatát valamilyen módon az érdeklődő számára biztosítani kell. Enélkül nem „kerék”, nem teljes a szolgáltatás, s az igazat megvallva: nincs is sok értelme. Sőt: idegen nyelvű dokumentumok esetében (és itt ilyenekről is szép számban van szó) fordításokról is gondoskodni kell. Ezek elemi dolgok és nem is megvalósíthatatlanok, a veszprémi, a miskolci egyetemi könyvtár, az Országgyűlési Könyvtár stb. gyakorlata bizonyítja, hogy könyvtárak is képesek ezt megoldani.

3. A megindítandó szolgáltatás teljes mértékben átfedi a „magyar nemzeti bibliográfia rendszeréhez” tartozó, az index bevezetőjében is említett két időszaki kiadványt (*Külföldi Magyar Nyelvű Kiadványok, Hungarika Irodalmi Szemle*), sőt lényegesen többet nyújt azoknál, ha majd „felfut”. Kézenfekvő tehát, hogy a két kiadványt meg kellene szüntetni, és az ebből származó munkaerő- és költségmegtakarítást az új szolgáltatás céljaira lehetne fordítani.

4. A szolgáltatás – ha teljes egészében megrendelik, márpedig nem egy ilyen érdeklődő akadhat – nagyon drága. Az indexért nem sok az évi 300 forint, de referátumok nélkül sokkal kevesebbet is ér. A tízezer fontos előfizetési díj a társadalomtudományi könyvtárak számára túlságosan magas, gátolhatja a tömegesebb igénybevételt.

5. A tájékoztató nem határozza meg pontosan a szállítási határidőket, nem esik szó a feltárás „sebességéről”. A mintaként – díjtalanul – megküldött kártyakollekció értékes, de meglehetősen elavult. A legfrissebb tételek 1984-ből származnak, de jócskán akad köztük

1982-es is. Ugye nem így lesz a továbbiakban? És milyen időközökben kapja megrendelt kartonjait az előfizető? Havonta, negyedévenként vagy éppen – mint sejteni lehet – félévenként? Az utóbbi nem lenne célszerű, a jeladó információ egyik ismérve éppen a frissesség...

Igényeinket még sorolhatnánk (szó eshet

például a referálási munka egységesítéséről), de nem szándékunk a szerkesztők kedvét szegni. Ellenkezőleg: biztatni szeretnénk őket a további munkára. Hiszen olyasmire vállalkoztak, ami méltó a nemzeti könyvtárhoz: nemzeti fontosságú feladatra.

Zircz Péter

Magyar könyvek könyve

Ez a szokatlan műfajú könyv a magyar könyvkiadás utóbbi negyven évének reprezentatív kiadványait sorolja fel és ismerteti 1415 tételben. Rangos szellemi kirakat, s egyszersmind ajánló bibliográfia.

Gyűjtőköre a magyar irodalmat és a humán (politikai, történeti, esztétikai stb.) tudományok termését öleli fel. Mellőzi a világirodalom, az ifjúsági és gyermekirodalom, valamint a természettudományok osztályába tartozó munkákat. A felsorolt művek túlnyomó része hazai kiadvány, néhány (Kriterion könyvek stb.) a határokon túl jelent meg. Egy-egy szerző munkái közül a szerkesztő előnyben részesítette a gyűjteményes kiadásokat, a személyi monográfiákkal szemben a szélesebb tárgykörű, összefoglaló műveket. Az utóbbi esztendőök friss terméséből bővebben válogatott, mint a negyvenes-ötvenes évek kiadványaiból, melyeket ma már legfeljebb antikváriumokban lehet beszerezni.

A bibliográfia csaknem másfél ezer tételét a szerkesztő negyvenöt szakcsoportba sorolta. Nagyjából az Egyetemes Tizedes Osztályozás (ETO) rendszerét tartotta szem előtt, de a könyv gyakorlati célját követve beiktatott olyan címeket is, mint „Visszaemlékezések”, „Országjelvények”, „Világjáró magyarok” vagy „Tudni illik...”. Ezt az utóbbit főlölesnek tartjuk, mert tételeit másutt is el lehetett volna helyezni: a cigánykérdésről szóló könyvet a szociológiai, *Köpeczi Béla* és *Vitányi Iván* tanulmányköteteit a művelődéspolitikai fejezetben. Egyébként a besorolás általában pontos, bár akadnak következetlenségek; *Pécsvárad* *Gábor Jeruzsálemi utazása* és *Szemere Bertalan* útleírása nem a világjárók sorába, hanem a művelődéstörténeti rovatba került; a *Jókai-kódex* ugyanide a szépirodalom helyett; *Orbán Balázs* nagy székelyföldi opusa

a földrajzi osztályba, ugyanezen mű szemelvényes kiadása a „Tudni illik...” cím alá; *Kókay György* sajtótörténeti részmunkái a kézikönyvek között találhatóak, az általános magyar sajtótörténet kézikönyve viszont a művelődéstörténeti csoportban; *Kemény Zsigmond* 1846-ig terjedő publicisztikájának kiadása a történelem 1849-cel kezdődő osztályába tévedt. A könyv használhatóságának ezeket a hibáit a kötet végén közölt név- és tárgymutató segít jóténni.

A bibliográfia tételei a szerző neve és a mű címe után a könyvészeti adatokat közlik (gyűjteményes munkáknál némelykor hiányosan: a válogató szerkesztő neve nélkül, 810., 812., 833. stb. számú tétel), majd rövid tartalmi ismertetés következik, általában kritikai megjegyzések nélkül. Ahol mégis találunk ilyet – például *Unger Mátyás* és *Szabolcs Ottó* magyar történeténél: „A túlzó tömörségre jellemző, hogy a honfoglalás leírására nem egészen fél oldalt szántak a szerzők. A felszabadulást követő évek bemutatása ugyancsak vázlatos, elnagyolt, számos politikai konfliktust csak érintőlegesen tárgyalnak...” – a kritika teljesen indokolt, annyival is inkább, mert immár negyedik kiadást megért könyvről van szó.

Minden válogatás elbírálásánál figyelembe kell venni a rendelkezésre álló terjedelmet és a szerkesztői koncepciót, és csak olyasminek a hiányát kifogásolhatjuk, ami ebbe is, abba is belefért volna. Klasszikusaink kritikai kiadásai például kimaradtak, s ezt nem tartom hibának, mert a *Magyar könyvek könyve* a közművelődési könyvtárosokhoz és a nagyközönséghez szól, a kritikai edíciókat pedig nem ezeknek, hanem a szakemberek szűk köre számára csinalják. De talán nem ártott volna kiegészíteni a bibliográfiát egy olyan tájékoztatóval, mely fontosabb könyvsorozataink általános jellem-

zését tartalmazza; ez esetben a hazai könyvkiadás egyik legnagyobb teljesítménye, a kritikai kiadások hosszú sora sem maradt volna említés nélkül.

A terjedelemmel való gazdálkodás arra készítette a szerkesztőt, hogy szerzőitől a mennél teljesebb kiadásokat vegye fel. Ez nem mindig sikerült; *Kölcsey Ferenc*, *Gelléri Andor Endre*, *Nagy László* és mások írásainak van bővebb gyűjteménye is, mint az, amely bekerült a bibliográfiába. Némely esetben a válogató olyan műveket – egész írói életműveket – is mellőzött, melyeknek kisebb terjedelmű kötetből sem volna szabad hiányozniuk. Hiába keressük például *Petelei István*, *Papp Dániel* és *Lovik Károly* nevét, holott nélkülük csonka a századforduló irodalmi képe. Joggal kifogásolható, hogy *Bródy Sándor* és *Móra Ferenc* csak egy-egy művel árválkodik, *Eötvöstől* kimaradt *A karthauzi*. Más írói alkotások viszont kétszer is szerepelnek: *Bethlen Miklós* és *Kemény János* emlékiratai kétféle kiadásban (292. és 306., illetve 852. tétel). Főlőslegesnek tartom *Vitéz János* latin munkáinak fölvételét (német nyelvű bevezetővel!); inkább a hazai rene-

szánsz más, magyarra fordított műveiből kellett volna bővebben válogatni.

Tudományos szerzőket is ért méltánytalanság. Hiányolom *Martinkó András* nevét, aki napjaink egyik legkiválóbb irodalomtörténese, munkái a közérthető, élvezetes előadás mintapéldái. *Spira György* tucatnyi nélkülözhetetlen könyvet írt 1848–49-ről, egyik sem bocsátott be a bibliográfiába. A forradalom és szabadságharc tárgyköre egyébként is mostoha elbánásban részesült: kimaradtak *Urbán Aladár*, *Varga János* és mások munkái; az egykorú szerzők közül az egyik legfontosabb, *Vasvári Pál*; a tanulmánykötetek sorából a *Petőfi*-vel foglalkozók.

Lehetne még folytatni a hiányok és következetlenségek felsorolását, egy esetleges második kiadás számára hasznos is volna. Nem túlzás második kiadást emlegetni, mert a *Magyar könyvek könyve* szükséges könyv, sokoldalú, ötletes munka, mely – bővitve és javítva – remélhetőleg sokáig és sok kézben lesz tájékoztatója a közönségnek. (Szerk. *Bereczky László*. 1985, OSZK KMK. 477 l. 134 Ft.)

Lukácsy Sándor

Lapozgató

A Dombóvári kalendárium (alcíme szerint: *A város és a városkörnyéki falvak lakóinak mindennapi kalauza*) 1985/1986-os kiadása, amelyet a Dombóvári Városi Művelődési Központ és Könyvtár jelentetett meg, s az intézmény igazgatója, *Balipap Ferenc* szerkesztett, sok szempontból példa lehet a könyvtárak számára: hogyan kell a nagyközönséghez szólóknak, milyen köznapi kérdések megválaszolására kell tájékoztató szolgálatuknak felkészülni, s mire figyeljenek a helyismereti gyűjtésben és feltárásban. A kalendáriumban ugyanis, amelynek előző évi kiadása három ezer példányban két hónap alatt elfogyott, a naptárakon kívül van például néprajzi cikk, helytörténeti évforduló-naptár, a város irodalmi emlékeit, jeles alkotóit bemutató írás, két Illyés-levél, Dombóvár földrajzi neveinek változásaival foglalkozó áttekintés, a város és a

városkörnyék iskoláit bemutató ismertetés-gyűjtemény; van továbbá beszámoló a művelődési központ és a könyvtár tevékenységéről és terveikről, helyismereti bibliográfia Dombóvárról és a környék falvairól stb. És a közérdekű tájékoztatás rengeteg adata – például a szülőoltványok beszerzéséről, névsorok a helyi és a Tolna megyei pártszervek és területek vezetőiről, tisztségviselőiről és tagjairól, a város díszpolgáiról, „Közhasznú társkereső cinggyűjtemény” elnevezéssel című társakemberekről, bizonyos szakmák és hobbik művelői számára tanácsadóként vagy segítőként megkereshető partnerekről, cseretársakról, valamint orvosokról és tervezőmérnökökről; végül közérdekű címjegyzék, telefonszám-jegyzék, a városi tanács rendeleteinek ismertetése; idegenforgalmi kalauz, vasúti és autóbuszmenetrendek. (1985. 352 l. 48 Ft)

A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 1985. évi 10. és 11. számát forgatva a könyvtárépítészeti témakör eddig nem tapasztalt, nagyarányú jelenléte tűnik az olvasó szemébe. A 10. szám cikkanyagát szinte teljes egészében az IFLA könyvtárépítési és -berendezési szekciója által rendezett hetedik szeminárium előadásainak szövegközlése alkotja, pontosabban a tavaly júniusban Budapesten, Békéscsabán és Szegeden lebonyolított tanácskozás négy előadásáé (*Papp István*: Elfogadható-e a könyvtáros egy régi épületet?; *Faulkner-Brown, Harry*: A kivitelezhetőség megvizsgálása az épület könyvtárrá való átalakítása előtt; *Dewe, Michael*: Flexibilis és nyitott elrendezés egyfelől, szűk terek, mozdíthatatlan falak és rögzített struktúra másfelől; *Bock, Klaus*: A könyvtárszervezés problémái átalakított épületben). Ezeket a – részben rövidített szövegű – közleményeket egészíti ki *H. H. Wellisch* írása arról, hogy az amerikai Maryland Egyetemen 1979 óta könyvtárszervezési kurzust tartanak, évente körülbelül 12 hallgató számára, abból a célból, hogy a képzésben résztvevők megfelelően együttműködhessenek az építésszel, a kis és a közepes méretű könyvtárak, könyvtári részlegek tervezésében, illetve a más célra használt épületek könyvtárrá alakításában. Részben építészeti vonatkozású a 11. számban *Rózsa György* írása is: ez nemcsak azokat a fejlesztési elképzeléseket ismerteti, amelyek megvalósításával a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára kíván eljutni az ezredfordulóhoz, hanem beszámol az intézmény folyamatban levő bővítéséről, illetve újjáalakításáról is. Az 1984 szeptemberében megkezdett építkezés során a könyvtár az Arany János utcai ún. akadémiai bérházban – amely egy tömböt alkot az MTA palotájával – 6054 m²-es alapterület-növekedéshez jut úgy, hogy a jelenlegi helyén is birtokában marad 1471 m²-nek. Az építkezés befejezését 1987 végére tervezik.

A Könyv és Nevelés elmúlt évi 4–5., összevont számának vezércikke az olvasásfejlesztés feladatairól szól, s ezek egységét hangsúlyozva felhívja a figyelmet arra, hogy az olvasásfejlesztés mint iskolavezetési és tantestületi feladat a gyengén fejlett könyvtárral rendelkező intézményekben is létezik, az iskolai könyvtáros tevékenységében pedig a könyvtárszakmai és az olvasásfejlesztési munkának egyaránt szerepet kell kapnia. E cikk kívánalmainak gyakorlati megvalósíthatóságát bizonyítja a Tánicsics Gimnázium könyvtárát bemutató írás: aki kíváncsi rá, mit tudhat egy korszerű iskolai könyvtár, olvassa el a gimnázium időközben elhunyt nagyszerű könyvtárosának, *Györi Gáspárnak* Dán Krisztinával közösen írt beszámolóját a 220 m² alapterületű, csaknem 37 ezer dokumentumot magába foglaló, évente 2500 egységgel gyarapodó könyvtárról. A cikk vitatkozik a *Könyvtáros* 1978. évi 10. számában feltett kérdésre – *Modell-e a Tánicsics Gimnázium könyvtára?* – adott válaszokkal is.

A jövő dönti majd el, hogy nem csak az alkotó testére szabott feladatvállalás-e az a kísérlet, amely az 1984–1985-ös tanévben indult 15 szakmunkásképző intézetben, s amelyről kitalálója, *Kamarás István* számol be a folyóiratban *Alkalmazott embertan, mint az irodalomoktatás egyik lehetősége szakmunkásképző intézetekben* címmel. A beszélgetésekre alapozó, hároméves olvasásismereti (olvasóvá nevelési) program pillérei a szerző olvasótábori és rádiós tapasztalatai (a *Kagylózene* műsoraiban), s a kérdés itt is az: talál-e az iskolában megfelelő partnereket a gondolat szülője, aki nyilvánvalóan nem lehet jelen mindenütt, ahol a kísérlet folyik.

A Könyv és Nevelés e számában további izgalmas kérdést boncolgat *Sáráné Lukátsy Sarolta*: a képregények és az „igazi” olvasás viszonyát. Csongrád megyében már 1981-ben felfigyeltek arra, hogy a városi gyerekek csak-

nem húsz százalékának kedvenc vasárnapi időtöltése a képregények, valamint a vicc- és rejtvénylapok olvasása. A képregényeket faló gyermekek fele a 11–12 évesek korosztályába tartozik, s túlnyomó többségük fiú.

A tartalmas szám közli az 1983–1984-es tanév iskolai könyvtári statisztikai táblázatait, a külföldi kitekintést szolgáló rovatában pedig egyebek között Líbia iskolai könyvtárügyéről, a korszerű iskolai könyvtár modelljéről – az USA és az NSZK könyvtári helyzetének összehasonlítása alapján –, valamint az amerikai iskolai könyvtárak eszköztárakká, forrásközpontokká fejlesztéséről olvashatók ismertetések, tömörítvények.

Az ÁGK híradó, az Állami Gorkij Könyvtár és a nemzetiségi könyvtárak módszertani kiadványa 1985/1-es számában sorozatot indított a nemzetiségi könyvtárügy világhelyzetének megismertetésére. A nemzetközi szaksajtóban megjelent információkra alapozott tájékoztatás először a nyugati példákat veszi sorra, a szocialista országok nemzetiségi könyvtárügyét később szándékozik bemutatni. Az áttekintésből úgy tűnik, hogy a nemzeti kisebbségek könyvtári ellátása Skandináviában a legjobban szervezett. Itt 1979 óta bibliobusz is működik: 3 ezer kötetes állományával Norvégia, Svédország és Finnország északi területeit járja. A híradó széles körű érdeklődését bizonyítja a testvérintézmények munkájának figyelemmel kísérése: ezúttal a hazai nemzetiségi múzeumokat és a nemzetiségi honismereti néprajzi munkát mutatja be egy írás. A Gorkij Könyvtár állományát és szolgáltatásait ismertető sorozat a latin-amerikai és az ibériai spanyol nyelvű irodalom gyűjtéséről tájékoztat, s példákat kínál a nagy közművelődési könyvtárak megfelelő állományrészeinek fejlesztéséhez is. – E számnak ismét bőséges és gondos recenziós rovata van, s a híradót a könyvtár munkatársainak 1984. évi publikációs tevékenységéről összeállított jegyzék zárja.

A Könyvtári Híradó, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár dolgozóinak tájékoztatója 1985. novemberi számában bemutatja a központi könyvtár *Régi magyarországi nyomtatványaink 1711-ig* című kiállítását, beszámol egy ösztöndíjas ausztriai tanulmányútról és *Irigy könyvtárosok Békéscsabán* címmel a fővárosi

könyvtárosok békéscsabai látogatásáról. Mivel a pesti autóbusz a szegedi Somogyi Könyvtár szintén felkereste, az utóbbi beszámoló két új könyvtár összevetésének is tekinthető. Mi tetszett a cikk szerzőjének, *Csoma Mihálynak* Békéscsabán? A régi könyvtár beépítése az újba és játszószobává alakítása; a munkatársak dolgozószobáinak alkalmassága; a hazai mércével mérve kimagasló gépesítés (a szegénynek még a magánénál kisebb szegénység is gazdagságnak tűnhet); a féltettebb könyvek „olvasóközeli” elhelyezése a prézens könyvtárban; a még „néma terek” felhasználására irányuló elképzelések; az intézmény hatásos önpropagandája; a város és a megye gondoskodása: a felépítés pusztá ténye. Nem tetszett viszont a katalógusok nagy távolsága az olvasótól, az úgynevezett sétálóutca túloldalára helyezett olvasószolgálati adminisztráció és: „Leginkább pedig az, hogy nem a miénk!” Szegedről sommásabb – sommásan elítélőbb – a szerző véleménye: légszomj; „a számomra nem olvasócentrikus” könyvtár; a mikrofilmre vitt katalógusok alkalmatlansága; raktár jellegű kölcsönző- és olvasóterek. Tetszését csak a gyönyörű előcsarnok és a Somogyi-émlékszoba nyerte meg, bár megjegyzi, hogy ezt az egyszerű olvasók nem látogathatják.

A Baranyai Könyvtáros tavalyi második száma ismét egyetlen témáról szól: a könyvtárak és a nemzetiségek kapcsolatának kérdésköréről: tanácsi beszámoló, olvasási-könyvtárhászatali adatok közzététele a Dunántúli Tudományos Intézet vizsgálódásaiból, érdekes ismertetés a bolyi általános iskola német nemzetiségi diákotthonának könyvtáráról, beszámoló a 190 m² alapterületű, összevont mecsek-nádasdi könyvtárról, továbbá a mohácsi délszláv báziskönyvtárról, hírek olvasótáborokról és a pécsi délszláv klubról. A *Hagyomány* és a könyvismertető *Téka* rovat szintén a témába vág, különösen *László Lajosnak A nemzetiségi gondolat a mai magyar irodalomban* című, korántsem csupán irodalmi kérdésekkel foglalkozó cikkére hívjuk fel a figyelmet. Az értékes számot a nemzetiségi kérdés tanulmányozását segítő ajánló bibliográfia zárja.

A Pest Megyei Könyvtáros tavalyi 1–2., összevont száma közli azt az előterjesztést, amelyet a megyei könyvtárügy és a könyvter-

jesztés helyzetéről, 1975 és 1983 közötti fejlődéséről, továbbá a VII. ötéves terv időszakára szóló feladatairól a művelődési osztály készítette, és amelyet a tanács végrehajtó bizottsága 1985. január 16-án megtárgyalt, s határozat rangjára emelt. Ennek bevezetése kimondja, hogy „a könyvtár a közművelődés alapintézménye, az olvasóvá nevelés társadalmi ügy legyen”. A beszámolási időszakban valóban előbbre lépett a régebben igen mostoha sorsú Pest megyei könyvtárügy: abszolút számokban mérve feltételei szinte látványos javulást mutatnak 1975 és 1983 között: 90 településen és 24 nagyüzemben korszerűsítették, bővítették az intézményeket, a könyvbeszerzésre fordított pénzeszközök a tanácsi hálózatban megháromszorozódtak, s az egy lakosra jutó beszerzési keret (10,2 forint) nagyobb az országosnál (9,4). A középfokú iskolák könyvtárainak könyvellátottsága is lényegesen jobb az országos átlagnál. A főhivatású könyvtárosok száma a tanácsi könyvtárakban 75-tel, az iskolaiakban 25-tel nőtt. A megye gondoskodása és a könyvtárosok erőfeszítése következtében Pest megyében az olvasók száma nem csökkent, hanem 27,5 ezerrel emelkedett, s az olvasók aránya minden bizonnyal hamarosan felülmúlja az országos átlagot. A megye könyvtárügye korábban nagyon elmaradott volt, ráadásul a lakosság rendkívüli mértékben nő a fővárost körülvevő külső gyűrűkben, a tanácsoknak, üzemeknek és könyvtári intézményeknek tehát az eddigieknél is nagyobb erőfeszítéseket kell tenniük a minden téren szükséges felzárkózásra.

A számban egyebek között olvasható egy érdekes krónika a főhivatású falusi könyvtárosok első olvasótáboráról (Szödliget, 1984 szeptember), továbbá egy tanulságos elemzés Pest megye B típusú könyvtárainak állománygyarapításáról.

Az **Együttnek**, a Szolnok megyei könyvtárak híradójának 1984. évi 3. száma egyéves késéssel, 1985 végén jelent meg. A szám több mint felét a helyismereti tevékenységről szóló írások foglalják el, a híradó végén 1984 első felének Szolnok megye könyvtárügyére vonatkozó cikkeiről összeállított 156 tételes bibliográfia olvasható, a melléklet pedig külön füzet: a megye településeiről a tárgyévben megjelent cikkek repertórium. A szám értékes, tanul-

mányozásra érdemes cikkei közül kiemeljük *Lisztas László* gyakorlati nézőpontú írását a megyei napilapok analitikus feltárásáról, a repertórium-készítés tartalmi és módszerbeli kérdéseiről.

A tiszafüredi Gaál Sándor tanulmánya annak példatára, mit képes összehozni évi 900–1100 munkaórával egy tízezres város könyvtára a helyismereti-helytörténeti gyűjtésben és feltárásban, ha négy-öt évig nem kívánnak felettese látványos eredményeket ettől a látszólag pepecselő munkától, és türelmesen megvárják a végeredményt: ez Tiszafüreden annyi, hogy a könyvtár e tevékenysége révén végül is várospolitikai tényezővé és oktatási-kutatási forrásbázissá vált, amelynek nagy lehetőségeit előbb-utóbb fel fogja fedezni a kulturális közelet és benne a tudományos ismeretterjesztés is.

A **Tolnai Könyvtáros** 1985/1-es számában az első harminc oldalon a három nagy hálózat – tanácsi, szakszervezeti és iskolai – előző évi teljesítményeit értékelő beszámoló és a táblázatos statisztikák olvashatók. A szakszervezeti könyvtárak állománygyarapítási kereteinek riasztó csökkenését bizonyító adatok a munkahelyi ellátás megoldatlan kérdéseinek elmergesedésére utalnak. Például a megyében az 1982. évi 430 ezer forintról 1984-ben 314 ezerre esett vissza a könyvbeszerzésre fordított összeg; az SZMT Központi Könyvtár az 1982-es 10 595 kötettel szemben 1983-ban csupán 6775 kötetet tudott beszerezni.

A megoldás körvonalai talán a vállalati részesedések növekedésében rajzolódhatnak ki: Kis mértékben ugyan, de emelkedett Tolnában a vállalati támogatás összege 1982 és 1984 között, mégpedig 260 ezerről 292 ezer forintra.

A híradó megemlékezik a régi könyvtárosok összehívásával Szekszárdon tartott beszélgetésről és könyvtártörténeti kiállításról, majd *Könyvtáraink életéből* címmel szemelvényeket közöl 1950 és 1960 közötti sajtócikkekből, a helyi újságok és *A Könyvtáros* hasábjairól. (Szívesen olvastunk volna a Vas megyeiek példája nyomán aktákat, leveleket is a könyvtár irattárából.) Mivel az idén van *Sallai István* születésének 75., *Sebestyén Géza* halálának 10. évfordulója (jövőre az ő születésének is 75. évfordulóját ünnepeljük), ezeket a megemlékezési alkalmakat érdemes volna összekapcsol-

ni az általuk teremtett ellátási rendszer korszerűségének vizsgálatával.

információs tevékenységéről szóló, valamint a szocialista brigádok művelődési munkájáról, illetve mozgalmáról beszámoló írások.

A Vas Megyei Könyvtárak Értesítőjének 1985. évi 2. számát a tartalmi változatosság és a hangvétel frissesége jellemzi, pedig a híradó régi szerkesztőjének, *Rózsa Bélának* halála után kevésbé rutinos szerkesztő vette magára a következő folyóiratszám elkészítésének nem kis gondját: *Engli Katalin*, nemcsak felelős szerkesztőként jegyzi ezt a lapot, hanem három cikket is írt; az egyiket kényes, nehéz témáról, az ünnepi könyvhét tapasztalatairól. Glossza jellegű írásának utolsó két sorát érdemes idézni: „Mert az energiát nem sajnáljuk. De látunk kell, hogy valakinek ünnep munkánk eredménye.” Igen fontos kérdést tárgyal *Pető Gyula* cikke, amelynek tárgya a megyei könyvtár publikációs tevékenysége. Az áttekintés sorra veszi az intézmény által az ötvenes évek eleje óta megjelentetett kiadványokat, jó fejlődésrajtot nyújtván ezzel a szombathelyi könyvtár felnőtté válásáról, illetve felnövesének állomásairól. – Ebben a számban újból olvasható cikk a hátrányos helyzetű olvasók könyvtári gondozásáról. Ugyancsak példa értékűek az SZMT Központi Könyvtár sokrétű

A Vas Megyei Könyvtárak Értesítőjének elmúlt évi utolsó, 3. száma ismét új felelős szerkesztőt avat, *Köbölkuti Katalint*. Érdekes, fontos, esetenként egyenesen alapkérdéseket tárgyaló cikkeket gyűjtött a folyóiratba, némelyik témáról többet is. Íme a mustra: Két, egymást kiegészítő, illetve egymással vitatkozó írás a közérdekű információról (*Ferenczi Zsuzsanna, P. Toldi Márta*); három az új bibliográfia leirási szabványok alkalmazásáról (Milesz a katalógusokkal az SZMT könyvtárában – *Dobri Mária*; Mi lett a katalógusokkal a megyei könyvtárban – *Dénes Pálné* és *Krutzler Ferencné*; A leiró katalógusok átszerkesztése a tanácsai hálózat könyvtáraiban – *Engli Katalin*); négy cikk pedig feltárási-feldolgozási, illetve helyismereti-helytörténeti témákról szól (A Vas megyei kéziratok lelőhelykatalógusáról – *Pethő Gyula*; A megyei könyvtár fényképgyűjteményének feltárása – *Zsámpárné Szalay Mária*; Cédulasokszorosítás a Sylvester János Könyvtárban – *V. Molnár Zoltán*; A reformkori Szombathely második olvasótársaságának alapszabályai – *Tilcsik György*).

Zöld pajzs alatt címmel *Bertók László* verseiből és a róla szóló írásokból állított össze bibliofil igényeket is kielégítő kiadványt a kaposvári Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár abból az alkalomból, hogy az intézmény irodalmi esten emlékezett meg a somogyi születésű, jelenleg Pécsen élő költő-könyvtáros ötvenedik születésnapjáról. A 600 példányban megjelentetett füzet szerkesztője, *Szita Ferenc* az összeállítás bevezetéseként közli a József Attila-díjas Bertók László önéletrajzi elemeket is tartalmazó rövid vallomását a szülőföldről, majd 12 költeményéből összeállított csokrot nyújt át az olvasóknak. Ezután négy oldalon művészi fotók – *Jávori Béla* felvételei – következnek a költőről és szüleiről, falusi környezetéről, majd írások (kritikákból, interjúkból vett rövid méltatások) Bertók Lászlóról. A kaposvári könyvtár nyomdáját és könyvkötését egyaránt dicséror, tartalmas kiadvány hétoldalas bibliográfiával és *Bisztray Ádám* versével zárul, amelyet a szerző – ugyancsak egykori könyvtáros – Bertók Lászlóhoz írt. (1985. 49 l. 30 Ft)

A humanizmus és a barbárság harca 1943 címmel *Lukács György*nek Taskentben 1942-ben a német fasizmus ellen írt és ugyanott a következő évben az *Üzgiz* kiadó által megjelentetett füzetét *Csibra István* magyar nyelvű fordításában közreadta a Lukács Archivum és az Állami Gorkij Könyvtár. Lukács György munkája öt esszé jellegű írásból áll, ezek címe: A fajelmélet: az emberiség haladásának ellensége; Poroszország és a

fasizmus; Lev Tolsztoj, a német kultúra és a fasizmus; A demokrácia erkölcsi tartalékai; Száműzött költészet. A kiadvány magyar nyelvű része az egykori szerkesztő, *Tamara Motiljova* emlékezésével és egy, Lukács Györgyhöz és feleségéhez intézett levelének szöveggözlésével (illetve a levél reprodukciójával) zárul, a második részben a Lukács-esszék és a Motiljova-emlékezés („Évtizedek távolából”) orosz szövege olvasható, te-

hát a 700 példányban sokszorosított, *Balla Gyula* által szerkesztett kötet, amely a Lukács-centenárium alkalmából jelent meg, két nyelvű. (1985. 231 l.)

A Mondolat című, nyelvújítás-, illetve Kazinczy-ellenes gúnyiratot, amelyet a pamflet által Dioshalomnak nevezett Veszprémben adtak ki 1813-ban, hasonló kiadásban újból megjelentette a Veszprémi Megyei Könyvtár. A kiadvány hű másolata az eredetinek, mai elővagy utószót, illetve egyéb kiegészítést nem tartalmaz. [1985.] 102 l., 2 sztl. lev.)

Mesél a múlt címmel Kaposvár történetéről szóló áttekintést adott ki ezer példányban, általános iskolások részére a kaposvári Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár. *Pálné Leinberger Ágota* összeállítása a felszabadulásig tárgyalja a város történetének főbb eseményeit, s időrendi áttekintést, valamint irodalomjegyzéket is közöl. Gazdag, jól szemléltető illusztrációs anyag – rajzok, fényképek, térképek, sok dokumentum-reprodukció – is élénkíti. (1985. 66 l. 25 Ft)

Földbe szúrt lándzsák címmel *Sass Ervin* versei jelentek meg az elmúlt év végén a Békéscsabai Megyei Könyvtár mai magyar költőket bemutató sorozatában. A megyei napilap kulturális rovatának munkáját irányító újságíró-költő több mint negyven versét tartalmazó bibliofil kiadvány 250 számozott példányban készült. (1985. 14 sztl. lev.)

Adózás címmel jelent meg válogató bibliográfia a Központi Statisztikai Hivatal, Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat *Szakbibliográfiák* nevű sorozatában, II-es jelzéssel. *Horváth Beáta* sokszorosításban közreadott összeállításának mind a 167 tételéhez jól tájékoztató annotációk készültek. A bibliográfia a következő szakok szerint tagolódik: adóelméleti, módszertani és modell-kérdések; adózás (az adózás Magyarországon, az adózás külföldön, adórend-

szerek, jövedelem-elosztás és -adózás, vállalati és egyéb adók). A kötetben való keresést névmutató segíti. (1985. 134 l.)

25 éves a Tatabányai Bányász Körzeti Könyvtár. 1960–1985 címmel összeállítást adott ki a jubiláló intézmény a fenntartóival, a vállalati szakszervezeti bizottsággal közösen. A könyvtár fényképes krónikáját, statisztikai táblázatokat, az 1985-ben a hálózatban tevékenykedő könyvtárosok névsorát és a tagkönyvtárak fotóit tartalmazó, szépen sokszorosított füzetet *Budai Károlyné* állította össze. (1985. 34 l.)

Kner Imre szakkönyvtárának címjegyzékét jelentette meg a Papír- és Nyomdaipari Műszaki Egyesület nyomdászattörténeti bizottsága. A Magyar Iparművészeti Főiskola könyvtárának Knerkülöngyűjteménye alapján, *Zöldy Pál* könyvtáros által összeállított katalógus a Békéscsabai–Gyomai Kner Nyomdában készült igen gondos tipográfiával. A kiadvány rövid bevezetője ismerteti a magyar könyvművészet megújítója által gyűjtött nagyértékű könyvtár hányattott sorsát, s az Iparművészeti Főiskola könyvtárába került, nyomdászati és könyvművészeti

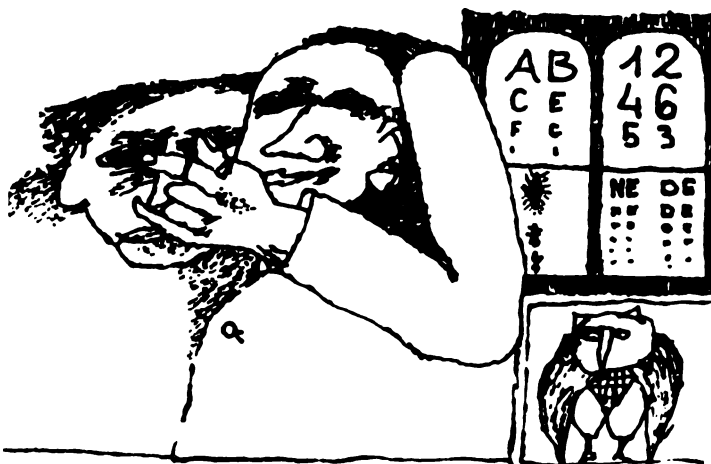
vonatkozásban igen fontos töredéket elsősorban szakmai szempontból tárja fel. A több mint ezer, számolatlan leírást a következő fejezetekbe – ezeken belül további csoportokba – osztotta a jegyzék készítője: nyomdászattörténet; nyomdatechnika; könyvertervezés, könyvművészet; betűöntődék; művészet; könyvek; évkönyvek, almanachok; folyóiratok; régi könyvek; egyéb. A jegyzéket a Kner Imre számára *Geiger Richard, Divéky József, Kozma Lajos és Örkényi István* által rajzolt ex librisek fényképei zárják. Mutatók nem készültek a kiadványhoz. (1985. 63 l.)

Audiovizuális taneszközök katalógusát jelentette meg a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ könyv- és médiatára *Állománykatalógusok* nevű sorozatának kiadványaként. E katalógus az Oktatástechnikai Központ által 1973 óta készített audiovizuális taneszközök teljes jegyzékét tartalmazza, az eztán készülő hangzóképes dokumentumok leírásai pótkötetben fognak megjelenni. A most kétezer példányban közreadott, 266 tételes jegyzék anyagát a szerkesztő, *Tóth Dezső* a tantárgyak betűrendje szerint csoportosította, s a tantárgyakon belül külön sorolta fel a diafilmeket, a hangosított diákat, a transzparenszeket, a hangfelvételeket, a filmeket, vi-

deofelvételeket és az oktatócsomagokat. A felsőoktatás, a pedagógusképzés és -továbbképzés céljára készült ismerethordozók adatai külön csoportot alkotnak. A műfajokon belül a címek betűrendjében következnek egymás után a leírások. A megfelelő dokumentumok kiválasztását a néhány soros annotációk, a katalógusban való keresést pedig mutatók (cím-, illetve szerzői) könnyítik meg. (1985. 151 l.)

Életszínvonal-fogyasztás címmel és *Szakirodalmi áttekintés* műfajmegjelöléssel 70 (!) példányban sokszorosított kiadvány jelent meg a Központi Statisztikai Hivatal, Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat *Statisztikai módszerek – témadokumentáció* nevű sorozatának 17. köteteként. *Ékes Ildikó* szemléje öt fő- és több mint húsz alfejezetben vizsgálja az életszínvonal fogalmát, az életszínvonal és az életmód kérdéskörét, az életmód és a jólét kapcsolatát, a fogyasztással, a fogyasztói magatartással és más hasonló kérdésekkel összefüggő szakirodalmat, valamint a fogyasztásnak a szocialista országokban érvényesülő tervezési irányzatait. A 284 tételes bibliográfia információbősége következtében önállóan is használható volna, ha a szokatlanul kis példányszám nem tenné lehetetlenné, hogy minden érdekelthez eljuthasson. (1985. 129 l.)

Az őszirózsás forradalom és a Magyar Tanácsköztársaság a címe és tárgya a szolnoki Versegly Ferenc Megyei Könyvtár ajánló bibliográfiái sorozatában, a *Történelmünk fordulói* nevű „részorosozatban” megjelent 11–12. sz. füzetnek, *Rékasy Ildikó* összeállításának. A 400 példányban sokszorosított ajánló bibliográfia a sorozat régebbi füzetekinek szerkesztési elveit követi: csak a felszabadulás utáni szépirodalmi és szakirodalmi művekből válogat – figyelmen kívül hagyva az összefoglaló történelmi munkákat –, anyagát három műfaji csoportba osztja (Ismeretterjesztő és tudományos művek.

Források; Ismeretterjesztő és tudományos művek. Feldolgozások; Regények), és a csoportokon belül szerzői betűrendbe sorolja az ismertetett könyveket, továbbá minden munkáról bő annotációk segítségével is igyekszik tájékoztatni az olvasót. A bibliográfia 74 szakirodalmi és 59 szépirodalmi művet – erősen eltérő irodalmi értékű alkotásokat – ismertet. (1985. 157 l.)

A Békéscsabai Megyei Könyvtár ismét kalauzt adott ki szolgáltatásairól. Az új könyvtár iránti nagy érdeklődésre való tekintettel az összehajtogatható szolgáltatás-ismertető már tizezer példányban készült az intézmény nyomdájában, a békéscsabai kiadványokhoz méltó magas tipográfiai színvonalon.

Névadóink borítócimmal, belül pedig **Komárom megyei úttörőcsapatok névadói** címmel és *Életrajzi ajánló bibliográfia* alcímmel összeállítást jelentetett meg a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár a Komárom megyei Úttörőelnökség támogatásával. A 350 példányban sokszorosított összeállítás tulajdonképpen sajátos szempontú életrajzi kislexikon, amely csaknem 60 történelmi vagy művészettörténeti jelentőségű magyar személyiséggel, illetve a munkásszorgalmának a megye valamelyik településéhez kötődő neves alakjával ismerteti meg az úttörőket, s az életrajzi tények után az illető műveiből és (vagy) a róla szóló irodalomból is közli a legfontosabb adatait. A szerkesztő, *ifj. Horváth Géza* az életrajz és az ajánló bibliográfia után – ahol csak lehet – felhívja a kis olvasók figyelmét a bemutatott személyhez kapcsolódó képzőművészeti alkotásokra, emlékhelyekre (emléktábláikra), a megyéhez kötődő személyek esetében pedig a megyében levő településekre is, amelyekben utcák viselik nevüket. (1985. 149 l.)

Szívárvány nevű, gyermekfoglalkozások leírásait tartalmazó sorozatának harmadik füzetét adta

közre a Zalaegerszegi Városi Könyvtár. A 600 példányban sokszorosított gyűjtemény összeállító, *K. Horváth Anikó, Nitsch Erzsébet* és *Sz. Gál Éva* kilenc foglalkozás forgatókönyvét közlik két fejezetben: az egyikben történelmi-mitológiai tárgyú, a másikban egyes tartalmú forgatókönyvek találhatóak (például az egyik a Dörmögő Dömötör c. lap alapján gyer-

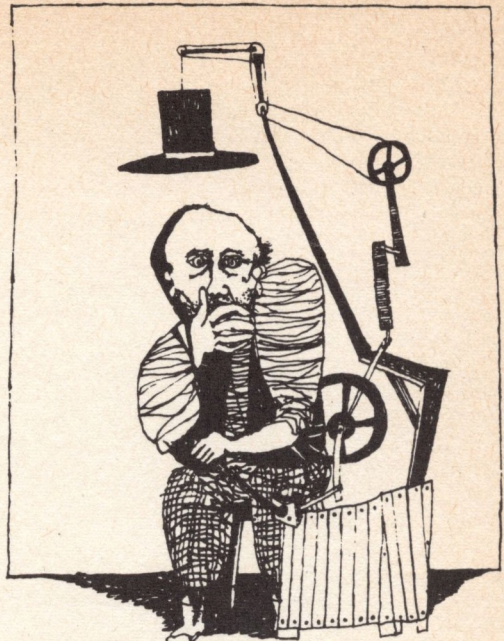

meklap szerkesztésével, a másik *A nagy mesemondó* címmel *Benedek Elek* életével foglalkozik). A leírások röviden összefoglalják a közölt forgatókönyvek alapján tartott foglalkozások tapasztalatait is. (1985. 62 l. 20 Ft.)

Módszertani füzetek címmel sorozatot indított az Egri Megyei Könyvtár. Az első, 1985/1-es jel-

zésű, 300 példányban, belső használatra kiadott számban ismertetés olvasható a Gyöngyösi Városi Könyvtár történetéről és a Heves Megyei Tanács közigazgatási könyvtárának tevékenységéről; *Évadnyitótól-évváróig* címmel 156 tételes bibliográfia segíti az iskolai ünnepélyek megrendezését; beszámoló foglalkoznak egy olvasótábor és egy szakmai tanulmányút, valamint az 1984. évi gyermekkönyvnapok tapasztalataival; módszertani segédlet ad tanácsokat és jegyzéket is az elavult könyvek törléséhez; a kiadványban van humoros rovat, található benne hosszabb és rövidebb hírek, s az egész pályázati kiírás zárja. A füzet borítója izléses, tartalmát külön szerkesztő, *Pintér Mária* állította össze – az egészet kezdetnek, induló számnak valószínűleg elfogadná bármelyik megyei híradó szerkesztője. (1985. 57 l.)

A nő az irodalomban címmel a Zalaegerszegi Megyei Könyvtár kiadta a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1984. máj. 4–6-án Zalaegerszegen rendezett vándorgyűlésének teljes anyagát. A csekély, mindössze 250 példányban sokszorosított, értékes kiadvány a címben feltüntetettnél tágabb kérdéskört ölel fel: a neves irodalomtörténészek – nők és férfiak – ugyanis nemcsak olyan témákkal foglalkoztak, mint a régi magyar asszonyok és régi magyar műveltség (Tarnóc Márton), *Petrőczy Kata Szidónia* (S. Sárdi Margit), „Az asszonyi tudós világról” szóló vélekedések a XVIII. század közepén (Németh S. Katalin), a „Götsei Helicon” köre (Péterffy Ida), *Szendrey Júlia* hagyatéka (Pethő György), hanem a tanácskozás második részében az irodalom nemzeti és általános emberi örökségének különféle területeit tárgyaló, az európai és a magyar irodalom messiás múltjába is visszanyúló értekezések hangzottak el – ezek szövegei alkotják a kötet nagyobbik felét – olyan tudósok előadásában, mint például *Keresztury Dezső*, *Nemeskürty István*, *Vizkelety András*, *Szigethy Gábor*, *Szabics Imre* és *Perényi Erzsébet*. (1985. 192 l.)

Szikszai Károly 77. va. or.

SZIKSZAI KÁROLY
grafikáiból
(Cikkünket lásd a 237. oldalon)

